

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT BÖLÜMÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1980 SONRASI KURULAN CUMHURİYET
HÜKÜMETLERİNİN HÜKÜMET PROGRAMLARINDA
EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Ali Yılmaz GÜNDÜZ

HAZIRLAYAN
Nurettin BELTEKİN

AĞUSTOS-2000
MALATYA

ÖNSÖZ

Bu çalışmada.1980 sonrası kurulan hükümetlerin hükümet programlarında ekonomi politikaları.Türkiye ekonomisinin başlıca sorunları ve çözümlerine ilişkin hükümetlerin yaklaşımları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, siyasi iktidarların uyguladığı ekonomi politikalarının,hukuka uygunluk ile beraber,ekonomik anlamda "yerindelik" kriterine uygun olması için idarenin uyguladığı ekonomi politikalarının.bu anlamda. denetimine küçük de olsa bir katkı sağlamaktır.

Bu çalışmanın yapılmasında,ders dönemindeki katkılarından dolayı tüm hocalarıma ve çalışmanın şekillenmesindeki katkılarından dolayı tez danışman hocam olan Doç.Dr. Ali Yılmaz GÜNDÜZ' e teşekkür ederim.

Ağustos-2000

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
Önsöz.....	I
Kısaltmalar.....	VI
I. Giriş.....	1
II. Genel Olarak Ekonomi Politikaları.....	3
A. Tanımı ve Tarihi Gelişimi.....	3
B. İktisat Politikasının Sınıflandırılması.....	4
D. İktisat Politikasının Amaçları ve Araçları.....	5
III. Türkiye Ekonomi Politikasında 1980 Dönemi.....	7
A. 24 Ocak Kararları ve Ekonomi Politikasında 1980 Dönüşümü.....	9
B. 1980 Sonrası Ekonomi Politikaları.....	10
IV. 1980 Sonrası Hükümetlerin Programlarında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	14
A. 44. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	14
1. Ekonomi Politikaları.....	14
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	14
b. Maliye Politikası.....	15
c. Dış Ticaret Politikası.....	16
d. Sanayi Politikası.....	17
e. Enerji ve Madencilik.....	17
f. Tarım Politikası.....	17
g. Ulaştırma ve Turizm Politikası.....	18
h. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	18
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	18
B. 45. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	21
1. Ekonomi Politikaları.....	21
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	21
b. Maliye Politikası.....	24
c. Tarım Politikası.....	25
d. Sanayi Politikası.....	26
e. Altyapı Yatırımları Politikası.....	27
f. KİT Politikası.....	27
g. Az gelişmiş Bölgeler Politikası.....	28
h. Madencilik.....	28
ı. Hizmet Sektörü.....	29
j. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	29
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	29
C. 46. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	33
1. Ekonomi Politikaları.....	33
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	33
b. Dış Ticaret Politikası.....	34
c. Para ve Kredi Politikası.....	34
d. Enflasyonla Mücadele Politikası.....	35
e. Gelir Dağılımı.....	35
f. Maliye Politikası.....	36
g. Altyapı Yatırımları Politikası.....	36
h. Tarım Politikası.....	37
ı. Sanayi Politikası.....	37
j. Hizmet Sektörü.....	38

k.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	38
2.Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	38
D.47.Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	41
1.Ekonomi Politikaları.....	41
a.Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	41
b.Maliye Politikası.....	42
c.Tarım Politikası.....	42
d.Sanayi Politikası.....	42
e.Hizmet Sektörü.....	43
f.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	43
2.Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	44
E.48. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	45
1.Ekonomi Politikaları.....	45
a.Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	45
b.Maliye Politikası.....	46
c.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	46
d.Altyapı Yatırımları Politikası.....	47
e.Sanayi Politikası.....	47
f.Tarım Politikası.....	48
g.Enerji ve Turizm Politikası.....	49
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	49
F.49.Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	51
1.Ekonomi Politikaları.....	51
a.Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	51
b.Enflasyonla Mücadele Politikası.....	52
c.KİT Politikası.....	53
d.Para Politikası.....	55
e.Sanayi Politikası.....	55
f.Tarım Politikası.....	57
g.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	57
h.Hizmet Sektörü.....	58
1.Altyapı Yatırımları Politikası.....	59
2.Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	60
G.50. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	62
1.Ekonomi Politikaları.....	62
a.Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	62
b.Maliye Politikası.....	63
c.Dış Ticaret ve Uluslararası Entegrasyon Politikası.....	64
d.KİT Politikası.....	64
e.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	65
f.Para Politikası.....	66
g.Tarım Politikası.....	67
h.Sanayi Politikası.....	67
2.Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	68
H.51. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları	72
a.Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	72
b.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	73
c.Tarım Politikası.....	73
d.Sanayi Politikası.....	74
e.Vergi Politikası.....	74
f.Gümrük Birliği.....	74

g. Altyapı Yatırımları Politikası.....	75
h. Özelleştirme.....	75
I.52. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	76
1. Ekonomi Politikaları.....	76
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	77
J.53. Hükümetinin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	79
1. Ekonomi Politikaları.....	79
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	79
b. Maliye Politikası.....	80
c. Sanayi Politikası.....	81
d. Özelleştirme.....	81
e. Tarım Politikası.....	82
f. Altyapı Yatırımları Politikası.....	82
g. Dış Ticaret ve AB.....	83
h. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	84
2. Ekonomiye Etkileri.....	84
K.54. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	85
1. Ekonomi Politikaları.....	85
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	85
b. Maliye Politikası.....	85
c. Para Politikası.....	86
d. Altyapı Yatırımları Politikası.....	87
e. Sanayi Politikası.....	87
f. Özelleştirme.....	88
g. Tarım Politikası.....	89
h. Gümrük Birliği.....	89
ı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	90
j. Hizmet Sektörü.....	90
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	90
L.55. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	92
1. Ekonomi Politikaları.....	92
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	92
b. Tarım Politikası.....	93
c. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	94
d. Gelir Dağılımı.....	95
e. KOBİ'ler, Esnaf ve Sanatkarlar.....	96
f. Tüketicinin ve Rekabetin Korunması.....	96
g. Altyapı Yatırımları Politikası.....	96
h. Turizm.....	97
ı. AB İle İlişkiler.....	98
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	98
M.56. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	100
1. Ekonomi Politikaları.....	100
2. Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	101
N.57. Hükümetin Programında Ekonomi Politikaları ve Ekonomiye Etkileri.....	103
1. Ekonomi Politikaları.....	103
a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi.....	103
b. Maliye Politikası.....	104
c. Özelleştirme.....	105
d. Altyapı Yatırımları Politikası.....	105
e. Tarım Politikası.....	105

f.Turizm Politikası.....	106
g.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası.....	107
2.Ekonomi Politikalarının Etkileri.....	107
O.Hükümet Programlarının Genel Değerlendirmesi.....	110
V.Sonuç.....	114
Kaynaklar.....	115

KISALTMALAR

- AB:Avrupa Birliği
a.g.e:Adı Geçen Eser
a.g.w:Adı Geçen Web
AR-GE:Araştırma-Geliştirme
AT:Avrupa Topluluğu
DAP:Doğu Anadolu Projesi
DİE:Devlet İstatistik Enstitüsü
DMO:Devlet Malzeme Ofisi
DPT:Devlet Planlama Teşkilatı
E.S.G:Ekonomik ve Sosyal Göstergeler
GAP:Güneydoğu Anadolu Projesi
GATT:Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GB:Gümrük Birliği
IMF:Uluslararası Para Fonu
İMKB:İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOBİ:Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KKBG:Kamu Kesimi Borçlanma Gereği
OGT:Ortak Gümrük Tarifesi
TEFE:Toptan Eşya Fiyat Endeksi
T.E.G:Temel Ekonomik Göstergeler
TOBB:Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE:Tüketici Fiyat Endeksi
YİD:Yap-İşlet-Devret

I.GİRİŞ

1980'den sonra dünyada olduğu gibi,Türkiye'de de ekonomi politikasında liberal eğilimler kendisini göstermeye başlamıştır. Özellikle 24 Ocak 1980'de alınan"İktisadi İstikrar Önlemleri",Türkiye ekonomi politikasında bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Bu tarihten sonra liberal ekonomi anlayışı, iktisat politikasını uygulayanların temel yaklaşımı olmuştur.

Buna rağmen Türkiye ekonomisinde devletin rolü azaltılamamış ve bu konuda yeterli gelişme sağlanamamıştır.24 Ocak 1980'den bu yana 20 yıl geçmesine rağmen kamu sektörü,ekonomi de ağırlıklı bir konumda,önemli bir karar birimi ve uyguladığı politikalar ile ekonominin seyirini değiştirebilecek durumdadır.

Yine aynı tarihten beri devam eden sorunlar çözülememiş,hatta daha da derinleşmiştir.1980'li yıllarda var olan enflasyon,işsizlik,kamu açıkları,iç ve dış borç yükünün ağırlığı,döviz rezervlerindeki yetersizlik,tarımsal verimsizlik,sosyal güvenlik kuruluşlarının sorunları ve gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi sorunlar, bugün de önemli sorunlar olarak karşımızda durmaktadır.

Bu çalışma,1980'den sonra ekonomi politikasını uygulayan hükümetlerin iktisat politikalarını,1980 sonrası ekonomi politikalarındaki dönüşüm bağlamında incelemektedir.Bunun için,hükümet programları temel alınmıştır.

Yöntem olarak,önce genel olarak ekonomi politikaları incelenmiş,iktisat politikasının tarihsel gelişim süreci işlenmiş,iktisat politikasının amaçları,araçları ve bu politikalardan beklenen sonuçlardan bahsedilmiştir.

1980 sonrası dönüşümün dönüm noktası sayılan,24 Ocak Kararları işlenmiş, kararların alınmasına neden olan tarihsel sürece bakılmış, kararların alındığı zamanki iktisadi konjonktür anlatılmış,ahnan kararlar sayılmış ve bu kararların sonuçları incelenmiştir.

Daha sonra,1980'den sonra kurulan on dört hükümetin,hükümet programlarındaki ekonomi politikaları,önce genel ekonomi anlayışları,sonra sektörel,

ulusal ve uluslararası politikaları açısından incelenmiştir. Her hükümetin ekonomi politikalarının sonuçları özet olarak ve daha çok makro büyüklükler açısından incelenmiş,hükümetlerin performanslarını ölçmek için enflasyon oranı,büyüme oranı,işsizlik oranı ve hoşnutsuzluk endeksi kullanılmıştır.

Son olarak yapılan çalışma sonuç bölümünde değerlendirilmiştir. Çalışma,1980 sonrası kurulan hükümetlerin,1980 sonrası ekonomi politikalarındaki dönüşümü benimsedikleri halde,sorunların çözümünde gerekli siyasi ve iktisadi kararlılığı gösteremedikleri ve 1980 dönüşümünü tamamlamada yetersiz kaldıklarını ve bazı iktisadi kararlarda siyasi etkilerin, iktisadi gereklerin önüne geçtiği,tezini ileri sürmektedir.

Bazı hükümetlerin hükümet sürelerinin,bir yıldan az olması hükümetlerin performanslarının ölçülmesinde sorunlar yaratmıştır. İşsizliğin yılda iki kez ve yıllık olarak ölçülmesi,işsizlik kriterinin kullanılmasını engellemiştir. Yine 51.Cumhuriyet Hükümetinin hükümet süresinin 25 gün olması ve güvenoyunun bulunmamasından,bu hükümetin ekonomi politikalarının sonuçları alınmamış.fakat diğerleri ile kıyas imkan sağlayabilmek için ekonomi politikaları incelenmiştir.

Kullanılan verilerin tarafsız olmasına dikkat edilmiş, bu amaçla siyasi partilerin yayınları kullanılmamıştır. Sivil toplum örgütlerinin yayınlarına öncelik verilmiş,bunun yanında DTP,DİE,Hazine Müsteşarlığı,Dış Ticaret Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı'nın rapor ve istatistiklerinden yararlanılmıştır. İstatistiki veriler,genellikle ortalama olarak alınmıştır.

II.GENEL OLARAK EKONOMİ POLİTİKALARI

Çeşitli iktisadi düşünce okulları, hükümete farklı rol vermektedirler. Bazı iktisatçılara göre, eğer piyasa ekonomisine, devletin rolü olmaksızın serbestçe izin verilirse,ekonomi,çeşitli iktisadi amaçları daha iyi gerçekleştirecektir. Diğer bazı iktisatçılara göre, eğer bazı iktisadi amaçlara ulaşılmak isteniyorsa devlet müdahale etmelidir.Öte yandan.devletin müdahalelerinden yana olanlar arasında da müdahalenin dozajı konusunda farklılıklar vardır.¹

Devletin iktisadi hayata müdahalesinin amaçlarını, araçlarını ve dozajıyla ilgilenen ekonomi politikaları; iktisadi olayları bir sebep sonuç ilişkisi içinde ele alan iktisat teorisinin güncel ekonomik sorunlar karşısında yetersiz kalmasının sonucu gelişmiştir.²

A. Tanımı ve Tarihi Gelişimi

İktisat politikası,belli iktisadi amaçlara ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanmasıdır.³Bir başka tanıma göre;devletin bir takım araçları kullanarak,ekonomik değişkenlerin belli değerler almasını sağlamaya yönelik çabalarıdır.⁴

Bu tanımların ışığında,iktisat politikası,bir toplumun iktisadi alanda belirlenmiş amaçlara ulaşmak için iktisadi düzen,iktisadi yapı,iktisadi sürecin ve iktisadi planların uygun araçlarının kullanımı yoluyla bilinçli ve sistematik bir şekilde etkileme, şekillendirme,yönlendirme ve denetimi konu alan bir bilim dalıdır. İktisat politikası geleceğe, yani olması gerekene yönelik olduğu için normatif bir bilim dalıdır.⁵

İktisat politikası bazen kullandığı araçları yönlendirmeyi sağlayamaz,zaman zaman bunlardan bazılarına yönlendirme sınırsız olamaz, çünkü iktisadi olay ve süreçlerin kendine has kanunları vardır. Bu kanunların etkilenmesi söz konusu olamaz ancak bu kanunların belirlediği şartlar etkilenecek iktisadi olay ve sonuçlar yönlendirilebilir.

Ayrıca her iktisadi olay ve süreç çok yönlü ve karmaşık olaylar kümesinin bir parçasıdır. Sonuç çok sayıda unsurun birlikte ve karşılıklı etkileşimleriyle ortaya çıkmaktadır. İktisat politikasının,bu unsurların bazılarına öncelik verilmesi,bazılarını ise gözardı etmesi gerekir.⁶

İktisat biliminin geçirdiği uzmanlaşma ve farklılaşma sürecinde, iktisat politikası teorisi ile ilgili çalışmalar 1929-1930 yıllarına kadar gider. Bununla birlikte bu bilim dalının ön plana çıkması 1960'lı yıllardan sonra hızlanmıştır.⁷İktisat biliminin,teori,politika ve maliye olarak üçlü ayrımı K.V.Rau(1792-1870) tarafından yapılmıştır. J.S.Mill (1806-1893) ve Alman tarihçi okul mensupları da sürekli olarak

¹ Parasız,İlker,Çağdaş İktisadi Politikalar,İktisat Teorisi,s.568,Eskişehir,1999.

² Parasız .İlker,Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,Cilt 2,s.221,İstanbul,1990.

³ Savaş,Vural.Politik İktisat,s.13,Beta Yayınları,İstanbul,1994.

⁴ Yıldırım Kemal,Makro İktisadın Temelleri ,İktisat Teorisi,s.272,Eskişehir,1999.

⁵ Parasız,SBA,S.221.

⁶ a.g.e.s.221.

⁷ a.g.e.s.221.

geleneksel iktisat teorisinden uzaklaşarak,iktisadi problemleri iktisat politikası çerçevesinde ele almışlardır.⁸

İktisat politikasına makro düzeyde en önemli katkılar,J.M.Keynes tarafından 1936'da yayınladığı Para,Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi adlı eserinde yapılmıştır. W.Eucken(1952) iktisat politikası yoluyla piyasalara işlerlik amaçlayan incelemeler yapmıştır. Aynı alanda L.V.Misen,F.A.V.Hayek ve W.Röpke'nin katkıları da iktisat politikasının gelişiminde önemli yere sahiptir.J.Tinbergen iktisadi düzen politikalarını bir yana bırakarak amaç-araç ilişkilerini matematiksel fonksiyonlarla ortaya koymaktadır.⁹

İktisat politikasıyla piyasa ekonomisine müdahale edilmesi konusunda son yıllarda monetarist ve bu görüş içinde filizlenen yeni klasik iktisatçılar;Thomas Sargent,Neil Wallace,Robert Barro,Lucas önem kazanmaya başlamıştır.¹⁰

B. İktisat Politikasının Sınıflandırılması

İktisat politikası alanında teorik ve pratik iktisat politikası ayrımı yapılmaktadır.Theorik iktisat politikası genel bir yaklaşım oluşturmaktadır.Genel teorik iktisat politikası,iktisat politikasının teorik ve sistematik temellerini ortaya koymaktadır.Pratik iktisat politikası,uygulanan iktisat politikasıdır ve temelini başarılı tedbir alma ve uygulama oluşturur.

Uygulama,iktisat teorisıyla,genel teorik iktisat politikasının sistematik olarak ortaya koyduğu bilimsel bilgi ve teşhisler üzerine kurulup yürütülmektedir.Bu nedenle teorik iktisat politikası için temel bilim olma özelliğini oluşturmaktadır.¹¹

Theorik iktisat politikası toplumdur ve genel olma özelliğine sahiptir.Yani makro analizler yapar;inceleme alanının daraltılması,sonuçlarının geçerlilik derecelerini sınırlandırdığından teorik iktisat politikasında kısmi analizler yapılmamaktadır.

Pratik iktisat politikası,genel ve özel iktisat politikaları olmak üzere ikiye ayrılır.Genel iktisat politikasında ya da politika uygulamasında genel ekonomi bir bütün olarak ele alınmaktadır. Özel iktisat politikasında ise yaklaşımlar alt dallara ve alt sektörlerle yayılmaktadır.Böylece ekonominin belli kesiminin yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.¹²

Bununla birlikte,genel olarak iktisat politikasının ortaya koyduğu temellere dayalı olarak pratik iktisat politikası,theorik olarak analiz edilmektedir. Bu bağlamda iktisat politikasıyla ilgili makro ve sektörel düzeyde şu sınıflamalar yapılabilir:

Makro düzeyde yapılan sınıflama;

1-İktisadi düzen politikası 2-İktisadi yapı politikası 3-İktisadi süreç politikası

⁸ a.g.e.s.221.

⁹ a.g.e.s.221.

¹⁰ a.g.e.s.222.

¹¹ a.g.e.s.222

¹² a.g.e.s.222

İktisadi düzen politikasından, iktisadi hayat ve sistemin temel prensip ve kurallarının geliştirilmesi anlaşılır. İktisadi yapı politikası, iktisadi ve sosyal olayları belirleyen iktisadi süreci ve düzeni oluşturan unsurlar arasındaki devamlılık gösteren ilişkileri inceler. İktisadi süreç politikası ise iktisadi yapıyı ve buradaki sınırlı değişimlere bağlı olarak ekonominin zaman içinde gösterdiği gelişmeler ortaya koyar.¹³

Sektörler kriterine göre;

1-Tarım politikası 2-Sanayi politikası 3-Küçük işletmeler politikası
4-Ulaştırma politikası 5-Enerji politikası 6-İhracat politikası 7-Turizm politikası
8-Sosyal politika

Amaçlarına göre

1-Tam istihdam politikası 2-Büyüme ve kalkınma politikası 3-Fiyat istikrarı politikası 4-Ödemeler dengesi politikası 5-Gelir dağılımı ve bölüşüm politikası¹⁴

Araçlarına göre;

1-Para politikası 2-Maliye politikası 3-Gelirler politikası 4-Dış ekonomi politikası¹⁵

Alan açısından;

1-Yerel yönetimler iktisat politikası 2-Bölgesel iktisat politikası 3-İktisadi entegrasyonlar politikası 4-Uluslararası iktisat politikası¹⁶

C. İktisat Politikasının Amaçları ve Araçları

İktisat politikası amaçlarını aşağıdaki gibi bir ayrıma tabi tutulmaktadır;¹⁷

1-Ekonominin bütünü, bir kısmı ya da birimleri gözönüne alınmaktadır. Buna göre makro, meso ve mikro amaçlar ayrımı yapılmaktadır. Makro amaçlar olarak, adil gelir dağılımı, tam istihdama ulaşılması, iktisadi büyüme hızının artırılması, fiyat istikrar sağlanması ve dış ödemeler dengesinin sağlanması sayılabilir.

Meso amaçlar olarak, tarım sektöründe faaliyet gösterenlerin kişi başına gelirinin ekonomideki gelirle ayrıntılı olarak yükseltilmesi, enerji üretiminin artırılması, tarımsal fiyatların istikrara kavuşturulması ve belli alanlarda işsizliğin giderilmesi şeklindeki amaçlardır.

Mikro amaçlar, sektörlerin alt birimlerinin sorunlarının çözülmesi, geliştirilmesi gibi amaçlardır. Sözgelimi sanayi sektöründe KOBİ'lerin, hizmet sektöründe esnaf ve sanatkarların sorunlarının çözülmesi ve bu alt sektörlerin geliştirilmesi mikro amaçlardandır.

¹³ a.g.e.s.222.

¹⁴ a.g.e.s.222.

¹⁵ Yıldırım, s.272.

¹⁶ Parasız, SBA, 222.

¹⁷ a.g.e.s.223.

2-Denge ve istikrar amaçlarıyla yapısal amaçlar ayrımı yapılmaktadır. Denge ve istikrar amaçlarını,ödemeler dengesi,iktisadi dalgalanmaların hafifletilmesi ve fiyat istikrarının sağlanması oluşturur. Adil gelir ve servet dağılımı,optimal tüketim yapısı,geri kalmış bölgelerin kalkındırılması gibi amaçlar da yapısal amaçları oluşturur.

3-Üçüncü olarak da amaçlar nihai ve ara amaçlar olarak ayrılır. En üst amaç ya da temel amaç,orijinal amacı,diğer tüm alt ve ara amaçlar da,türetilmiş amaçları oluşturur.Mesela,halkın refahı en üst ve temel amaçtır.İktisadi büyüme,tam istihdam,adil gelir dağılımı gibi amaçlar refah amacını oluşturur.

İktisat politikası amaçlarına ulaşmak için kullanılan araçların bazıları özendirici ,bazıları caydırıcı,bazıları ise doğrudan etki yapan özelliktedir. Bu araçlar ile bu araçların uygulama sonucunda beklenen sonuçlar arasında aşağıdaki eşleştirme yapılmaktadır:¹⁸

<u>İktisat Politikası Araçları</u>	<u>Beklenen Sonuçlar</u>
Tasarruf,Yatırımlar.Üretim maliyeti	Faiz hadleri
Gelir vergileri	Tüketim,Tasarruf
Kurumlar vergisi	Yatırımlar,karlar
Döviz kurları	İhracat,ithalat
Gümrük vergileri	İthalat maliyeti,ödemeler vergisi
Yabancı yatırımlardan alınan vergi	Yabancı sermaye girişi
Genel satınalma vergileri	Tüketim
Ücret hadleri	Emek geliri,yatırım
Vergiler ve sübvansiyonlar	Üretim,karlar,yatırımlar

Hükümetler iktisadi koşulları dikkate alarak iktisat politikası araçlarını seçerler. Sözelimi talep enflasyonunun olduğu bir ortamda,talebi kısmak için vergi oranlarını artırabilir ve sübvansiyon oranlarını azaltabilirler.Yine yatırımları arttırmak için vergileri oranlarını azaltma ve teşvik oranlarını artırma yoluna gidebilirler.

¹⁸ Kılıçbay,Ahmet.İktisat Teorisi,İktisat Politikaları ve İşletme,İstanbul Üniv.Yayınları,İstanbul,1988

III.TÜRKİYE EKONOMİ POLİTİKASINDA 1980 DÖNEMİ

Türkiye ekonomisi.1970'li yılların ikinci yarısında dış ödeme ve yüksek oranda fiyat artışları biçiminde görülen ağır bir bunalıma sürüklendi. Ekonomik bunalımın giderek toplumsal ve siyasal boyutlar kazanarak daha da ağırlaşması üzerine,24 Ocak 1980'den başlayarak bir dizi yeni ekonomi politikası kararları alındı.¹⁹

Türkiye'nin ekonomi politikasında 1980 dönüşümü olarak nitelendirilen²⁰ 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasına neden olan koşulların ve 1980 öncesi ekonomi yapının bilinmesi.1980 dönüşümünün anlaşılmasını daha kolaylaştıracaktır.

1923-1932 dönemi,Milli Liberal Kapitalizm olarak adlandırılan bu dönemde,uygulanan politika,Şubat 1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresinde alınan ilke kararları doğrultusunda oluşmuştur.Buna göre iktisadi hayat,özel teşebbüsün hakimiyet ve liderliğinde yürüyecek,devlet ancak teşvik,koruyucu ve düzenleyici olarak iktisadi faaliyetlere müdahale edecektir.²¹

Yine alınan kararlar gereği,özel sektöre ağırlık verilmiş,Milli Liberal Kapitalist düşünceye dayalı bir ekonomi politikası izlenmiştir.Bir çok yabancı şirket ve kuruluşun millileştirilmesi sağlanırken,özellikle bankacılık alanında önemli kuruluşlar faaliyete geçirilmiştir.Bu nedenle,ilk on yıllık döneme milli ekonominin kuruluş yılları da denilmektedir.²²

1933-1950 dönemi,devletçilik politikasının ağır bastığı bu dönem,savaş öncesi ve sonrası olarak incelenmektedir.Savaş öncesi dönemde uygulanan ekonomi politikalarının belirlenmesinde üç temel düşünce hakim olmuştur:

- Liberalizmin terk edilmesi ve devletçiliğin ilke olarak benimsenmesi.
- Kalkınmanın sanayileşme ile sağlanacağına inanılması,
- Sanayileşmenin planlı bir şekilde yürütölmek istenmesi.

Döneme damgasını vuran devletçilik görüşüne göre,devletin ekonomi hayata müdahalesi basit olarak düşünölmelidir.Devlet iktisadi hayata kalkınmayı hızlandırmak için özel sektörün yanında ve ona yol gösterici olarak katılmaktadır. Daha sistemli bir şekilde özetlemek gerekirse, devletçilik üç temel özellik taşımaktadır:

-Devletçilik kısımdır.Yalnız sanayi alanında,özel sektörün başaramadığı ve kalkınma için gerekli sanayi kollarında devlet teşebbüslerinin kurulması gerekli görölmektedir.

-Devletin sınai teşebbüsleri bizzat kurup,işletmesi nihai amacı değil,geçiş dönemine özgü bir zorunluluk olarak benimsenmiştir.

¹⁹ Kepenek.Yakup .Yentürk,Nurhan. Türkiye Ekonomisi,Remzi Kitapevi,İstanbul,1996.

²⁰ a.g.e.s.182.

²¹ Aktan.Reşat.Türkiye İktisadi.s.44,Ankara,1978.

²² a.g.e.s.44

-Üretim faaliyetleri ilke olarak özel teşebbüsün çalışmasına açıktır.²³

Savaş sonrası dönemde.1950'ye kadar sürdürülen devletçilik politikasında bazı değişiklikler yapılarak sürdürülmüştür. Bu değişiklikler; sıkı para politikası terk edilmiştir,artan kamu harcamaları için yeni vergiler çıkarılarak karşılanmaya çalışılmıştır.Bunlar yetmeyince iç borçlanmaya gidilmiştir.Buna rağmen bütçedeki açıklar giderek büyümüş ve bu açıklar emisyonla başvuru olarak kapatılmıştır. Devletçiliğin kapsamı genişlemiştir,savaş yıllarında tarım ürünleri üretiminde ortaya çıkan azalmadan dolayı on üç devlet üretme çiftliği kurularak,tarım sektöründe de devletçilik uygulamasına gidilmiştir.²⁴

2.Dünya Savaşından sonra uygulanan devletçilik politikasının yumuşatılmasında dış dünya ile olan ilişkilerinin yanında Truman Doktrinine bağlı olarak Marshall Yardımı ve Dünya Bankası kredilerinden yararlanma arzusu temel etkenler arasındadır.Ayrıca,muhalefet partisinin liberal politika uygulama konusundaki eleştirileri de etkili olmuştur.²⁵

1950-1963 enflasyoncu gelişme yılları olarak Türkiye ekonomisinde önemli yeri olan bu dönemde,tamamen yeni bir ekonomi politikası yürütülmüştür.1950 yılında çok partili rejime geçilmesi ve siyasal iktidarın değişmesi ile birlikte uygulanan ekonomi politikası;devlet müdahalesini asgariye indirmek,ekonomik alanda kamu sektörünü mümkün olduğu kadar daraltmak,buna karşı önem verilerek özel teşebbüs alanını elden geldiği ölçüde genişletmek şeklinde özetlenebilir.²⁶

Bu dönemde;enflasyonun düşürülmesi,enflasyonu artıran KİT'leri yeniden organize edilmesi,döviz gideriyle geliri arasındaki açığın kapatılması,ihracatın artırılarak dış ödemeler dengesini düzeltilmesi,sermaye piyasasının düzenlenmesi,ithalatın kolaylaştırılması,enerji sorununu kurulu kapasitelerden yararlanarak çözülmesi,yatırımları hızlandırılması,tasarrufların artırılması hedeflenmektedir.

Uygulanan ekonomi politikasının en belirgin noktaları şunlardır;

-Tarım sektörüne ve yatırımlara büyük önem verilmiştir. Yatırımlarda tarım ve ulaştırma, enerji ve haberleşme alanındaki altyapı yatırımlarına öncelik verilmiştir.

-Dış ticarete önce liberasyona gidilmiş, dönem boyunca ithalat üzerinden fiyat ve miktar sınırlandırmaları kaldırılmış,buna bağlı olarak,dış ödemeler açığı giderek artmıştır.Fakat.1954 yılında çıkarılan kararname ile liberasyon geniş ölçüde terk edilmiştir;

-Sınırlı olmayan para-kredi politikası uygulanmıştır,

-Kamu fonları dış yardım ve dış finansman kredi kaynakları ile özel sektör yatırımları finanse edilirken,kamu yatırımlarında da büyük artış sağlanmıştır. Öyle ki dönemin ekonomi politikasının tersine, MKE,EBK.TPAO.DMO,SEKA,TKİ ve

²³ Başol,Koray,Türkiye Ekonomisi,s.44-45-46.Anadolu Üniv. Yayınları,Eskişehir,1995.

²⁴ Boratav ,Kerkut.Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985,s.79,Gerçek Yayınevi,İstanbul,1995.

²⁵ Kepenek,s.82-84.

²⁶ Başol,s.46.

Demir Çelik gibi KİT'ler kurulmuştur. Bu dönemde kamu yatırımlarının toplamı yüzde 60'ın üzerine çıkmıştır.²⁷

1963 sonrası, "planlı dönem" olarak adlandırılmaktadır. 1962 yılından sonra DPT'nin hazırladığı plan ile yüzde 6 civarında bir kalkınma hızı sağlanmıştır. Bu geçici plandan sonra 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 10 Ocak 1963 tarihinden itibaren uygulamaya konulmuştur. Böylece 15 yıllık bir perspektif içinde, uzun dönemi kapsayan üç planın asıl hedefi, refahı artırmak, tam istihdamı sağlamak ve dış ödemeler dengesinin kurulması olarak belirlenmiştir.²⁸

Hükümetlerin, ekonominin tam anlamıyla tıkanığının bilincine varmalarından sonra, 1950 yılından 1980 yılına kadar, Türkiye'de altı "İstikrar programı" hazırlanmıştır. Bunlar;

1-1958 yılı Ağustos ayında Menderes Hükümeti tarafından uygulamaya konulan "İktisadi İstikrar Önlemleri",

2-1970 yılı Ağustos ayında Demirel Hükümeti tarafından uygulamaya konulan "Enflasyona Karşı Mücadele Paketi",

3-1978 yılı Mart ayında Ecevit Hükümeti "Yapısal Değişim Programı",

4-1978 yılı Eylül ayında Ecevit Hükümeti tarafından yürürlüğe konulan "Para-Kredi Önlemleri Paketi",

5-1979 yılı Mart ayında Ecevit Hükümeti tarafından uygulanan "Ekonomiyi Güçlendirme Programı"

6-1980 yılı Ocak ayında Demirel Hükümeti tarafından alınan 24 Ocak kararlarıdır.²⁹

A. 24 Ocak Kararları ve Ekonomi Politikasında 1980 Dönüşümü

1970 -1980 yılları arasında dört iktisadi istikrar programının uygulanmış olması, bu dönemde yaşanan iktisadi krizin büyüklüğünü ve devamlılığını göstermektedir. 1973'de başlayan petrol şokları, döviz rezervlerini eritmiş, ithalat aksamaya, döviz ve enerji darboğazları en ileri aşamaya ulaşmıştı.³⁰ bunun yanında:

- Enflasyon yüzde 100'lerin üzerine çıkmış,
- Bazı temel maddelerin yokluğu, karaborsa ve kuyruklar oluşmuş,
- Düşen üretim ve ulaşım faaliyetlerinin aksamış,
- İşçi ve işveren ilişkilerinde gerginlik olmuş, grevler yoğunlaşmış,

²⁷ Aktan, s.53.

²⁸ Başol, s.47.

²⁹ a.g.e.s.48.

³⁰ Kılıçbay, s.98.

- İşsizlik hızla artmış.
- Gelir dağılımının bozulmuş.
- Vergi sistemi bozulmuş.
- KİT'lerin zararları,iktisadi krizi derinleştiren başlıca sorunlardır.³¹

Bu ağır ekonomik krizi aşmak için 24 Ocak 1980'de "24 Ocak Kararları" olarak bilinen istikrar tedbirleri alınmıştır. Bu kararlarla:

- Tasarrufları artırarak sermaye birikimini sağlamak,
- Maliyetleri düşürerek tüketicinin satın alma gücünü artırmak,
- Kredi faizlerini belli bir seviyede tutmak.İşletmelerin sermayelerini artırma yoluna gitmelerini sağlamak,
- Para arzındaki fazlalığı azaltmak,piyasaya az para sürmek ve paranın değerini yükseltmektir.³²

24 Ocak 1980 kararları ile ulaşılmak istenen hedeflere ulaşmak için bir takım iktisat politikası araçları kullanılmıştır.Önceleri,önceki istikrar tedbirleri gibi geçici bir kararlılık dizisi sayılan bu politika düzenlemesi giderek kalıcı bir nitelik kazandı: yeni öğelerle tamamlanarak uzun dönemli etkileyen bir ekonomi politikasına dönüştü.³³

B.24 Ocak 1980 Sonrası Ekonomi Politikası

24 Ocak 1980 sonrası uygulamaya konulan ekonomi politikasının belirleyici özelliği ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın kendi işleyişine göre oluşacak fiyatların tek yol gösterici olmalarıdır. Her mal ve hizmet için arz ve talebe göre oluşacak, fiyatlar,tüketim,yatırım ve yeniden üretim kararlarını belirleyeceklerdir. Dengesizlikleri uzun dönemde piyasa kendisi düzeltecektir.³⁴

Serbest piyasa mekanizmasının güçlendirilmesinin yanında,devletin ekonomiye müdahalesinin asgariye indirilmesini,rekabeti engelleyici uygulamaların önlenmesini,ayrıca kaynak dağılımını bozucu kısıtlamaları ortadan kaldırılarak yatırımların etkinliğinin artırılması ve ekonominin uluslararası piyasalara entegrasyonun sağlanması,1980 dönüşümünün diğer belirleyici özellikleriydi.³⁵

24 Ocak 1980'den sonra uygulanan istikrar tedbirleri aşağıdaki şekilde incelenebilir:

³¹ Başol,s.48.

³² a.g.e,s.48.

³³ Kepenek,s.182-183.

³⁴ a.g.e,s.185.

³⁵ DPT,1980'den 1990'a Makro Ekonomik Politikalar,s.14,Ankara,1990.

-Fiyatlama Süreci:

Ekonomi politikasında 1980 döneminin en önemli ve belirleyici öğelerden biri fiyatlama sürecinin,piyasa koşullarına piyasa koşullarına bırakılmasıdır. Fiyatlama,piyasalarda serbestçe oluşacak koşullarla belirlenmeli,arz ve talebe bağlı olmalıdır.

Fiyatlandırma politikasının değişik piyasalara nasıl yansıdığı,ekonomi kuramındaki ayrıma göre incelenebilir;mal ve hizmet,üretim faktörleri ve TL'nin döviz değeri açısından.³⁶

Mal ve hizmet piyasasında;bu politikamın temel amaçlarından biri,ekonomide bozulan nispi fiyat yapısının,yine piyasa koşulları içerisinde yeniden sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasıdır. Fiyat politikalarının bir diğer amacı da ekonomide mevcut yapı nedeniyle ihracat aleyhine oluşan sapmanın ortadan kaldırılmasıdır. Bu çerçevede öncelikle fiyatların idari kararlarla belirlenme uygulaması asgariye indirilmiş ve böylece ikili fiyat yapısının oluşması engellenmiştir.³⁷

Mal piyasasında bazen ortaya çıkan ikili fiyat oluşumunun giderilebilmesi için bir dizi karar alınmıştır.24 Ocak kararları ile fiyat kontrol komitesi kaldırılmış, temel mal ve hizmet kapsamı daraltılmış,KİT'lerin temel mal ve hizmet kapsamı dışındaki ürün tespiti de serbest bırakılmıştır.³⁸

Tarımsal ürünlerin ve girdilerin fiyatlarındaki destekleme politikasında değişiklikler olmuştur.Tarım sektöründeki gübre gibi girdilerin fiyatı hızla yükselirken bir yandan destekleme alımlarına konu olan ürün sayısı azaltılmış diğer yandan destekleme fiyatlarındaki artışlar genelde enflasyon oranının altında tutulmuştur.³⁹Ayrıca sektörün kendi içinde kaynak yaratarak tarımsal girdilerin sübvansiyonu amacıyla Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kurulmuştur.⁴⁰

Temel üretim faktörleri piyasasında; 24 Ocak kararlarının belirleyici özelliklerinden biri de,işgücü ve sermaye gibi temel üretim girdileri fiyatının-faiz ve ücret-piyasa koşullarına göre belirlenmesidir. Gerçekten,piyasa koşulları veri alındığında ve fiyatlar arz ve talebe göre belirlenmesi genel yaklaşıma uygundur ve onun bir uzantısıdır.⁴¹

Maaş ve ücretler; 24 Ocak kararları ile işgücü fiyatı düşük tutulmaya çalışılmıştır. Bunun üç amacının olduğu söylenebilir;kar oranlarının artırılarak yatırımları uyarmak -düşük ücret,diğer koşullar veri alınırsa yüksek kar anlamına gelir-yerli üretimin maliyetini düşürerek ihracatı yapılan malların rekabet gücünü arttırmak,iç talebi kısıtlamak ve iç piyasada alınmaz duruma gelen malların ihracatını arttırmak,özetle emeğin fiyatı düşük tutularak,bir yandan yüksek kar oranının yatırımları uyarması,diğer taraftan da öğeleriyle ihracatın artırılması amaçlanmaktadır.⁴²

³⁶ Kepenek,s.184.

³⁷ DTP,s.14.

³⁸ a.g.e.s.14.

³⁹ Boratav,s.133-134.

⁴⁰ DPT,s.14.

⁴¹ Kepenek,s.186.

⁴² a.g.e.s.180.

Faiz oranları:24 Ocak kararlarının temel hedefi,serbest piyasa ekonomisini hakim kılmak olduğu düşünülürse,faiz oranlarının da tümüyle serbest piyasa koşullarına bırakılması gerekir.Ancak,kuramsal düzeyde geçerli görünse de uygulamada faiz serbestisi sağlanmıştır.⁴³

Temmuz 1980'da vadeli mevduat faizlerini serbest bırakma uygulaması başlatılmıştır.Ancak,bankaların uygulayacakları mevduat faiz oranları konusunda centilmenlik anlaşması arayışlarına girmeleri,etkin ve derinliği olan bir para piyasasının olmayışı faiz oranlarının gerçekçi seviyelerde tutulabilmesi için yeniden para otoritesince üst limitinin belirlenmesi ihtiyacını doğurmuştur.Faiz oranlarının yükseltilmesi tasarrufların mali sisteme kanalize edilmesini ve spekülâtif davranışların kontrol altına alınmasını sağlamıştır.⁴⁴

Aralık 1983 tarihinden itibaren ticari bankalar kredi faizlerini serbestçe belirlemektedirler.Ancak,Türkiye'nin ihracata yönelik sanayileşme ve döviz kazandırıcı diğer faaliyetleri destekleme yönünde yapmış olduğunu tercihin ve tarım sektörünün ekonomik ve sosyal öneminin bir gereği olarak, bazı sektörlerde tercihli faiz uygulaması sürdürülmüştür.⁴⁵

TL'nin döviz değeri;Fiyatlama serbestisinin üçüncü ögesi. TL'nin yabancı paralar karşısındaki fiyatının serbestçe belirlenmesidir. Programın uygulaması sırasında TL'nin ABD doları karşısında fiyatı önce yüzde 48.62 oranında düşürülerek,bir dolar 47.80 TL'den 71.40 TL'ye yükseltildi.1 Temmuz 1981'den sonra her gün yeniden ayarlanmaya başlandı. Bu yeni ayarlanmalar TL'nin düşürülmesi ya da devalüasyon şeklinde oldu.⁴⁶

Döviz kurunun sürekli değiştirilmesiyle amaçlanan,kısa dönemde,TL'nin resmi ve karaborsa fiyatı arasındaki farkı azaltmak,dışarıdan borç alabilmek-bu IMF'in önerisidir- ve yurt dışında çalışanların daha fazla döviz göndermelerini sağlamaktır.Sürekli devalüasyonlar,uzun dönemde de ihracat ürünlerinin fiyatını düşürerek ihracatı artırma etki yapması amaçlanmıştır.⁴⁷

-Dışa Açılma Süreci :

Dış ödeme güçlükleri,yaşanan bunalımın en önemli öğelerinden biridir.Bu nedenle,kararlılık politikasının temel amaçlarından biri,dış ticaret açığını gidermektir.Bunu gerçekleştirmek için ihracatın artırılmasına özel önem verilmiştir. Fiyatlama süreci,özellikle devalüasyon ve makro politikalar ihracatı artırmaya yöneliktir.

Gerek fiyatlama süreci,gerekse etkin talebi kısımaya yönelik para ve maliye politikaları dolaylı olarak ihracatı artırmayı amaçlar.Sürekli devalüasyon ise, ihracatı yabancı paralar cinsinden fiyatının azalması anlamına gelir ki ucuzlayan ürünler dışarıya satılabileceklerdir.⁴⁸

⁴³ a.g.e.187.

⁴⁴ DPT,s.15.

⁴⁵ a.g.e.s.15.

⁴⁶ Kepenek,188.

⁴⁷ a.g.e.s.188.

⁴⁸ a.g.e.s.189.

İhracatı artırmak üzere başvurulan bir diğer yöntem ihracatı teşvik tedbirlerinin genişletilmesidir. Ayrıca dışa açılma politikasının en önemli amaçlarından biri de yabancı özel yabancı sermaye girişlerini artırmaktır. Yabancı sermayeyi artırmak için idari ve yasal bazı düzenlemelere gidildiği. bu çerçevede Yabancı Sermaye Çerçeve Karamamesi çıkartılarak bu konudaki brokratik işlemlerin azaltılmasına çalışılmıştır.⁴⁹

-Kamu Kesiminin Sınırlandırılması:

24 Ocak Kararlarının temel yaklaşımı, genel olarak kamu kesiminin, özeldede KİT'lerin faaliyetlerinin sınırlandırılmasıdır. Bu yaklaşımın dayandığı varsayım, kamu kesiminin daha hızlı gelişmesidir. Yapılması istenen tarihsel-toplumsal bir zorunluluk olarak gelişen kamu kesiminin ekonomik gelişmedeki rolünün sınırlandırılmasıdır. Bunun yerine özel kesime dayalı gelişme, ekonomide egemen kılınmak istenmektedir.⁵⁰ Bu yaklaşımın bir sonucu olarak 1980'den sonra özelleştirme uygulamaları başlatılmıştır.

⁴⁹ a.g.e.s.190-191.

⁵⁰ a.g.e.s.191.

IV.1980 SONRASI HÜKÜMETLERİN PROGRAMLARINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

A.44.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

12 Eylül 1980 sonra hükümet kurma görevi verilen Bülent Ulusu 21 Eylül 1980 günü 44. Cumhuriyet Hükümetini kurdu. Hükümet, Milli Güvenlik Kurulu üyelerinin onayı ile göreve başladı.⁵¹

44.Cumhuriyet Hükümeti hem dönemin siyasi koşulları,hem de Türkiye ekonomisinde bir dönem noktası sayılan 24 Ocak 1980 kararlarından sonra kurulan ilk hükümet olması açısından önemlidir.

Hükümet programında ülkenin öncelikli sorunları "asayişin ve huzurun sağlanması ile ekonomik durumun düzeltilmesi "şeklinde ifade edilmektedir. Ekonomik durum şu şekilde anlatılmaktadır:"Devlet ve millet hayatındaki çöküşü, ekonomik ve sosyal sorunlar ve darboğazlar daha da hızlandırmıştır. Süratle artan nüfus,hızlı şehirleşme,işsizlik,eğitim sistemindeki çarpıklık iktisadi ve sosyal yapıdaki dengesizlikleri büyütülmüştür."⁵²

"1977 yılının ortalarından sonra hızlanan enflasyon,sonraki yıllarda yüzde 100'e yaklaşan oranlara yükselmiş,planlı dönem uygulamasında ilk kez büyüme hızı nüfus artış hızının altında kalmıştır.Ocak 1980'den itibaren uygulamaya konulan istikrar tedbirlerinden kısa süre sonra olumlu sonuçlar alınmıştır.Ancak bu tedbirlerin tamamlanması için gerekli vergi kanunları ve çalışma hayatını düzenleyen mevzuat yenilikleri,yasama organının işlememesi ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle kanunlaşmamıştır."⁵³

Ayrıca ekonomik programların gecikmesinin önemli bir nedeni olarak kamudaki aşırı kırtasiyecilik sayılmakta "gereksiz formaliteler yüzünden uygulamalar gecikmekte,milyonlarca iş günü ve tonlarca kağıt israf edilmektedir. Türk idaresi,kırtasiyeciliğin sonunda kendisini yiyip bitiren bir fasit daire içine düşürmüştür" denilmektedir.⁵⁴

Hükümet programının ana ekonomik hedefleri ise şu şekilde sıralanmaktadır:

- Herkes insanca yaşayacağı geliri ve gelir dağılımında adaleti sağlamak,
- İşsizliği azaltmak ve yeni istihdam olanaklarını sağlamak,
- Enflasyonu düşürmek.⁵⁵

⁵¹ <http://www.tbmm.gov.tr/H.P.44.htm>.

⁵² a.g.w.

⁵³ a.g.w.

⁵⁴ a.g.w.

⁵⁵ a.g.w.

Hükümet programı yukarıda söz edilen amaçlara ulaşmak için izleyeceği ekonomi politikaların çerçevesi konusunda şunları söylemektedir: "Enflasyonun tam kontrol altına alınarak fiyat artışlarının makul bir düzeyde tutulması, kaynaklarımızın en verimli şekilde kullanılması ve planlı kalkınma kurallarına uygun sağlıklı bir kalkınma sürecinin devam ettirilmesi ekonomide ve mali alanda uygulanacak politikaların temel prensibi olacaktır."⁵⁶

Hükümet, mevcut ekonomik programın uygulanmasına devam edeceğini ifade etmekte programın içerdiği istikrar içinde kalkınma amacıyla kamu harcamaları sağlam kaynaklardan finanse edileceği, tutarlı ekonomik ve mali politikaları tamamlayıcı vergi değişiklikleri ve çalışma başarısını sağlayıcı düzenlemeleri yapacağını belirtmektedir.⁵⁷

24 Ocak kararlarının etkileri hükümet programında kendini hissettirmektedir. özellikle liberal iktisat politikaları programda yer almaktadır. Bu bağlamda şunlar ifade edilmektedir; bütün sorunlar serbest piyasa kurallarına uygun bir şekilde çözülmeye çalışılacağı fiyat mekanizmasının işletileceği, özel girişimcilik destekleneceği bunun yanında "havadan para kazanma" ile ifade edilen spekülatif kazançlara izin verilmeyeceği, esnek kur politikasına devam edileceği belirtilmektedir.⁵⁸

1980 öncesi yaşanan mal darlığının yaşanmaması için üretim artırıcı ve atıl kapasitelerin harekete geçirilmesini sağlayacak tedbirleri alınacağı belirtilmekte, bütçe, ücret, destekleme fiyatları ve vergi politikalarının uyumlu olması ve ekonomik istikrarın dengeli bir gelişmeyi sağlayacak yönde uygulanacağı ifade edilmektedir.⁵⁹

Ekonomide gelişme ve istikrarı sağlayacak ve koruyacak olan para - kredi politikası uygulanmasına devam edileceği bu politika içinde kaynakların tahsisinde üretken faaliyetlere öncelik verileceği ifade edilerek selektif kredi politikası izleneceği ifade edilmektedir.⁶⁰

Programda kamu kesimindeki israfların önleneceği devlet harcamaları ile ilgili mevzuatın israfa, hizmetin gereği gibi yapılmasına veya gecikmesine yol açan hükümetleri ve uygulamaları düzeltereği, kamu sektörünün finansman ihtiyacının sağlıklı kaynaklardan karşılanacağı ve açık finansman yollarından kaçınılacağı ifade edilmektedir. Ayrıca KİT'lerin fiyat ve maliyetleri arasında enflasyon körükleyen fark ortadan kaldırılacağı, KİT'lerin verimli ve serbest piyasa ekonomisine uygun çalışmalarını sağlayacağı belirtilmektedir.⁶¹

b. Maliye Politikası

Yukarıda ifade edildiği üzere, hükümet programında açık finansmandan kaçınılacağını ifade edilmişti. Bu, hükümetin borçlanma ve para basmadan kaçınacağı, vergi gibi asli kaynakları tercih ettiği anlamına gelmektedir.

⁵⁶ a.g.w.

⁵⁷ a.g.w.

⁵⁸ a.g.w.

⁵⁹ a.g.w.

⁶⁰ a.g.w.

⁶¹ a.g.w.

Programda değişen dünya şartlarının toplumların ihtiyaçlarını arttırdığını bunun için devletin sağlıklı gelir kaynaklarını ihtiyacının olduğu belirtilmektedir. Bu geliri enflasyona sebep olmayacak bir şekilde sağlayabilmek için, bütün kazanç ve gelirlerden makul oranlarda vergi alınması için gerekli düzenlemeleri yapılacağı ifade edilmektedir.⁶²

Vergi politikası, ekonomide israfa yönelik tüketim ve harcamaları önleyici, buna karşılık, yatırım, üretim ve ihracatın artırılması teşvik edici yönde uygulanacağı vergi yükünün mükellef grupları ve sektörler arası gayri adil dağılımı düzelterek, vergi oranlarının yeniden düzenlenmesi ve en az geçim indiriminin yükseltilmesi gibi tedbirlerle, ücretliler ve sabit gelirliiler üzerinde yoğunlaşan vergi yükünün hafifletileceği belirtilmektedir.⁶³

Ayrıca vergi kaybının önlenmesi ve vergi yönetiminin verimliliğinin sağlanması amacıyla vergi kaçakçılığını önleyecek temel yasal değerlenmelere gidilmesi, vergi idare ve yargısında iyileştirici yasal ve idari tedbirlerin uygulanması, vergileme ile ilgili etkin bir otokontrol ve denetim sistemi kurulması öngörülmektedir.⁶⁴

c. Dış Ticaret Politikası

Hükümet programında, dış ticaret ile ilgili olarak dış ödemeler dengesi, dış rekabet, ekonominin dışa bağımlılığının azaltılması, yabancı sermaye, uluslararası finans kuruluşları ile ilişkiler ve gümrük konuları yer almaktadır.⁶⁵

Dış ödemeler dengesini kurmak için ihracatın geliştirilmesi, selektif teşvik tedbirleri alınacağı konu ile ilgili yasal boşluklar giderileceği ihracat için temel alt yapılarda birisi olan ihracat sigortası sisteminin uygulanmasına geçileceği ifade edilmektedir. İthalat rejiminde ve gümrük hadlerinde düzenlemeler yapılarak dış ödemeler dengesinin kurulmasına gayret edileceği belirtilmektedir.⁶⁶

Yabancı sermaye yatırımları konusundaki uyarlamalara devam edilerek yabancı sermayeden kaynak, teknoloji ve pazarlama alanlarında azami ölçüde yararlanılması öngörülmektedir. Dış ekonomik ilişkilerden OECD ülkeleri ve milletlerarası ekonomik ve finans kuruluşlarının desteklediği ekonomik istikrar programının uygulamasında mevcut anlaşmalar çerçevesinde bu kuruluşlarla yakın işbirliğine devam edilebileceği belirtilmektedir.⁶⁷

Gümrüklerde bulunan tesis ve haberleşme imkanları artırılarak daha iyi hizmet verileceği, gümrük mevzuatındaki boşluklardan yararlanılarak yapılan suiistimallerin önüne bu boşluklar doldurularak giderileceği, rüşvet, kaçakçılığının önüne geçileceği ifade edilmektedir.⁶⁸

⁶² a.g.w.

⁶³ a.g.w.

⁶⁴ a.g.w.

⁶⁵ a.g.w.

⁶⁶ a.g.w.

⁶⁷ a.g.w.

⁶⁸ a.g.w.

d. Sanayi Politikası

24 Ocak ile başlayan ihracata yönelik sanayileşme. programda vurgulanan konular arasındadır.Yine sanayileşme konusunda yabancı sermaye ve teknoloji den yararlanılacağı ifade edilmektedir. Sanayileşme. kalkınmanın önemli bir faktörü sayılmakta.bu konuda tesis ve bölge anlamında selektif bir program uygulanacağı öngörülmektedir.

Ülkede halen bulunan sanayi tesislerinin işletilmesini,yeniliklerinin kurulması ve bu sanayileşme hareketinin yurt şartına yayılması özellikle geri kalmış bölgelere Doğu ve Güneydoğu Anadolu' ya öncelik verilmek suretiyle, yerli kaynaklar ve yerli iş gücü göz önüne alınarak bölgesel sanayi potansiyellerinin tesisine çalışılacağı belirtilmektedir.⁶⁹

e. Enerji ve Madencilik

Enerji yetersizliği Türkiye'nin önde gelen sorunlarından biri olduğu Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarının enerji üretimi için önemli bir imkan olduğu, ayrıca sulama ve diğer ihtiyaçlar için yararlanmak üzere büyük altyapı projelerinin gecikmeden gerçekleştirileceği belirtilmektedir.Nükleer santrallerin enerji yükünün büyük payını alacağı belirtilmekte ve bu konuda yapılan girişimlerin sonuçlandırılacağı ifade edilmektedir.

Petrol ihtiyacını önemli bir kısmı dışardan temin edildiği bilinen kaynakların geliştirileceği ve yeni rezervlerin araştırılması hükümetin önde gelen gayretlerinden olacağı belirtilmektedir. Ülkede bulunan geniş linyit kömürü kaynaklarının petrol tüketiminin bir alternatifi olarak kullanılacağı,kömür rezervlerinin araştırılması işletilmesi ve yurt hizmetine arz edilmesi için kamu ve özel kesimin gücünden yararlanılacağı vurgulanmaktadır. Ülke ekonomisinde önemli bir payı olabilecek madenlerin süratli açılabilmesi için arama,üretim ve değerlendirilmede her türlü imkandan yararlanılacağı belirtilmektedir.⁷⁰

f. Tarım Politikası

Hükümetin tarım politikası,sektörün gelişme hızını ekonomik gelişmeyi güçlendirecek enflasyona neden olamayacak şekilde belirlenmesi öngörülmektedir. Tarım politikası;tarımsal üretimi artıracak, nüfusun ve gelişen endüstrinin hammadde ihtiyacını karşılayacak ve ihracatı arttıracak,ekonomiye kaynak yaratacak, hayvancılığın yurt içi tüketimi ve ihracattaki önemi dikkate alınarak gelişmesini sağlayacak esaslar üzerine bina edileceği ifade edilmektedir.⁷¹

Bu amaçlara ulaşmak için ise tarımsal girdilerin zamanında ve kolaylıkla sağlama,T.C.Ziraat Bankasının kredi olanaklarını kontrollü olarak kullanırma, yaygınlaştırma, tarımsal verimliliğin artırılması için teknik teşkilatların çiftçiye hizmet vermesini sağlayarak, bu şekilde bilimsel tarımın yerleşmesini sağlanacağı belirtilmektedir.⁷²

⁶⁹ a.g.w.

⁷⁰ a.g.w.

⁷¹ a.g.w.

⁷² a.g.w.

Ormanların korunması,işletilmesi,ağaçlandırmalarla genişletilmesi ile sanayileşmenin gerektirdiği hammadde taleplerinin karşılanması ve ayrıca orman köylüsünün daha üst düzeyde ekonomik güç kazanması için gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir.⁷³

1973 yılında ve onu takip eden yıllarda uygulanmasına başlanılan toprak ve tarım reformuna tatbikatı ve ülke gerçekleri göz önünde tutularak bir toprak ve tarım reformu kanunu hazırlanması öngörülmektedir.⁷⁴

g. Ulaşım ve Turizm

Ülkenin coğrafi konumu açısından önemli olan expres yollarının yapımının hızlandırılacağı,demiryolları şebekelerinin ıslah ve yenileneceği,deniz ticaret filosunun geliştirilip yurt içi deniz nakliyat geliştirileceği belirtilmektedir.⁷⁵

Programda sadece bir cümle ile ifade edilen turizm, ekonominin verimli bir sektörü haline getirileceği. ülkenin dış finansman ihtiyacının karşılanmasında önemli bir kaynak olarak değerlendirileceği ifade edilmektedir. Bunun için de, devlet turizm gelişme alanlarında altyapı yatırımlarını gerçekleştireceği,üstyapı yatırımları ve işletmeciliğin teşvik edileceği belirtilmektedir.⁷⁶

h. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Çalışma ve sosyal güvenlik ile amaçlanan vatandaşların huzur ve mutluluk içinde insanlık haysiyetine yaraşır bir hayata erişmelerini sağlamak olarak ifade edilmektedir.Bunun içinde; çalışma barışını sağlayacak yeni bazı düzenlemelerin yapılacağı,tüm çalışanların haklarını güvenceye alarak yasal düzenlemeler yapılacağı, sigorta kapsamında olmayan kesimlerin sigorta kapsamına alınacağı ifade edilmektedir. Bunun yanında sendikal faaliyetlere devam edileceğini,fakat ideolojik yaklaşım içinde bulunan sendikalara izin verilmeyeceği belirtilmektedir.⁷⁷

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

24 Ocak kararlarından sonra kurulan ilk hükümet olan Ulusu Hükümeti.3 yıl 2 ay hükümete kalmıştır.24 Ocak kararlarına uygun, yasal boşlukları doldurmak üzere çok sayıda düzenlemeler yapmıştır;⁷⁸

- Gelir vergisi kanununda yapılan değişikliklerle gelir vergisi dilimleri yıldan yıla düşürülmesi kabul edilmiş,

- Tarım kesiminin vergi kapsamına almak üzere; vergilenmede esas alınacak tarımsal kazanç ölçüleri belirlenmiş,

- Gider vergisi kanununda yeni değişiklikler yapılmış,

⁷³ a.g.w.

⁷⁴ a.g.w.

⁷⁵ a.g.w.

⁷⁶ a.g.w.

⁷⁷ a.g.w.

⁷⁸ a.g.w.

⁷⁸ TÜSİAD,1983'e Girenken Türkiye Ekonomisi,s.1.TÜSİAD Yayını ,1983.

- Sermaye piyasası kanunu yürürlüğe girmiş,
- İhracat belgesi, ruhsatnamesi ve yönetmeliği yürürlüğe girmiş,
- Yatırımların teşviki ve yönlendirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmış.
- I.II liberasyon listesine bazı ilaveler yapılmış.
- Ödeme güçlüğü içindeki bankaların işlemleri düzenleyen bankalar kurulu kararı çıkarılmıştır.

Düzenlemeler genel olarak verginin tabana yayılmasını sağlamak, ihracatı teşvik etmek, özel teşebbüsün gücünü artırmak ve sermaye piyasasındaki boşlukları doldurmak ve suistimalleri ortadan kaldırmayı amaçladığını söyleyebiliriz.

Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri enflasyonda yaşanan düşüştür. 1980'de yüzde 115 olarak gerçekleşen enflasyon 1981'de yüzde 33.9, 1982'de yüzde 21.9 ve 1983'de ise yüzde 31.4 olarak gerçekleşmiştir. 1980'den sonraki bu ani düşüşün nedeni kapasite kullanımındaki artırımın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 1983'de enflasyonun tekrar yükselmesinin iki nedeninden bahsedilmektedir;⁷⁹

- Banka ve şirket kurtarma operasyonları nedeniyle para arzıda ortaya çıkan yüzde 40 oranındaki artışlardır.

- 1983 yılında bütçe açıklarında görülen artışlardır. Ayrıca sanayiye temel girdiler üreten KİT'lerin fiyatlarına yapılan zamlar ve kur ayarlamaları maliyet enflasyonu etkisi yapmıştır.

1981-1983 yılları arasında Türkiye ekonomisi yılda ortalama yüzde 4 büyüyebilmiştir, yüzde 29 oranında enflasyon ortalaması göz önüne alındığında, bu büyüme oranının gelişmekte olan bir ülke açısından yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Öte yandan işsizliğin artması, gelir dağılımının bozulması vergi gelirlerinin arttırılamaması ve kamu harcamalarının sınırlandırılmamış olması ve devletin ekonomideki büyüklüğünü küçültülememesi hükümetin amaçlarına ulaşamadığının bir ifadesi olmaktadır.⁸⁰

Bu dönemde dış ticarete ilk iki yıl önceki yıllara göre önemli artışlar olmuş. 1983'de ise, az da olsa bir düşüş yaşanmıştır.⁸¹ Bu dönemde yapılan ihracat teşvikleri sonucu, 1980'de ihracatın dış ticaret içindeki payı yüzde 26.9 iken 1981'de yüzde 34.5'e, 1982'de ise yüzde 39.4'e yükselmiştir. 1983'de ise bu rakam yüzde 38.3'e gerilemiştir.⁸² 1983'deki bu nisbi gerilemenin nedeni ihracata yeterli kredi sağlanmaması ve Ortadoğu ülkelerinin ki dış ticaret partnerlerimizdirler, petrol gelirinin azalmasına bağlanmaktadır.⁸³

⁷⁹ TOBB, İktisadi Rapor-1983, s.3, TOBB Yayını, Ankara, 1984.

⁸⁰ Şıklar, İlyas. Türkiye Ekonomisinde Uygulanan Başlıca İstikrar Programları, Türkiye Ekonomisi, s.287, Eskişehir, 1999

⁸¹ Karluk, Rıdvan. Dış Ticaret ve Ödemeler Dengesi, Türkiye Ekonomisi, s.300, Eskişehir, 1999.

⁸² www.die.gov.tr, İstatistik Göstergeler 1923-1990.

⁸³ TOBB, İktisadi Rapor-1984, s.4, TOBB Yayını, Ankara, 1985.

Bu dönemde ekonomide sabit sermaye yatırımlarında yeterli bir gelişme görülmemiştir. Reel olarak sabit sermaye yatırımlarında 1982 yılında yüzde 3.5 ve 1983'de ise yüzde 2.5 oranında artmıştır. Sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranı ise 1982'de yüzde 18.9 iken, bu oran 1983'de yüzde 19.0 düzeyindedir. Ülkedeki hızlı nüfus artışı ve yüksek işsizlik oranı göz önüne alınırsa yatırımlardaki artışın çok yetersiz olduğu açıktır.⁸⁴

24 Ocak kararları sonrası uygulanan sıkı para politikası ile para arzında önemli düşüşler kaydedilmiş, fakat bunun sonu getirilmemiştir.⁸⁵ Yine sıkı para politikasının bir sonucu olarak 1983'te faiz hadlerini idari kararlarla azaltılması vadeli mevduat hacmindeki artışın sınırlı kalmasına ve ekonomide tüketim eğiliminin artmasına sebep olmuştur. Bankaların kredi hacminde görülen yetersiz gelişme bir yandan ekonomide likidite sıkıntısının devam etmesine ve diğer taraftan kredi faiz hadlerinin yüksek bir seviyede seyretmesine neden olmuştur.⁸⁶

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 1981-1983 döneminde GSMH içinde hizmetler sektörünün payı azda olsa artmış buna karşın, tarım sektöründe bir azalma görülmüş, sanayi sektöründe ise fazla bir değişim olmamıştır.

Tablo :1981-1983 Döneminde Sektörlerin GSMH İçindeki Payları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1981	23.1	20.0	56.9
1982	21.6	21.6	56.9
1983	20.1	20.8	59.1

Kaynak, DPT, Temel Ekonomik Büyüklükler, sh, 31,32,33

Bir dönemin başarısını ölçmek için kullanılan enflasyon oranı, büyüme oranı ve işsizlik oranı ve hoşnutsuzluk endeksi, bu dönem için aşağıdaki gibidir:

Tablo:1981-1983 Döneminde Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme oranı	Enflasyon oranı	İşsizlik oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
% 4	%29	%14	43

Kaynak: TOBB, İktisadi Rapor, s.3, Maliye Bakanlığı-1981, 1983, 1983, Ekonomik Raporları.

Tabloda görüldüğü gibi büyüme oranı düşük, bunun yanında enflasyon ve işsizlik oranları yüksektir. Enflasyon ve işsizlik oranlarının toplamı olan ve gelişmiş ülkelerde 10'un altında olan hoşnutsuzluk endeksi 43 gibi yüksek bir sayı olmuştur. Bu, hükümetin makro büyüklükler açısından başarısız olduğunu ifade eder.

⁸⁴ a.g.e,s.5.

⁸⁵ TÜSİAD, 1982 Ortalarında Türkiye Ekonomisi, s.3, TÜSİAD Yayını, 1982.

⁸⁶ TOBB, a.g.e,s.4.

B.45.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

12 Eylül 1980'den sonra 6 Kasım 1983'de yapılan ilk seçim Türkiye'de 1980'leri önemli ölçüde etkileyen Anavatan Partisi Hükümetleri dönemi başlamış oldu.13 Aralık 1983 günü kurulan 45. Cumhuriyet Hükümetinin⁸⁷ bir diğer dikkate değer özelliği Başbakanı Turgut Özal'ın 24 Ocak 1980 istikrar kararların önemli isimlerinden olması ve liberal ekonomi anlayışını benimsemesidir.

Hükümet programında "asayiş" sorunundan sonra ülkenin ikinci sorunu olarak "iktisadi ve sosyal meseleler" sayılmış ve geçmişe ait bir ekonomik durum özeti verilmiştir.Buna göre,1950 yıllarından itibaren Türkiye ekonomisi önemli gelişmeler kaydetmiş,zaman, zaman ortaya çıkan ekonomik krizlere rağmen ümit verici sonuçlar alınmıştır.1963-1967 döneminde ortalama yüzde 6.5 olarak gerçekleşen GSMH artış hızını, dünyada örneği az görülen kalkınma hızları arasında saymaktadır.⁸⁸

1977 yılında kendini hissettirmeye başlayan ve 1979 yılında had safnaya varan ekonomik kriz,ülkede enflasyonu,karaborsayı,yoklukları daha önce yaşamadığı düzeyde yaşamış,dış ödemeler,tüp gaz,yemeklik yağ,ampul gibi ihtiyaç maddelerinin temininde zorluklar yaşanmıştır. Merkez Bankası en küçük transferleri bile yapmaz hale gelmiştir.Bütün bu sıkıntıların giderilmesi amacıyla 24 Ocak 1980 tarihinde ekonomik istikrar programı yürürlüğe konulmuştur.⁸⁹

İstikrar programının ilk sonuçları,enflasyonu hızla aşağıya çekilmesini, yoklukların,karaborsanın ve haksız kazançların ortadan kaldırılması transferlerin tekrar normale döndürülmesi olmuştur.Dış itibarı süratle düzelen Türkiye tekrar kredi verebilir ülkeler arasına gelmiştir.⁹⁰

Enflasyonla mücadelede büyük mesafe kat edilmiş;1975-1980 arasında yüzde 100'lerin üzerine seyreden enflasyon hızının 1981'de yüzde 36'ya,1982'de ise yüzde 25'e indirilmesi başarılmıştır.Diğer önemli bir gelişme büyüme konusunda kaydedilmiş.1979'da gerilemeye başlayan GSMH 1981'de yüzde 4.2 ve 1982'de yüzde 4.4 artış göstermiştir.⁹¹

1982 yılı sonlarından itibaren ekonomideki bu olumlu gidişi tersine dönmeye başlamış,özellikle 1983 yılının ikinci yarısından sonra kötüye gidiş hızlanmıştır.1983 yılı için yüzde 20 enflasyon,yüzde 4,5 kalkınma hızı,yedi milyar dolar ihracat hedefi ön görülmüştür.Ancak 1983 yılı sonunda kalkınma hızının yüzde 3 civarında olacağı.

⁸⁷ <http://www.tbmm.gov.tr:H.P.45.htm>

⁸⁸ a.g.w.

⁸⁹ a.g.w.

⁹⁰ a.g.w.

⁹¹ a.g.w.

ihracatın geçen yılın seviyesinde gerçekleşeceği ve enflasyonun yüzde 40'a yaklaşacağı anlaşılmaktadır.⁹²

Diğer taraftan KİT ürünlerinde gerekli ayarlamalar zamanında yapılmadığı için. Merkez Bankası kaynaklarına baş vurulmuş bu durumda enflasyonu ciddi bir şekilde körüklemiştir. Ayrıca büyük mahsurlar içeren banka ve şirket kurtarma operasyonu için büyük meblağlar ayrılmıştır.⁹³

1983 yılında tasarruflara enflasyon oranının üstünde bir gelir verme politikasından sapılmış, bunun sonucunda, banka tasarruf mevduatları artış hızı 1982 yılına göre gerilemiş, tasarrufların bir kısmı 1980 öncesi gibi altına gayrimenkule ve lüks tüketime yönelmiştir.⁹⁴

1983 yılında takip edilen para, vergi ve harcama politikaları ile tasarrufu caydırıcı uygulamalar ve gerekli ekonomik kararların tam olarak alınamaması. 1983 yılı bütçe dengesini bozmuş ve ödemeleri büyük oranda aksatmıştır. "Yanlış Ekonomik Politikalar "refahı değil, fakirliği getirmiş, memur ve işçinin satın alma gücü yarı yarıya düşmüş, işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlik artmıştır."⁹⁵

Programda bize has, bizim şartlarımıza uygun, rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisi esas alınacağı ifade edilerek, ekonominin tabii kanunları içinde gelişmesini sağlamak üzere, ülke menfaatleri doğrultusunda müdahale ve tehditlerin asgariye indirilerek rekabet şartlarının hakim kılındığı, serbest pazar ekonomisinin uygulanacağı ifade edilmektedir.⁹⁶

Bu çerçevede devletin rolü, iktisadi kalkınmada tanzim edici, fertlerin ve kuruluşların iktisadi ilişkilerini düzenleyici, ihtilafların halli, iktisadi istikrarı sağlanmasına matuf sık sık değişmeyen kaideler koyması ve engellerin kaldırılarak verimin yükseltmesi olarak ifade edilmektedir.⁹⁷

Sanayi, tarım ve ticarete mal ve hizmet üretiminin en süratli ve en verimli şekilde yapılabilmesi, fertlerin kabiliyetlerini ve teşebbüs güçlerini iktisadi gelişmenin temel unsuru sayan bir sistem içinde mümkün olabilir, hür teşebbüsü meydana getiren ferdi işletmeler, kooperatif ve şirketler sistemin temel uygulama araçlarını olarak anılmaktadır.⁹⁸

Sosyal ve iktisadi gelişmenin ahenkli, süratli, verimli olması kaynakların en iyi şekilde değerlendirilmesi için planlama öngörülmektedir. Bununla beraber katı ve dogmatik merkezi planlamanın tamamen dışında, demokratik kuruluşların ve fertlerin kabiliyetleri ve teşebbüs güçlerini kullanmalarına ve geliştirmelerine imkan veren, düzenleyici, yönlendirici, denge kurucu bir planlama anlayışı benimsendiği ifade edilmektedir.⁹⁹

⁹² a.g.w.

⁹³ a.g.w.

⁹⁴ a.g.w.

⁹⁵ a.g.w.

⁹⁶ a.g.w.

⁹⁷ a.g.w.

⁹⁸ a.g.w.

⁹⁹ a.g.w.

Ortadirek ile çiftçi,memur,işçi,esnaf ve emeklilerin oluşturduğu sabit ve dar gelirli kaste edilmektedir.Üreten, pastayı büyütecek olan çiftçi,işçi,memur ve esnafın sefaletten bir toplumun,sağlıklı ve dengeli gelişmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.Ortadireğin güçlendirilmesinin,üç aşamada gerçekleşeceği belirtilmektedir;¹⁰⁰

Birincisi :“Enflasyonun aşağı çekilmesi gereklidir” denilerek,enflasyonun işçi,memur,emeklinin aldığı ücretin satın alma gücünü düşürdüğü,esnafın aldığı malları tekrar geri alamadığı,çiftçi tarlasını sürmekte zorluk çektiği ifade edilmektedir.Hükümet bunun için aşağıdaki tedbir ve politikaları uygulayacağını ifade etmektedir;

- Ekonominin gelişmesine uygun olarak paralel olarak "yeterli para arzı"politikası uygulaması,

- Bütçe açıklarının makul bir seviyede tutulması,

- Kısa sürede sonuç alınacak projelere öncelik veren bir yatırım politikası,

- Tasarrufların en iyi projelere akmasını sağlamak için serbest piyasa ekonomisi kurallarına uyulması,kurtarma operasyonları gibi müdahalelerin yapılmaması,

- Mali döviz ve para değerinin serbestçe oluşması için ekonomik politikalara geçişin hızlandırılması ,

İkincisi :Ortadireğin milli gelirden daha fazla pay almasını sağlamak.Bu amaçla ;

- Memur ve işçilerin faturaya bağlanmış harcamalarını belirli bir nisbeti vergi iadesi olarak geri verilmesi,ücretten alınan vergilerin zamanla azaltılması,geçim indiriminin değişen şartlara göre ayarlanarak,memur,işçi,emeklilerin gerçek ücretlerinin iyileşmesini sağlamak,

- Esnaf ve sanatkarlara işyeri,işletme için makul şartlarla kredi verilmesi, küçük sanayi sitelerinin geliştirilmesi;teknik yardım ve mesleki eğitim desteği yapılması,malların yurt içi ve yurt dışının kolaylıkla satışının sağlanması,

- Çiftçilere makul,yeterli ve teminatın zora koşulmadığı şartlarla kredi verilmesi,sulama projelerinin geliştirilmesi,teknik yardım etkin hale getirilmesi, ürün bedellerinin zamanında ödenmesi,kaliteli tohum verilmesi,ürünün elde kalmaması için ihracatın ve pazarlamanın geliştirilmesine yönelik tedbirlerin alınması.

Üçüncüsü : Orta direğin ek gelir sağlayan tedbirlerin alınması. Bunun için :

- Tasarrufların artırılarak bankalarda hisse senedi,kar ortaklığı gibi menkul değerlere kaydırılarak sınai mülkiyetin geniş bir tabana yayılmasını sağlanması,

¹⁰⁰ a.g.w.

-Tasarrufların enflasyonun etkisinden zarara uğramaması,aksine daha cazip hale gelmesi için başta vergi muafiyetleri almak üzere çeşitli tedbirlerin uygulanması.

Hükümet programında ekonomik yapıyı güçlendirmek için "Teşkilat ve Mevzuat" açısından bazı tedbirlerin alınacağı kaydedilmektedir. Tedbirler şunlardır:

- İktisadi sistem yapılan bazı düzenlemelere rağmen karmaşık bir yapıya sahiptir.bu yapının teşkilat açısından günümüz koşullarına uygun ve ahenkli bir hal getirilmesi,

- Sermaye piyasası, Merkez Bankası,ticari bankalar, borçlar,gümrük,vergi ve personel ile ilgili konuların bir paket halinde ele alınarak gerekli değişikliklerin yapılması.

- Sınai mülkiyetin geniş bir tabana yayılması,gelir dağılımının daha dengeli hale gelmesi,küçük ve orta mülkiyetteki müteşebbüslerin güçlendirilmesi, tasarrufların artırılması ve yatırımlarda sermaye yapısının güçlendirilmesi için sağlıklı ve güçlü bir sermaye piyasasına kavuşturulması,

- Yurt dışına sermaye çıkışı kontrol altında tutularak,567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa dayalı 17 sayılı karar bütünüyle gözden geçirilerek basitleştirileceği,ihracat ve ithalatın serbest hale getirilmesi,

- İktisadi büyümeyi,ihracatı artırmayı,yerli sanayinin sağlıklı ve dünya şartlarına uyumlu gelişmesini,tüketicinin korunmasını sağlamak amacıyla gümrük oranları,gözden geçirilerek sektör ve madde bazında ayarlanması,

- İthalat listeleri incelenerek uygun görülen malların liberasyona aktarılması, ithalatta sınırlamaların kaldırılması, ithali yasak malların belirli bir program dahilinde azaltılması,

- Konut yapımını hızlandırmak amacıyla bütçe dışı kaynaklara dayalı bir konut fonu kurulması,

- Konvertibilitiye geçilmesi.¹⁰¹

b. Maliye Politikası

Maliye politikası,bütçe açıklarından dolayı,programda sıkça bahsedilen politikalar arasındadır.Politikanın temelinde,özel ve kamu tasarruflarının artırılması ve verimli alanlara yatırılması yatmaktadır.Selektif bir kredi politika ile kaynaklarının verimli alanlara kaydırılması öngörülmektedir.¹⁰²

Devletin programından iktisadi politikası ile vergiler arasında doğrudan bir ilişkinin olduğu,devletin bundan sonra faaliyet alanının daralacağı için aşırı vergileme ihtiyacı ortadan kalkacağı, bu sebeple toplanan verginin daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılacağı belirtilmektedir.Vergilemede takip edilecek esaslar şu şekilde sayılmaktadır;

¹⁰¹ a.g.w.

¹⁰² a.g.w.

- Vergilerin sayıca az, basit, kolay anlaşılır olacağı,

-Vergilerin adil,herkesin kolaylıkla verebileceği bir oranda olacağı belirtilmektedir.Vergi oranlarının yüksek olması vergi gelirinin artırılmamakta.fakat vergi oranlarının adil olması vergi gelirlerini artırmakta.vergi kaçakçılığını azalmaktadır.

- Vergiler,kurumlaşmayı ve yatırımları teşvik etmelidir.Tasarruf ve yatırımların teşvikinde.vergi muafiyeti ve kolaylıklarını önemli bir araç olarak kullanılacağı ifade edilmektedir,

- Vergileme lüks tüketimi ve israfı azaltıcı ve önleyici yönde olmalı ve kaynak israfına yol açmamalıdır,

- Vergi sistemi reorganize edilerek,daha etkili hizmet verilebilmesi sağlanacaktır.¹⁰³

c. Tarım Politikası

Programda.köylünün toplum içindeki değeri vurgulanıp.yaptığı tarımsal faaliyetlerin zahmetli bir iş olduğu belirtilmektedir.Tarım ürünlerinin toplumların gelişme seviyesi ne olursa olsun ihtiyaç duyduğu zorunlu ihtiyaç maddeleri olduğu ve sanayi sektörü için ham madde olacağı ifade edilmektedir. (106)

Türkiye toprak su ve iklim koşulları itibari ile mevcut üretime göre çok daha fazla üretimin yapılabileceği bir potansiyele sahip olmasına ve nüfusunun yarısının tarımla işteğal etmesine rağmen gelirden en az pay alan yine bu kesimdir.Başta tarımsal mekanizma olmak üzere çeşitli sebeplerle köyden şehire göçün günümüzdeki yıllar boyunca devam edeceği ifade edilmektedir. (107)

Bu bakımdan tarım köy hizmetlerinde hızlı bir gelişmenin sağlanması için aşağıdaki tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir;

- Çiftçilerin gelirini artırılaacağı,köylerin alt yapı sorunlarının çözüleceği, tarımsal ürünlerin sanayi ürünü haline getirilip pazarlayacağı,tüm ürünleri destekleme politikasında çiftçinin ürününün değeri tam olarak verilmesi kadar zamanında ödemenin sağlanacağı belirtilmektedir,

- Tarımsal kredilerin kolayca sağlanacağı, pazarlama desteğinin sağlanacağı, tarımsal faaliyetleri araştırma ve yayın hizmetlerine ağırlık verileceği,tarımda teknolojik gelişmenin ve iktisadi verimliliğin dikkate alınarak bir tarım reformunun yapılması öngörülmektedir,

-Ormanların tarım sektörü içindeki payı yüzde 2,GSMH içindeki payı yüzde 0.5 tir. Toprakların yüzde 20'si ormanla kaplı bir ülke için ormancılık hasılatı çok düşük seviyede olduğu vurgulanıp.ormanları ve ormancılığı vasıf ve üretim yönünden iyi bir seviyeye çıkarılacağı,bunun için ormanların idaresinin

¹⁰³ a.g.w.

Tarım.Orman ve Köy İşleri Bakanlığına devrinin gerçekleştirildiği belirtilmektedir.¹⁰⁴

d. Sanayi Politikası

Program sanayi sektörünün en hızlı gelişme potansiyeline sahip olan sektör olduğu,bu konuda hedefin gelişmiş ülkelerin sanayisine ulaşmak olarak belirtilmektedir.Uzun yıllardan beri devam eden "ithal ikame" anlayışının terk edileceği ihracata dönük ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilecek bir sanayileşme politikasına geçilmesi zorunlu görülmektedir.¹⁰⁵

"Her şeyi kendimizin yapmasını öngören ithal ikame politikası"kalite unsurunun geri planda kalmasına,yüksek maliyetlerin meydana gelmesine sebep olmuş,böylece bütün külfetin tüketicinin omuzlarına bindiği bir yapı oluşmuş ve ihracat kabiliyeti olmayan sanayiler ortaya çıkmıştır.¹⁰⁶

Bu sebeple sanayileşmede yapı değişikliğine gidilmesi gerektiği ifade edilerek,belirli bir program dahilinde üretim kapasitesi kalite ve fiyat yönünden dünya pazarlarında rekabet edebilir,mamullerin üretilmesi sanayileşmede temel politika olarak kabul edilmektedir.Rekabet edilebilir mamullerin üretilmesi,rekabet edilmeyen ürünlerin ithal edilmesi öngörülmektedir.¹⁰⁷

Aşırı sübvansiyonlar,çok yüksek gümrük hadleri ve ithal yasaklamaları ile korunan bir yapıda sanayinin sağlıklı gelişmesi beklenemeyeceği,korunmanın makul bir düzeye getirilmesi öngörülmektedir.Bunu kur politikası ve makul gümrük hadleri ile sağlanacağı ifade edilmektedir.¹⁰⁸

Sanayi yatırımlarının teşviki için,kredi maliyetlerinin yapay yollarla aşağı çekilmesi yerine,enflasyonu çok düşük seviyelerde tutan bir iktisadi politikanın takip edileceği ifade edilmektedir.Tasarrufların teşviki ve tedricen sermaye piyasasındaki payının artırılmasıyla sınai mülkiyetin yaygınlaşacağı ve şirketlerin daha sağlam bir mali yapıya kavuşacağına inanılmaktadır.Devletin sanayi mamullerinin dış pazarlanmasında güven verici ve yardımcı olarak daha aktif bir rol oynayacağı öngörülmektedir.¹⁰⁹

Sanayileşmeye ilişkin politikaların iktisadi kalkınma ihracatın artırılması dış ödemeler dengesinin sağlanması ve tüketicinin korunması yanında sanayinin sağlıklı ve dünya şartlarına uyumlu gelişmesinde ana hedef alındığı ifade edilmektedir.

Sanayileşme için alınacak tedbirler ;

- Sanayinin yayılması için devletin alt yapı ve hizmet yatırımları yapacağı.

¹⁰⁴ a.g.w.

¹⁰⁵ a.g.w.

¹⁰⁶ a.g.w.

¹⁰⁷ a.g.w.

¹⁰⁸ a.g.w.

¹⁰⁹ a.g.w.

- Yatırımları ve ihracatın teşvik edileceği, sanayi tesislerinin düşük maliyette ve düzenli olması için organize sanayi bölgelerine ağırlık verileceği, teknoloji gelişmelerin hızla yayılmasının sağlanacağı,

- Tekellerin kaldırılacağı yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edileceği.

- Maden ve enerji yatırımlarında özel sektöre işletme hakkı verileceği belirtilmektedir.¹¹⁰

e. Altyapı Yatırımları Politikası

Enerji, sulama ve kara ve demiryolu, liman, yurt içi ve yurt dışı haberleşme kara ve deniz ulaştırması gibi temel alt yapı yatırımları devletin asli görevleri arasında görülmekte, iktisadi ve sosyal kalkınmanın başlıca unsuru olarak görülen bu yatırımların süratle gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.¹¹¹

Devletin alt yapı yatırım politikasında önemli değişikliğe gidileceği ifade edilmekte, çok sayıda proje ve çok sayıda büyük harcamalar yerine sayı ve gerekse yıllık harcama miktarı ile kaynaklar aramada gerçekçi bir ilişki kurularak yatırımları en kısa zamanda tamamlanıp işletmeye alınmasını sağlayarak bir program uygulanması hedeflenmektedir.¹¹²

f. KİT Politikası

KİT'lerin ekonomi içinde önemli bir yerinin olduğu ifade edilmekte, teşebbüs gücünün yetersiz olduğu Cumhuriyetin başlangıç döneminde, çeşitli sektörlerde sanayileşmenin devlet ile başlatılması ve kurulan tesislerin zaman içinde millete devredilmesi hedeflenmiş olmasına rağmen, KİT'ler gittikçe büyümüş idari ve ekonomik müdahalelerin artışına paralel olarak enflasyon ve kaynakların kullanımı yönünde kabul edilmeyecek sonuçların ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilmektedir.¹¹³

Hükümet ilke olarak vatandaşların kendi girişimleriyle yapabilecekleri yatırımlara devletin doğrudan kaynak tahsisini doğru bulmamakta, bu nedenle halen KİT durumundaki kuruluşların halka devrini öngörmektedir. Fakat bunun zaman alacağı belirtilmekte, bu nedenle bir taraftan öngörülen hedeflere erişilmesine yönelik tedbirler alınırken, diğer taraftan KİT'lerin karlı ve verimli işletmeler haline getirilmesi maksadıyla gerekli düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir. Bu düzenlemeler aşağıda sıralanmıştır;

- KİT'lerde tecrübeli, bilgili ve ehliyetli idareci kadroların teşekkülü, bu kadroların başarılı olabilmesi için yönetimde uzun süre kalmalarını sağlayacak bir sistemin geliştirilmesi,

- KİT'lerin mali, idari ve işletmecilik açısından bir sistemin müstakil çalışabilmelerini ve politik müdahalelerden uzak tutmalarını sağlayacak bir yapının oluşturulması,

¹¹⁰ a.g.w.

¹¹¹ a.g.w.

¹¹² a.g.w.

¹¹³ a.g.w.

- Özel girişimcinin yatırım alanına KİT'lerin yatırım yapmaması.

-KİT'lerle bağlı işletmelerden başlayarak anonim şirket statüsüne kavuşturulması ve hisse senetlerinin halka arz edilmesi bunun içinde sermaye piyasasına ve vergiye ilişkin yeni düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür.¹¹⁴

g. Az Gelişmiş Bölgeler Politikası

Programda başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere değişik bölgelerdeki iktisaden geri kalmış yörelerin geliştirilmesi.bölgeler arasında gelişmişlik farklarının azaltılması.refahın yurt sathına yayılması hedeflenmektedir.¹¹⁵

Bunun için alınacak tedbirler şöyle sıralanmaktadır;

-Doğal kaynakların,tarım ve hayvancılığın geliştirilmesine ve ürünün değerlendirilmesine yönelik veya istihdamı artırıcı projeler için özel teşvik tedbirlerinin uygulanması,projenin özelliğine göre ucuz ve uzun vadeli kredilerin verilmesi yatırım maliyetinin belirli bir bölümünün devletçe hibe olarak karşılanması yatırım ve işletme döneminde önemli vergi muafiyetleri uygulaması,

-Yol,su,elektrik,hastane,sağlık ocağı,haberleşme gibi alt yapı yatırımlarının ve sosyal yatırımların süratle yapılması,

- Komşu ülkelerle iktisadi ilişkileri geliştirmek için sınır ticaretine önem verilmesi giriş - çıkış kolaylaştırıcı her türlü tedbirin alınması,

-Bu yörede çalışan kamu çalışanlarının sosyal-ekonomik durumunun düzeltilmesi.¹¹⁶

h. Madencilik

Madencilik sanayi sektöründe yüzde 10,GSMH yüzde 2,ihracat içindeki payı ise yüzde 5 civarında bir paya sahip olduğu ifade edilmektedir.GSMH ve ihracattaki payının çok düşük olduğu,aramanın yeterli olduğu,fakat bu sektörde verimliliğin düşük olduğu ve takip edilen politikanın yetersiz olduğu ifade edilerek,bu konuda değişiklik yapılması gerektiği belirtilmektedir.¹¹⁷

İhracata dönük madencilik yatırımla büyük ölçüde sermaye ileri teknoloji ve güçlü dış pazarlama gerekmede bu üç unsurun projenin özelliğine göre kamu sektörü, özel sektör ve dış yatırımcıların ortaklığıyla kurulması daha faydalı görülmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcıların maden sektörüne çekebilmek için madencilikle ilgili düzenlemeler yapmak gerektiği ifade edilmektedir.¹¹⁸

¹¹⁴ a.g.w.

¹¹⁵ a.g.w.

¹¹⁶ a.g.w.

¹¹⁷ a.g.w.

¹¹⁸ a.g.w.

1. Hizmet Sektörü

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerinde milli gelirin yarısı veya yarıdan fazlasını hizmet sektörü oluşturur. Sosyal gelişmenin sağlanması tarımın ve sanayinin ilerlemesi hizmet sektörü ile doğrudan ilgilidir. İstihdamın en yoğun olduğu sektör de bu sektördür. Hizmet sektörü iç ve dış ticaret, turizm, pazarlama, taşımacılık, müteahhitlik, bankacılık ve sigortacılık, haberleşme gibi yurt içi ve yurt dışı faaliyetler ile esnaf ve sanatkarlarca yapılan işlerin önemli bir bölümünün içine alır. İşsizliğin çözülmesi hizmet sektörünün gelişmesine bağlıdır.¹¹⁹

Hizmet sektörünün geliştirilmesi için aşağıdaki tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir:

- Turizmin geliştirilmesi için alt yapı yatırımlarının hızlandırılması, bürokrasinin asgariye indirilmesi,
- Kara, deniz ve hava taşımacılığını, Türkiye'nin coğrafi avantajlarını dikkate alarak geliştirilmesi,
- Ülke ekonomisinin dışa açılması dış ödemeler dengesinin tesisi için ihracat ve dış pazarlama hizmetlerinin geliştirilmesi,
- Dış pazarlarda hizmet veren müteahhitlerin desteklenmesi ve teşviki,
- Teleks ve telefon gibi haberleşme sistemlerinin geliştirilerek iç ve dış ticaretin kolaylaştırılması,
- Bankacılık ve sigortacılığın geliştirilmesi,
- Serbest bölgelerin kurulması.
- Esnaf ve sanatkarların desteklenmesi, verilen kredileri bütün banka sistemine yaygınlaştırarak esnaf ve sanatkarlara uygun kredilerin verilmesi.¹²⁰

j. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Sosyal adaletin, fırsat eşitliğinin sağlanması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi, refahın yaygınlaştırılması hükümetin sosyal politikasının temelini oluşturur. Toplumdaki zayıf kesimlerin korunması, sosyal güvenlik politikasının bir gereği olarak kabul edilmekte, fakat sosyal güvenlik ve sosyal yardım politikasının, çalışmamayı değil, muhtaçların korunmalarına, gelişmelerine yararlı hale gelmesine yönelik olacağı ifade edilmektedir.¹²¹

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

1980 dönüşümünün en fazla yansıdığı dönem olan I. Özal döneminde, liberal ekonomi politikaları ile kamunun ekonomideki ağırlığının azaltılması amaçlanmış, bu

¹¹⁹ a.g.w.

¹²⁰ a.g.w.

¹²¹ a.g.w.

nedenle kamusal planlama önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Planlama, piyasa mekanizmasının serbestçe işlemesine engel sayılmıştır. Bu dönemde, kısa vadeli ve pragmatik ekonomi politikaları tercih edilmiştir. Bu yaklaşım değişikliği, bir yandan planlamanın kurumsal yapısında ve planlama sürecinde, diğer yandan bu dönemde hazırlanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planına yansıyan esaslar aşağıda sıralanmıştır:

-Ekonominin işleyişinin ekonomik kurallar içinde düzenlenmesi,

-Üretim yapısının dış rekabet olanakları ve dış ticaret koşulları gözönüne alınarak belirlenmesi,

-Özel sektörün toplam yatırımlar içindeki payının artırılması,

-İthalatta oranlarının kademeli olarak azaltılması ve ihracatın özendirilmesi.¹²²

Bu dönemde altyapı yatırımlarına öncelik verilmiş, bu nedenle kamu açıklarının GSMH'ya oranı artmış, kamu açıklarının GSMH'ya oranı ortalama olarak 4.5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kamu açıklarının artan oranda iç ve dış borçlanma yoluyla finanse edilmesi enflasyonun ivme kazanmasını engellemiştir. 1984'de yüzde 50.3 olan enflasyon oranı 1985'de 43.2, 1986'da 29.6 ve yine 1987'de 32.1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Dönemin ortalama fiyat artışı yüzde 38.5 olarak gerçekleşmiştir.¹²³

Bütçe açıkları dönem boyunca artarak devam etmesi, bu açıkları kapatmak için Hazine'nin Merkez Bankası kaynaklarına başvurması, enflasyonun başlıca sebeplerinden biri olmuştur. Bu durum ekonominin ihtiyaçlarına uyumlu bir para politikası uygulanmasında engel teşkil etmiştir. Bütçe açıklarının yüksek faizli borçlanma yollarıyla kapatılmaya çalışılması özel kesimin yararlanacağı kaynakları azaltmış ve sağlıklı işleyebilecek bir sermaye piyasasının oluşmasını güçleştirmiştir.¹²⁴

Yüksek faiz politikasının devam etmesi, yatırımları olumsuz yönde etkilemesi yanında, işletmelerin sermayeleri bakımından üretim maliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Enflasyon hızının düşürülmesi, faiz hadlerinin yükselmesinin yanında, gelir dağılımının bozulmasına, vergi dışı kalan spekülâf gelirlerin artmasına ve daha çok yatırımların istenilen düzeyde artmamasına sebep olmuştur. Ayrıca esnek ve gerçekçi kur politikasını hem istikrarsız, hem de maliyet enflasyonunun kaynağı haline getirmiştir.¹²⁵

Dönemde öne çıkan bir diğer gelişme, dış ticarete görülen değişimdir. Özellikle ihracat içinde, klasik tarım ürünleri yerini sanayi ürünlerine bırakmakta, özellikle tekstil, demir-çelik ürünleri öne çıkmaktadır. Dönem içinde sanayi ürünlerinin ihracat içindeki payı yüzde 80'lere kadar çıkmaktadır. Söz konusu dönemde ihracat ve ithalata ilişkin artış oranları aşağıdaki gibidir:¹²⁶

¹²² Han, Ergül. Planlı Dönemde Ekonomi Politikaları, Türkiye Ekonomisi, s.71-72, Eskişehir, 1999.

¹²³ <http://www.tbmm.gov.tr/TURKISH/SONIST/TOPTAN/top0720.htm>.

¹²⁴ TOBB, İktisadi Rapor-1988, s.3, TOBB Yayını, Ankara, 1988.

¹²⁵ a.g.e., s.3.

¹²⁶ Kepenek, 257-258.

Tablo:1984-1987 Yılları Arası İhracat ve İthalat Oranları

Yıllar	İthalat (%)	İhracatı(%)
1984	16	24
1985	5.44	11.5
1986	-2	-6
1987	27	36.7

Kaynak:Kepenek,a.g.e.s.257-258

Görüldüğü gibi 1984'ten sonra önemli bir düşüş yaşanmış,hatta rakamlar eksi değerlere kadar inmiş,1987'de ise yüzde 27 ve 36.7 gibi yüksek rakamlara tekrar yükselmiştir.

Dönemin diğer bir gelişmesi ise GSMH'daki kayda değer artışlardır.1984'de 7.8 oranında büyüyen GSMH ,1985'de 4.5,1986'da 7.5 ve 1987'de ise yüzde 9.3 oranında büyümüştür. 1985 dışında,dönemde ekonomik büyüme açısından önemli gelişme sağlanmıştır.¹²⁷

1984-1987 döneminde,iki seçim yapılmıştır.1984'de yerel seçim,1987'de milletvekili seçimleri yapılmıştır.Hükümetin parasal kaynakları nasıl kullandıkları açısından,emisyon oranındaki artış ve para arzındaki artış önemli göstregeler sayılabilir;

Tablo:1984-1987 Yılları Arası Emisyon Oranındaki Artış

Yıllar	Emisyon Oranındaki Artış (%)
1984	33
1985	45
1986	43
1987	49

Kaynak;DTP,Temel Ekonomik Büyüklükler,s.6.1990.

Seçim nedeniyle Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuş,1984 yılında yapılan seçimden dolayı emisyon hacminde önceki yıla göre yüzde 12 artmış.1987 yılında yapılan seçimden sonra ise yüzde altılık bir artış olmuştur. Aynı durum aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi para arzında da olmuştur.

¹²⁷ <http://www.dpt.gov.tr> ,Temel Ekonomik Büyüklükler

Tablo :1984-1987 Yılları Arası Para Arzındaki Artış Oranları

<u>Yıllar</u>	<u>Para Arzındaki Artış (%)</u>
1984	37
1985	45
1986	45
1987	57

Kaynak;Kepenek,s.204.

Dönem içinde sektörlerin GSMH içindeki paylarının değişimi aşağıdaki gibidir;

Tablo:1984-1987 Yılları Arası Sektörlerin GSMH İçindeki Payları

<u>Yıllar</u>	<u>Tarım</u>	<u>Sanayi</u>	<u>Hizmetler</u>
1984	20.4	20.8	58.8
1985	19.5	21.8	58.7
1986	19.8	24.5	55.7
1987	17.9	25.0	57.1

Kaynak;DPT,Temel Ekonomik Göstergeler,s.31,32,33.

Görüldüğü gibi bu dönemde, sanayi sektörü payını artırırken,tarım ve hizmetler sektörlerinin ise payları düşmüştür.

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

<u>Büyüme Oranı</u>	<u>Enflasyon Oranı</u>	<u>İşsizlik Oranı</u>	<u>Hoşnutsuzluk Endeksi</u>
%7,2	%38.5	%10	48.5

Kaynak:www.die.gov.tr,DTP,Temel Ekonomik Göstergeler.

Tabloda görüldüğü gibi yüzde 7.2'lik bir büyümeye rağmen yüksek işsizlik ve enflasyon oranı hükümetin makro büyüklükler açısından kötü bir performansı göstermiştir.Hoşnutsuzluk endeksinin 48.5 çıkması bu kötü performansın ifadesidir

C.46.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1. Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

29 Kasım 1987 milletvekili genel seçiminde, en fazla oyu alan Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal 14 Aralık 1987'de, hükümeti kurmakla görevlendirildi. 21 Aralık 1987'de 46. Cumhuriyet Hükümeti Turgut Özal başbakanlığında kuruldu.¹²⁸

Ekonominin doğal kanunları içinde gelişmesini sağlamak üzere, ülke menfaatleri doğrultusunda tehditleri asgariye indirilecek, rekabet şartlarının hakim kılındığı serbest piyasa ekonomisinin uygulanması hükümetin temel ekonomi politikasıdır. Çünkü, ekonomide haksızlıkları ve haksız kazançları önlemenin, ülke kaynaklarını en verimli şekilde kullanmanın ancak bu sistem içerisinde mümkün olduğu belirtilmektedir.¹²⁹

İktisadi gelişmenin hızlandırılması, sosyal dengenin iyileştirilmesi, gruplar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarının pratik ölçüler içerisinde azaltılması, bölgelerin gelişmişlik farklılıklarını asgariye indirilmesi ve fakirliğin kaldırılarak refahın yaygınlaştırılması, iktisadi gelişme politikasının esaslarını teşkil eder.¹³⁰

İktisadi faaliyetlerde, devletin esas rolü istikrarı sağlamak olduğu belirtilmektedir. Bunun içinde, "devlet, iktisadi faaliyetlerde tanzim edici, iktisadi ilişkileri düzenleyici, ihtilafları giderici bir rol üstlenmeli ve istikrarı temin için sık sık değişmeyen kurallar koymalıdır". Devletin doğrudan yürüteceği iktisadi faaliyetler, sadece altyapı yatırımları olması gerektiği ifade edilmektedir.¹³¹

Bunun için aşağıdaki ilkeler çerçevesinde hareket edileceği belirtilmektedir:¹³²

-Tasarrufların teşviki, tasarrufların ve kaynakların verimli ve hızlı bir şekilde kullanılmasıyla, yatırım ve üretim artışlarının istihdam imkanlarının geliştirilmesi.

-Dış ödemeler dengesinin istikrarlı çözüme kavuşturulması, ihracatın artırılarak milli gelirin içindeki payının yükseltilmesi, dış müteahhitlik, taşımacılık, turizm gibi döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki edilmesi,

-Enflasyonun makul seviyelerde tutulması, fiyat istikrarı sağlanması,

-İktisat, maliye, para ve kredi politikalarında karar bütünlüğünün sağlanması ve uygulamanın ahenk içinde yürütülmesi,

¹²⁸ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.46htm>.

¹²⁹ a.g.w.

¹³⁰ a.g.w.

¹³¹ a.g.w.

¹³² a.g.w.

-Karşılıklı menfaat dengesini esas alan bir anlayış içerisinde dış kaynaklardan faydalanılması ve yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi.

b. Dış Ticaret Politikası

Hükümetin ekonomi anlayışının en önemli göstergelerinden biri,1980 yılına kadar uygulanan ithal ikame politikaları yerine ,ihracatı öne çıkarmasıdır.İthal ikame yoluyla ithalat için gerekli olan döviz elde edilmeye çalışılırdı.Ekonomik gelişmesini nüfus artışı hızına göre ayarlayamayan Türkiye,ihtiyacı olan döviz i ithal ikame yoluyla karşılayamamış, bu nedenle dış ödemeler açığı sürekli olarak büyümüştür. Bu durum ekonomik krizleri beslemiştir.¹³³

Bu durumdan kurtulmanın çaresi,ihracatı ve döviz gelirlerini artırmak olarak kabul edilmiştir. Ancak kapalı bir ekonomide,koruma altında verimsiz çalışan bir sanayi ile yüksek rekabet altında işleyen dış piyasalarda rekabet etmek mümkün olmadığından, dış piyasalarda rekabet edebilmek için; sanayiye önce kontrollü olarak yurt içinde rekabet açmak, verimliliği artırarak dış piyasaya girmek amaçlanmıştır.¹³⁴

Bu konularda yapılan düzenlemeler ve izlenen politikalarla ve dış ödemelerle düzenlemeler, ihracat artışı görülmüş ve ihracat yasağının kalkmasının olumlu sonuçları ortaya çıkmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1980 yılında yüzde 37, 1987'de yüzde 72'dir. Sanayi mallarının ihracattaki payı yüzde 35 iken, 1987'de yüzde 80'e çıkmıştır. Geçmişte dışarıya satılan 4-5 çeşit tarım ürünü yerine, yeni ihracat politikasıyla dışarıya 3000 çeşit mal satar hale gelmiştir.¹³⁵

c. Para ve Kredi Politikası

Serbest piyasa ekonomisinin bir gereği olarak,devamlı ayarlanan kur sisteminden, serbest faiz ve kur sistemine geçilerek,dönem içinde TL'nin konvertibil olması amaçlanmaktadır.Önceki dönemden beri uygulanan para ve kredi politikasının bir sonucu olarak ,tasarruf ve yabancı sermaye girişi oranında artış olduğu belirtilerek,önümüzdeki dönemde ise;

-Kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak ve sermayeyi tabana yaymak için sermaye piyasasının geliştirilmesine daha fazla ağırlık verileceği.

-KİT'lerin özelleştirilmesinde sermayenin tabana yayılmasına dikkat edileceği.

-Küçük tasarruf sahibinin haklarını korumak için şeffaf muhasebe usulleri getirileceği ve bunların denetimini yapacak bağımsız denetleme kuruluşları ile muhasebe standartlarının tespiti için gerekli tedbirlerin alınacağı.

-Bankacılık sektörünün para-kredi piyasasında gerçek fonksiyonuna kavuşması ve bu suretle kaynakların daha iyi kullanılması için gerekli tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir.¹³⁶

¹³³ a.g.w.

¹³⁴ a.g.w.

¹³⁵ a.g.w.

¹³⁶ a.g.w.

d. Enflasyon İle Mücadele Politikası

Hükümet, geçen dönemde hedeflediği enflasyon oranını tutturamadığını ifade ederek, bunun nedenini şöyle anlatmaktadır: "geçen dönemde yapılan yapısal değişikliklerin iktisadi faaliyetlerin verimini artırdığı, bu nedenle ekonomi planlanandan daha fazla büyümüştür. Nitekim 1986 yılında yüzde 5 olarak hedeflenen GSMH, yüzde 8 olarak gerçekleşmiş, bu hızlı kalkınmanın bir sonucu olarak enflasyon yüksek çıkmıştır".¹³⁷

Son dört yılda hızla dışarıya açılan Türkiye'nin fiyat yapısı, dış dünyadaki fiyat yapısından etkilenmiştir. Ticaret yapılan ülkelerin çoğunda gıda maddeleri, sanayi mallarına göre daha ucuzdur. Ticaretin serbestleşmesi ve hacminin artması sonucu, Türkiye'deki fiyat yapısı dışarıya benzemeye başlamış, gıda maddelerinin fiyatı sanayi mallarının fiyatlarına göre daha fazla artış göstermiştir. Fiyat endekslerinde gıda maddelerinin ağırlığı daha fazla olduğu için endeksteki artış daha fazla olmuştur.¹³⁸

Sonuç olarak dışa açılma süreci bir miktar enflasyon sisteme dahil etmiştir. Ekonomide yapılan yapısal değişiklikler çok büyük oranda tamamlanmıştır. Bundan sonra dışa açılma daha tedrici olacağından, enflasyonun makul bir orana çekilmesinin daha kolay olacağı belirtilmektedir.¹³⁹

e. Gelir Dağılımı

İşçi, memur, çiftçi, emekli, esnaf ve sanatkardan oluşan ve toplumun önemli bir kısmını oluşturan ortadireğin gelir durumunu düzeltici tedbirler, geçen dönemde alındığı ifade edilmektedir. Bu tedbirlerin öncelikle dar ve orta gelirli aleyhine olan faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirler olduğu belirtilerek, alınan tedbirler sayılmıştır:¹⁴⁰

-Mevduat faizleri serbest ve gerçekçi bir seviyeye çıkarıldığı,

-Döviz kuru politikası gerçekçi hale getirildi, her yıl ithalatçılara trilyonlarca haksız kazanç sağlayan sabit kur sistemine son verildiği,

-KİT mallarında sübvansiyonlar kaldırıldığı, "faturalı vergi indirimi" getirilerek ortadireğe gelir transferi yapıldığı,

-Konut Fonu kurularak dar ve orta gelirlinin konut sahibi olmasının desteklendiği,

-Hiçbir güvencesi olmayanlar için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kurulduğu ifade edilmektedir..

Gelir dağılımını dolaylı olarak düzelteren tedbirlerin en önemli altyapı konusunda yapılan, temiz içme suyu, kanalizasyon, elektrik, yol ve telefon

¹³⁷ a.g.w.

¹³⁸ a.g.w.

¹³⁹ a.g.w.

¹⁴⁰ a.g.w.

hizmetleridir.Hükümet.dar ve orta gelirli lehine gelir dağılımını makro ve mikro seviyede iyileştiren politikalara devam edeceğini vurgulanmaktadır.¹⁴¹

f. Maliye Politikası

Programda,son dört yılda önemli mali reformların yapıldığı belirtilerek, bunlardan bazıları sıralanmıştır;vergi iadesi ile vergi denetimi artırılmış,Katma Değer Vergisi çıkarılmış,servet beyanlarının ve meslek vergilerinin kaldırılmış,yeniden değerlendirilmenin daimi hale getirilmiş,Emlak Vergisinin belediyelere bırakılmış, formaliteler azaltılmıştır.¹⁴²

Vergilendirme ilkeleri;

-Vergiler sayıca azaltılmış ,basit,kolayca anlaşılır hale getirilmiştir,

-Vergiler adil,genellikle herkesin kolayca ödeyebileceği oranda ayarlanmıştır. Geçmişte vergi oranlarının yüksek tutulması devletin daha fazla vergi geliri sağlanması sonucu doğurmadığı gibi kaçakçılığa zorlamış,ekonomik büyümeyi yavaşlatmıştır,vergi gelirleri adil olduğu zaman vergi tahsilatı artmakta vergi kaçakçılığı azalmaktadır,

-Vergiler kurumlaşmayı ve yatırımları teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.Tasarrufun ve yatırımların teşvikinde vergi muafiyet ve kolaylıklarını önemli bir araç olarak kullanılmaya devam edileceği, ihtilafların asgariye indirileceği ve vergi kaçakçılarının azaltılmasını sağlayacak tedbirler arasında Yeminli Mali Müşavirlik sistemi uygulamaya konulacağı belirtilmektedir.¹⁴³

g. Altyapı Yatırımları Politikaları

Enerji,sulama,kara ve demiryolu,liman,yurtiçi ve yurtdışı haberleşme;kara,hava ve deniz ulaştırması gibi altyapı yatırımları kalkınmanın temelini oluşturur. İktisadi ve sosyal boyutu olan altyapı yatırımlarını hızla gerçekleşmesini sağlamak,ana hedef olarak kabul edilmektedir.¹⁴⁴

Önümüzdeki dönemde;

-Yap-İşlet-Devret modeline devam edileceği,

-Yeni enerji tesisleri yanında trafolar ve enerji nakil hatlarının ıslah edileceği.

-Halen yapımına başlanmış 1500 km otoyol önümüzdeki dönemde tamamlanacağı.

-Hava ve deniz limanlarının yapılacağı,

-Büyük şehirlerin kanalizasyon şebekeleri tamamlanacağı,ayrıca metro,hafif metro ve toplu taşıma hizmetleri mali bakımdan destekleneceği.haberleşme ve bilgi

¹⁴¹ a.g.w.

¹⁴² a.g.w.

¹⁴³ a.g.w.

¹⁴⁴ a.g.w.

naklinde elektronikteki gelişmelerin sıkı bir şekilde takip edileceği belirtilmektedir.¹⁴⁵

h. Tarım Politikası

Türkiye tarımının temel sorunlarından olan düşük verimlilik ve düşük kalite sorunlarını çözmek için bilimsel tarım uygulamaları yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir. Bu doğrultuda ve tarım sektörünün diğer sektörler karşısında itibarını artırmak için aşağıdaki tedbirlere başvurulacağı ifade edilmektedir.¹⁴⁶

-Devam eden sulama projeleri tamamlanacağı,

-Ham ve işlenmiş tarım ürünlerinin ihracatını artırmak için çok yönlü teşvik tedbirlerinin alınacağı,

-Tarımsal araştırma,yayın ve eğitim hizmetlerine daha fazla önem verileceği,

-Sulama,dranj,tesviye,erozyon,toprak tahlili konularındaki faaliyetlerin artırılacağı,

-Tarım arazisinin miras yolu ile parçalanmasının engelleneceği,

-Devlet ormanlarının başta köy kişilikleri olmak üzere gerçek ve tüzel kişiliklerce de işlenmesine imkan verecek tedbirlerin alınacağı,

-Özel orman kurulmasının teşvik edileceği belirtilmektedir.

ı. Sanayi Politikası

Sanayileşme politikasının hedefi,ihracata dönük ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilmektir. Kalite ve fiyat yönünden dünya pazarlarında rekabet edebilir mamulleri üretmeyi,buna mukabil rekabet edilemeyecek mamul ve yarı mamulleri ithal etme sanayileşmede temel ilke olarak görülmektedir.¹⁴⁷

Sanayinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için döviz kurunun gerçekçi,gümrük hadlerinin makul olması gerektiği belirtilmekte, yüksek oranda sübvansiyonlar, çok yüksek gümrük hadleri ve ithal yasakları ile korunan bir yapıda sanayinin sağlıklı gelişmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir.Son dört yıllık uygulamanın bu gerçeği doğruladığı çünkü,sınai üretim arttığı,yerli malların kalitesinin yükseldiği,ihracat imkanlarının önemli ölçüde genişlediği ifade edilmektedir.¹⁴⁸

Teknoloji ve ihracat yönünden önemli görülen sanayilere özel teşvikler uygulanacağı,ihracatın ve dış rekabetin etkisiyle,üretim ve kalitenin yükselmeye devam edeceği belirtilmektedir. Tekstil,elektronik savunma sanayileri teknoloji kullanan alanlarda önemli gelişmelerin olacağı,sanayi mallarının ihracat içindeki payının yükseltileceği ifade edilmektedir.¹⁴⁹

¹⁴⁵ a.g.w.

¹⁴⁶ a.g.w.

¹⁴⁷ a.g.w.

¹⁴⁸ a.g.w.

¹⁴⁹ a.g.w.

j.Hizmet Sektörü

İktisadi ve sosyal yapının,hizmet üretim ve istikrar unsuru olan esnaf ve sanatkarların önemli yerinin olduğu ifade edilmekte.” esnaf ve sanatkarların emek ve sermayenin birleştiği.teşebbüs gücünün gelişmesi için doğal şartların mevcut olduğu meslekler topluluğudur” denilmektedir. Esnaf ve sanatkarın gelişmesi için alınacak tedbirler;¹⁵⁰

-Esnaf ve sanatkarların ürettiği malların yurt dışında pazarlanabilmesi için gerekli teşviklerin uygulanacağı;teknik yardım,bilgi ve eğitim yönünden daha hizmet veren danışma ve yardım birimleri geliştirileceği,

-Bu kesime verilen kredilerin artırılacağı ve kredi alanın kolaylaştırılacağı.

-Ekonomik ve sosyal yönden gelişmesini sağlamak için gerekli düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir.

Önümüzdeki dönemde, turizm açısından hedefin, kaliteli ve gelir düzeyi yüksek turisti Türkiye'ye çekmek olduğu belirtilerek, bu amaçla ;

-Türkiye'nin doğal güzelliklerinin korunmasının sağlanacağı,

-Kaliteli projeler hazırlanarak, yurt dışında pazarlanacağı,

-Kalifiye eleman temini için mesleki eğitime ağırlık verileceği ifade edilmektedir.

k. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Sosyal adaletin,fırsat eşitliğinin,bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması.refahın yaygınlaştırılması sosyal politikanın esas hedefleri olarak sayılmaktadırlar.Bu amaçları ulaşmak için önceki dönemde çeşitli sosyal güvenlik kuruluşları arasındaki farklılıklar nimet-külfet dengesi dikkate alınarak giderildiği,alınan primler ile yapılan yardımlar arasında uyum sağlandığı,süper emeklilik ile çalışanların daha yüksek emekli maaşı almaları mümkün hale getirildiği ifade edilmektedir.¹⁵¹

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Türkiye ekonomisi,1988 yılında başlayan önemli bir yavaşlama dönemine girmiştir.Bu dönemde büyüme hızı düşmüş,yatırımlar azalmış ve ekonomiyi sürükleyici sektör kabul edilen ihracatın üretimdeki gerilemeye paralel olarak artış hızını kaybetmiş ve 1989 yılında enflasyon ve işsizlik sorunları da önemini korumuştur.¹⁵²

¹⁵⁰ a.g.w.

¹⁵¹ a.g.w.

¹⁵² TOBB.İktisadi Rapor,s.1,TOBB Yayını,Ankara,1991.

Bu dönemde.enflasyonla mücadele gerekçesiyle.4 Şubat 1988'de alınan kararlar ile ekonomik faaliyetlere getirilen engeller ve aynı şekilde. bu kararların olumsuz etkilerin henüz telafî edilmeye başlanmışken:bu defa döviz spekülasyonunu önleme ve kurlara istikrar kazandırma amacıyla alınan 12-14 Ekimdeki parasal nitelikli kararlar. 1998 yılında ekonomik mekanizmayı iyice yavaşlatmıştır. Bu son kararların yıl sonuna doğru alınmış olması 1989 yılının ilk yarısını da kapsayan bir duraklamanın başlangıcı olmuştur.¹⁵³

Ekonomi durgunluk içindeyken,26 Mart mahalli seçimleri iktisadi tercihleri kısmen de olsa geri plana itmiş. seçim sonrası ortaya çıkan tablo ekonomik istikrarsızlığa siyasi istikrarsızlığı da eklemiştir.¹⁵⁴Mahalli seçimler dolayısıyla 1989'da emisyon hacminde önceki yıla göre önemli artışlar olmuştur. Bu durum aşağıda rakamlarla gösterilmiştir.

Tablo:1988-1989 Yılları Arası Emisyon Oranındaki Artış

Yıllar	Emisyon Oranı (%)
1988	48.6
1989	86.5

Kaynak,Ekonomik Rapor 1990,İTO,S.166.

Dönemdeki durgunluğa rağmen,dış ticarete olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. 1988 yılında dış ticaret açığının daralması,ihracat içinde sanayi mallarının payı ile ihracatın ithalatı karşılama oranının yükselmesi gibi olumlu gelişmelerin yanı sıra,cari işlemler dengesinin 15 yıl sonra ilk kez fazla vermesi,söz konusu gelişmelerdendir.

1988'de ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 81'e kadar yükselmişken.bu oran 1989'da yüzde 73'e gerilemiştir. Döneme ait ihracat ve ithalat oranları aşağıdaki gibidir;

Tablo:1988-1989 Yılları Arası İhracat ve İthalat Oranları

Yıllar	İthalat	İhracat
1988	1.3	14.4
1989	10	-0.3

Kaynak,Kepenek,s.258.

Tabloda görüldüğü gibi1988'de ihracat oranında yüzde 14.4 gibi yüksek bir artış sağlandığı,buna karşın ithalat oranında sadece 1.3 gibi küçük bir artış olmuştur.1989'da ise tam tersi olmuş,ithalat yüzde 10 artmış,ihracat ise 0.3 oranında küçülmüştür.

¹⁵³ a.g.e.s.l.

¹⁵⁴ a.g.e.s.l.

Yüksek faiz politikasına devam edilmesi,iş hayatında kredi maliyetlerinin yükselmesiyle yatırımları daraltırken,üretim maliyetlerinin artışıyla da fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine neden olmuştur.¹⁵⁵ 1988 yılında fiyatlar yüzde 73.7 oranında,1989'da ise yüzde 63.3 oranında artmıştır.¹⁵⁶

Enflasyonun yüksek olmasının nedenleri;yapısal verimsizlik,yanlış yatırımlar,amacına harcanmayan krediler,yüksek mevduat ve kredi faizleri,uzun vadeli yatırımlar ve vergi dışı kalmış sektörlerdir.KİT'lerin zararlarını iyi işletmecilik,israfın önlenmesi ve reorganizasyonla kapatmak yerine,ürünlerine devamlı yapmak gibi kolay yolun seçilmesi de maliyet ile enflasyonu teşvik etmiştir.¹⁵⁷

Söz konusu dönemde,daha öncede bahsettiğimiz durguluk,ekonominin büyüme hızını önemli ölçüde düşürmüştür.1987'de 9.8 olan büyüme hızı,1988'de 1.5'e düşmüş,1989'da ise 1.6 olarak gerçekleşmiştir.¹⁵⁸

1988-1989 döneminde sektörlerin GSYİH içindeki payları aşağıdaki gibi gerçekleşmiş,tabloda görüldüğü gibi sektörlerin GSYİH'daki payları değişmemiştir.

Tablo:1988-1989 Yılları Arası Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1988	16.9	26.5	56.6
1989	17.2	26.3	56.5

Kaynak:DPT,Temel Ekonomik Büyüklükler,1990.

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme Oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
%1.55	%68.5	%8.5	77

Kaynak: Han s.86, Yıldırım, Türkiye Ekonomisi,s.385,DPT,E .S.G.

Tabloda görüldüğü gibi büyüme oranı yüzde 1.55 gibi çok düşük çıkmış,buna karşın enflasyon ve işsizlik oranları sırasıyla yüzde 68.5 ve 8.5 gibi yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. Hükümetin ekonomik performansını ölçmek için kullanılan hoşnutsuzluk endeksi 77 gibi çok yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bu durum, hükümetin makro ekonomik politikalar açısından başarısız olduğunun ifadesidir.

¹⁵⁵ TOBB,İktisadi Rapor-1989,s.3,TOBB Yayını,Ankara,1989.

¹⁵⁶ DPT,Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-1988

¹⁵⁷ TOBB,a.g.e.s.3.

¹⁵⁸ Han Ergül,Milli Gelir ve Büyüme,Türkiye Ekonomisi,s.86,Eskişehir,1999.

D. 47.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1. Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi;

46.Cumhuriyet Hükümetinin Başbakanının,Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra, iktidardaki partinin genel başkanlığına getirilen Yıldırım Akbulut'a ,hükümet kurama görevi verildi .09.11.1989'de 47. Cumhuriyet Hükümeti kuruldu ¹⁵⁹

Hükümet programında,hükümetin önceki hükümetin ve altı yıllık Anavatan Partisinin politikalarının devamcısı olacağı belirtilerek,altı yıllık icraat ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır;¹⁶⁰

Altı yıllık icraatıyla, önemli reformlar yapıldığı,modern bir ekonomi sisteminin gerekleri yerine getirildiği, rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini çalıştıracak şartların oluşturulduğu belirtilmektedir. Önümüzdeki dönemde,hükümet;iktisadi gelişmenin hızlandırılması, sosyal dengenin iyileştirilmesi, özel girişimciliğin teşvik edilmesi,grupların ve bölgeler arasındaki gelir farklılıklarının azaltılması ve refahın yaygınlaştırılmasını hedeflemektedir.

Ayrıca,bu amaçlara ulaşmak için ekonominin tabii kanunları içinde gelişmesini sağlamak,ekonomiye müdahaleleri asgariye indirmek rekabet şartlarının hakim kılındığı, serbest piyasa ekonomisinin esas alınacağı ve bu amaçlara ulaşmak için de aşağıdaki ilkelere uyulacağı belirtilmektedir;¹⁶¹

-Üretimin,verimliliğin artırılması ve ekonomide rasyonelliğin sağlanması,

-Tasarrufların teşviki,tasarrufların ve kaynakların hızlı ve verimli bir şekilde kullanımıyla,yatırım ve üretim artışlarının,istihdam imkanlarının geliştirilmesi,

-Dış ödemeler dengesinin istikrarlı çözüme kavuşturulması,ihracatın artırılarak milli gelir içindeki payının yükseltilmesi,dış müteahhitlik,taşımacılık,turizm gibi döviz kazandırıcı teşvik edilmesi,

-Enflasyon makul seviyelerde tutulması.fiyat istikrarının sağlanması,

-İktisat,maliye,para ve kredi politikalarında karar bütünlüğünün sağlanması,

-Karşılıklı menfaat dengesini esas alan bir anlayış içinde dış kaynaklardan faydalanılması,

-Devletin genel olarak iktisadi hayata altyapı yatırımları dışında girmemeli,istisnai olarak geri kalmış bölgelerde sınai tesisler kursa da.bunu en kısa zamanda özel sektöre devir etmeli,

¹⁵⁹ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.47htm>.

¹⁶⁰ a.g.w.

¹⁶¹ a.g.w.

-Sanayi,tarım ve ticarete mal-hizmet üretiminin en hızlı ve verimli bir şekilde yapılabilmesi,fertlerin kabiliyetlerini ve teşebbüs güçlerini iktisadi gelişmenin temel unsuru sayan bir sistemin kurulması

b. Maliye Politikası

Maliye politikası ile kamu giderlerinin azaltılması,vergi gelirlerinin artırılması ve bütçe dengesinin korunması hedeflenmektedir. Bütçe açıklarının finansmanında Merkez Bankası kaynaklarına başvurulması mümkün olan en düşük seviyede tutulacağı belirtilmektedir.

Bunun için de,iç borçlanmanın bütçe açığını karşılayacak oranlarda yapılması,devlet tahvilini ve hazine bonolarını ihale yöntemine ilave olarak, değişik faiz oranlı satışı teşvik edilecektir. Ayrıca dış borç stokunun büyümesinin önleneyeceği ve GSMH içindeki payının düşürüleceği ifade edilmektedir.¹⁶²

Altı yıllık iktidar döneminde,mali açıdan önemli reformların yapıldığı,verginin kalkınmanın finansmanında temel unsuru sayıldığı ve vergi konusunda temel ilkenin,az kazananın az,çok kazananın fazla vergi alınması olduğu ifade edilmektedir.

Ayrıca yeni vergi koymak yerine verginin tabanının yaygınlaştırılması esas alınacağı,AT'ye yapılan tam üyelik başvurusuna uygun olarak başlatılan vergi uyum çalışmalarının hızlandırılacağı,dışa açılma politikalarına uyumlu olarak,ülkelerin vergi sistemlerinin yakınlaştırılması amacıyla,çifte vergilemeyi önleme anlaşmalarının yapılması hedeflenmektedir.¹⁶³

c. Tarım Politikası

Tarımda başlıca hedef,verimlilik,kalite ve modern tekniklerin kullanılması olarak belirtilmekte,bunun için tohumculuk ve hayvancılığın geliştirilmesi için önceki dönemde atılan adımların takip edileceği;soya ,mısır,ayçiçeği gibi ürünlerle, iyi cins hayvan yetiştirileceği ifade edilmektedir. Bunun yanında, gübre,tarımsal ilaçlamanın yaygınlaştırılması için çiftçi desteklenecektir.¹⁶⁴

Önemli bir orman potansiyele sahip olan Türkiye'nin,bu potansiyelini korumak ve geliştirmek için gerekli kanuni düzenlemelerin yapılacağı belirtilmekte,bunun içinde ağaçlandırma çalışmaları yapılacağı,orman yangınlarıyla mücadele ve ormanların korunmasına çalışılacağı ifade edilmektedir.Ayrıca orman tapu kadastro ve mülkiyet çalışmaları yapılacağı belirtilmektedir.¹⁶⁵

d. Sanayi Politikası

Sanayileşme politikasının ana hedefi,modern gelişmiş ülkelerin sanayileşme seviyesine erişmektir. Bu amaca ulaşmak için,uzun yıllardan beri devam eden ithal ikame sanayileşme terk edilmiş,ihracata dönük ve dünya sanayi ve ticaretine entegre olabilecek bir sanayileşme politikasına geçilmiştir.¹⁶⁶

¹⁶² a.g.w.

¹⁶³ a.g.w.

¹⁶⁴ a.g.w.

¹⁶⁵ a.g.w.

¹⁶⁶ a.g.w.

Kalite ve fiyat yönünden.dünya pazarlarında rekabet edilebilir mamulleri üretmeyi. buna mukabil rekabet edilemeyecek mamul ve yarı mamul ithal etmeyi. sanayileşmede temel ilke kabul edilmektedir. Sanayinin sağlıklı gelişmesi için gerekli olan.gerekçi döviz kuru ve makul gümrük hadlerinin sağlanacağı belirtilmektedir.¹⁶⁷

1984-1988 döneminde Türkiye sanayisi.ihracata dönük dış piyasa şartları ile rekabet edebilen köklü bir değişim sürecine girdiği belirtilerek.bu dönemde sanayi. ortalama yıllık gelişme hızı yüzde 7.1 olduğu ifade edilmiştir.Sanayi malları ihracatı 1979'da 780 milyon dolar iken,1988 yılında 8.9 milyar dolara,on katına çıktığı belirtilmektedir.¹⁶⁸

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin,ihhtiyaç duyulan işyerleri ve altyapı imkanları büyük ölçüde sağlanmış olduğundan,gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sanayi potansiyelinin bulunduğu yerlerde açılacağı belirtilmektedir.Bu işletmelerin desteklenmesi ve geliştirilmesi için danışmalık,ihtisas,eğitim.teknoloji geliştirme merkezleri ve enstitüleri,teknopark ve bilgi bankaları ile hizmet verecek Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının kurulacağı ifade edilmektedir.¹⁶⁹

e. Hizmet Sektörü

Piyasa için önemli istikrar unsuru olan esnaf ve sanatkarın gelişmesi için teknik,bilgi ve eğitim konularında gerekli yardımların yapılacağı ifade edilmektedir. Ticaretin gelişmesi için pazarlama,tasnif,ambalajlama,depolama ve koruma tesislerinin kurulması konularında destekleneceği ifade edilmektedir.Kara,deniz ve hava taşımacılığının gelişmesine gayret edileceği belirtilmekte.müteahhitlerin dış pazarlarda güçlü hale gelmesi için desteklenmesi hedeflenmektedir.¹⁷⁰

Turizmin önemine vurgu yapılmakta,turizmin gelişmesi için aşağıdaki tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir;¹⁷¹

- Turizmin altyapısının tamamlanması ve yaygınlaştırılması,
- Turistik tesis işletmeciliği geliştirilerek,küçük kapasiteli tesislerin ve aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi,
- Turizm hizmetlerinin pazarlama ve tanıtımında özel ve kamu işbirliğinin teşvik edilmesi.

f. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Sosyal güvende ana politika,nüfusun tümünü sosyal güvenlik şemsiyesi altına almaktır. Tarım kesiminde 750 000 civarında olan sigortalı nüfusun, hükümet dönemi içerisinde, hızla artırılması hedeflenmektedir.506 sayılı Sosyal Sigortalar

¹⁶⁷ a.g.w.

¹⁶⁸ a.g.w.

¹⁶⁹ a.g.w.

¹⁷⁰ a.g.w.

¹⁷¹ a.g.w.

Kanun kapsamı içerisindeki sigortalılara ve yurt dışında çalışan işçilere götürülmekte olan sosyal güvenlik hizmetlerin kalitesini arttırmak için yasal düzenlemeler yanında uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi için idari ve mali tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir.¹⁷²

Emekli,dul ve yetimlerin aylıklarını enflasyondan etkilenmeyecek seviyede tutmak için,sosyal güvenlik kuruluşlarının mali durumlarını da dikkate almak suretiyle ayarlanacağı belirtilmektedir.Sosyal Sigortalar Kurumu ve BAĞ-KUR'un verdiği sağlık hizmetlerinin en yüksek seviyeye ulaştırmak ve var olan sorunların çözümlenmesi için idari ve yasal düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmektedir.(177)

Çalışma hayatının işçi,işveren ve devlet üçlüsünün uyum içinde ve birbirini tamamlayacak biçimde yürütülmesine özen gösterileceği,çalışma hayatını düzenleyen,işçinin korunması,işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda gelişmiş ülkeler seviyesi hedeflenmektedir. Ücret belirlemede,toplu pazarlık sisteminin bütün şartları ile yerleşmesi sağlanacağı belirtilmektedir.¹⁷³

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Hükümetin birinci yılında ,Türkiye ekonomisinde, bir önceki yıla göre olumlu gelişme gösteren gösterge sayısı, olumsuz göstergelerden daha fazladır. Ancak, bu durum 1990 yılında Türkiye ekonomisinin yüksek bir performans göstermesinden çok 1988-1989'da oldukça kötü ekonomik sonuçlar alınmasından kaynaklanmaktadır.¹⁷⁴

Çapraz döviz kurlarında uluslararası piyasalarda ortaya çıkan dalgalanmalar, iç piyasada dengesizliklere neden olmuştur.1990 yılında çapraz kurlardaki dolar aleyhine değişimler,gerek kısa vadeli dış kaynak teminindeki kolaylıklar nedeniyle,döviz kurları enflasyonun oldukça altında bir seyir izlemiş,bunun sonucu olarak milli geliri etkileyen önemli kalemlerden olan ithalatta büyük bir patlama görülmüştür.¹⁷⁵1990 ithalat yüzde 41 artarken,ihracat artış oranı yüzde 11 olarak gerçekleşmiştir.¹⁷⁶

1990 yılında reel faiz oranlarının negatif olması sonucunda reel mevduatta azalma olmuş,kredi talepleri artmış ve özellikle tüketici kredisi uygulamasının yaygınlaşması ile dayanıklı tüketim malları talebi önemli ölçüde artış göstermiştir. Ancak,faizlerin kurların üzerinde seyretmesi nedeniyle,dış kredi kullanımı iç kredi kullanımından daha cazip hale gelmiştir.¹⁷⁷

1990 yılında neredeyse bütün sektörlerin büyüme hızlarında önemli artışlar meydana gelmiştir.Tarımda büyüme 1989 yılında yüzde -11.2'den 1990'da yüzde 11.0'a ,sanayide yüzde 4.2'den yüzde 9.7'ye ve hizmetlerde yüzde 3.9'dan yüzde 7.9'a yükselmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak 1990 yılında GSMH sabit fiyatlarla yüzde 9.1,cari fiyatlarla yüzde 66.5 artmıştır.¹⁷⁸

¹⁷² a.g.w.

¹⁷³ a.g.w.

¹⁷⁴ TOBB, İktisadi Rapor-1990 ,s.1, TOBB Yayını, Ankara, 1991

¹⁷⁵ a.g.e, s.3.

¹⁷⁶ Kepenek, s.258.

¹⁷⁷ TOBB, a.g.e, s.3

¹⁷⁸ TÜSİAD, 1991 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, s.4 TÜSİAD Yayını, 1991

Ocak 1991'de sıcak savaşa dönüşen Körfez Krizi,dünyanın hemen her ülkesinde olduğu gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiş,belirsizlikler artmış.devam eden sorunlar daha da ağırlaşmıştır.Ekonomide mevcut dengesizliklere ilave olarak,Körfez Krizinin üretim,yatırım ve fiyatlar üzerindeki olumsuz etkileri,yüksek kredi faizleri,ücretlerdeki yüksek oranlı artışların maliyetler üzerindeki baskısı ve yılın ilk aylarındaki grevler sebebiyle,ekonomik faaliyetlerdeki kısmi durgunluk yaşanmıştır.¹⁷⁹

Diğer taraftan Körfez Krizi,yoğun rezervasyon iptalleri sonucu,turizm sektörünü durgunluğa itmiş,uluslararası sermaye hareketlerinde yavaşlama görülmüştür.Ortadoğu'da çalışan işçilerden sağlanan gelirlerin azalmasının yanında,aynı ülkelere yapılan nakliyat da büyük ölçüde zarar görmüştür.¹⁸⁰

1991 yılının ilk üç aylık döneminde Körfez Krizi nedeniyle artan petrol fiyatları,yüksek maliyetler ve talep daralması ile birlikte imalat sanayinde yüzde 4.5 oranında üretim gerilemesi görülmüştür. Üretim yılın ikinci üç aylık döneminde yüzde 1.5 artmıştır. Görüldüğü gibi Körfez Krizinin etkileri azaldıkça ekonomide bir toparlanma da kendisini göstermiştir.¹⁸¹

Söz konusu dönemde sektörlerin GSMH içindeki payları aşağıdaki gibi gerçekleşmiş,tabloda görüldüğü gibi,önceki döneme göre tarım ve hizmet sektörleri paylarını arttırmışken sanayi sektörünün payı azalmıştır.

Tablo :Dönem İçinde Sektörlerin GSMH İçindeki Payları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1990	%18.8	%23.8	%57.4

Kaynaklar;DPT, Temel Ekonomik Büyüklükler,GSMH 1990-1995,DİE,s.10

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme Oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
%4.7	%46.2	% 7.5	53.6

Kaynaklar; Yıldırım,s.380-385,Türkiye Ekonomisi.DİE,GSMH 1990-1995, s.3.

Tabloda görüldüğü gibi,büyüme oranı önceki döneme göre artmış,yine enflasyon,işsizlik oranları ve hoşnutsuzluk endeksi önceki döneme göre azalmış olmasına rağmen, bu oranların yüksek olması nedeniyle makro ekonomik performansın kötü olduğunu söyleyebiliriz.

¹⁷⁹ TOBB, a.g.e, s.1

¹⁸⁰ a.g.e, s.1

¹⁸¹ 1992 Yılına Girenken Türkiye Ekonomisi, s.1,TÜSİAD Yayını, 1992

E.48.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1. Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

47.Cumhuriyet Hükümetinin Başbakanı Yıldırım Akbulut,Anavatan Partisi başkanlığını kaybetmesinden sonra istifa etti ve ANAP Genel Başkanlığını kazanan Mesut Yılmaz,Cumhurbaşkanı tarafından 17 Haziran 1991'de hükümeti kurmakla görevlendirildi.23 Haziran 1991 günü 48.Cumhuriyet Hükümeti kuruldu.¹⁸²

Programda, Türkiye'nin1983 yılından bu yana,ithalat,ihracat,yabancı sermaye ve kambiyo rejimlerinde yapılan radikal değişimlerle, kapalı ekonomik yapıyı kırarak yeniden ekonomik ve ticari yapılanmaya gittiği belirtilmektedir.48. Cumhuriyet Hükümeti programında öne çıkan ekonomik anlayış,dışa dönük bir ekonomi anlayışıdır.¹⁸³

Dünyanın klasik ekonomik ve sosyal yapısının, gelişen teknoloji ve kültürel etki ile zorlandığı,kapalı ekonomilerin başarısızlıkları sonrasında dış ekonomik münasebetlerini geliştirme çabasına girdiği belirtilmekte,kapalı ekonomilerin insanların refah düzeyini istediği seviyeye ulaştırma imkanlarının olmadığı, giderek kabul görmeye başladığı ifade edilmektedir.¹⁸⁴

1983'ten bu yana, dış ticaret ilişkilerinde önemli aşamalar kaydedildiği, müteahhitlerin dış dünyada yabancı rakiplerinin dikkatlerini çektiği,ihracat ve ithalatın ani sıçraması,dışa açık ekonomi tercihinin isabetli olduğu ifade edilmektedir.Dış ilişkilerde kaydedilen gelişmeler, ülke yararına uygun bir şekilde geliştirmeyi bir amaç olarak görmekte ve bu yönde her türlü tedbirin alınacağı ifade edilmektedir.¹⁸⁵

İhracatın,üretim safhasında teşvik edileceği,teşvikler,istisnalar dışında nakdi olmaktan çıkarılacağı, her şeyin teşvik edilmesi, kaynakların dağıtılmasına ve yatırım verimliliğinin düşmesine neden olacağından,rekabet gücünün bulunduğu sahalar ile ileri teknoloji teşvikine çalışılacağı ifade edilmektedir.Teşvikler tam istihdam ve tam kapasiteye yönelik olacağı,ihracatın güvence içinde yapılması için ihracat sigortası sisteminin geliştirileceği, ihracatın artırılması için devalüasyona gidilmeyeceği belirtilmektedir.¹⁸⁶

Ayrıca ithalatta standartlarımızın uygulanması ve ana mallarda satış sonrası servisin bulunmasına dikkat edileceği ifade edilmektedir. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının dış ticaret birimleriyle DPT'nin teşvik ve uygulama yabancı sermaye ve serbest bölgeler birimlerinin kurulacağı ve bunların Dış Ticaret Müsteşarlığı bünyesinde toplanacağı belirtilmektedir.¹⁸⁷

¹⁸² <http://www.tbmöm.gov.tr/ambar/H.P.48htm>.

¹⁸³ a.g.w.

¹⁸⁴ a.g.w.

¹⁸⁵ a.g.w.

¹⁸⁶ a.g.w.

¹⁸⁷ a.g.w.

b. Maliye Politikası

Ücretlinin eğitim, sağlık, konut kredi faizi ve kültür harcamalarının vergiden düşmesi için yapılan kanuni düzenlemenin yasalaştırılacağı, vergi sisteminde büyük yatırımlara sağlanan teşviklerin küçük müteşebbise de verileceği ifade edilmektedir. Ekonomik politikalarla mali politikaların tam bir uyum içinde olacağı, vergi kanunlarının yatırımları daha da teşvik edecek hale getirilmesine çalışılacağı belirtilmektedir.¹⁸⁸

Son sekiz yılda, vergi gelirleri, milli gelirin üzerinde artan Türkiye, vergi kaçacağını giderek azaltmakla beraber, bu kaçığın azaltılmasını daha da hızlı bir şekilde yapacağı, Türkiye etkin bir vergi sistemi ile vergi kaçığını azaltma konusunda, bütün gelişen ülkelere ve özellikle Doğu Avrupa ülkelerine örnek durumda olduğu ifade edilmektedir.¹⁸⁹

Vergi kaçığının daha hızlı azaltılması konusunda otokontrol mekanizmalarının yaygınlaştırılacağı, belge düzeninin oturtulması için çalışmalara devam edileceği, belge düzeni oturdukça vergi oranları hem ücretliler, hem de serbest çalışanlar için düşürülebileceği belirtilmektedir. Vergilendirilmemiş alanlardan vergi alınacağı ve yeni vergi mükellefleri bulunacağı, belge düzeni yaygınlaştıkça ortalama kar haddi uygulamasının tedricen kaldırılacağı, hayat standardı uygulamasının ıslah edileceği ifade edilmektedir.¹⁹⁰

c. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Çalışma hayatının işçi, işveren ve devlet üçlüsünün uyum içerisinde birbirine tamamlayacak biçimde yürütülmesinin sağlanacağı, çalışma hayatını düzenlemek çalışanların hayat seviyesine yükseltmek, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda gelişmiş ülkelere seviyesi hedeflenmektedir. Toplu pazarlık sisteminin en iyi şekilde işlemesine gayret edileceği belirtilmekte, toplu sözleşme görüşmelerinde ekonomik imkanların göz önüne alınması, ücretlilerin enflasyondan korunması, refah artışından pay alması esas kabul edilmektedir.¹⁹¹

Sosyal güvenlik politikasının hedefi, işçi, memur, çiftçi, esnaf ve sanatkarlar olmak üzere tüm çalışanların sosyal güvenlik şemsiyesi altında toplamaktır, bu hedef içinde, çeşitli sosyal güvenlik kanunlarında yer alan sosyal sigorta hakları arasında norm ve standart bütünlüğünün sağlanması da vardır. Emekli, dul, yetimlerin aylıkları enflasyondan etkilenmeyecek şekilde, sosyal güvenlik kuruluşlarının mali kaynakları dikkate alınarak ayarlanacağı belirtilmektedir.¹⁹²

Bu amacı gerçekleştirmek üzere, sosyal sigorta primlerinin tahsilatına özel bir önem verileceği, sosyal sigorta fonlarının en verimli alanlarda değerlendirilmesinin sağlanacağı, halen sosyal sigortalar kurumu sağlık hizmetinden faydalanan 20 milyon vatandaşın daha iyi sağlık hizmeti verebilmesi amacıyla sistemin genişletilerek yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir.¹⁹³

¹⁸⁸ a.g.w.

¹⁸⁹ a.g.w.

¹⁹⁰ a.g.w.

¹⁹¹ a.g.w.

¹⁹² a.g.w.

¹⁹³ a.g.w.

BAĞ-KUR'un esnaf sanatkarlar ve diğer çalışanlar ile bunların emekli,dul ve yetimlerine sağladığı sosyal sigorta hakları ile ilgili kanunlar yeniden düzenleneceği belirtilmektedir.BAĞ-KUR'a nimet-külfet dengesi içinde en kısa zamanda sigortalılar ile diğer hak sahiplerine arzu edilen seviyede sosyal sigorta hakkı sağlayabilen bir sosyal güvenlik hüviyeti kazandırılması hedeflenmektedir.¹⁹⁴

d. Altyapı Yatırımları Politikası

Kalkınmanın temelini oluşturan enerji, sulama,kara ve demir yolu,liman, yurt içi ve yurt dışı haberleşme,kara,hava,deniz ulaştırması gibi altyapı yatırımlarının yapılması hedeflenmektedir.Özellikle GAP birinci öncelikle proje olarak kabul edilmektedir.

Birleşmiş milletler tarafından ilan edilen "Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası 10.Yıl Çalışmaları"na katılacağı ifade edilmekte,afet olmadan önce zarar azaltıcı önlemlerin alınmasını sağlayacak bir politika öngörülmektedir.¹⁹⁵

Ortakları yoksul ve dar gelirli olan konut kooperatiflerine ve vatandaşlara 10 yıl vadeli ve faizsiz arsa tahsisleri yapılacağı,arsa ofisi,arsa üretimine hız vereceği, uydu kentler ve toplu konut alanlarının imar planlarının hazırlanacağı ifade edilmektedir.¹⁹⁶

e. Sanayi Politikası

Sanayileşme politikaları,kalkınmanın temel unsuru olmaya devam edeceği,yeni teknoloji transferi ve uygulaması konusunda pratik tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir.Üretilen malların teknik yönden ve emniyet açısından, özellikle AB pazarında öngörülen standartlara uydurulması konusunda sanayiye yön verileceği ifade edilmektedir.¹⁹⁷

Yurt içinde ve yurt dışında gerek yatırım ve gerekse işletme denetiminde etkili ve verimli müşavirlik hizmetlerinin sunulması,yetişmiş ve ihtisaslaşmış insan gücünün tam olarak kullanımının sağlanması için müşavirlik ve mühendislik hizmetlerinin teşvik edileceği belirtilmektedir.Dış ülkelerde gerçekleştirilecek sanayi yatırım projeleri özendirileceği,gereken teknolojik destek ve koordinasyonun sağlanması öngörülmektedir.¹⁹⁸

Gerek yurt içinde üretilen,gerekse ithal edilen malların kalite,standart denetimlerine özel bir önem verileceği,tüketici ve sanayiye intikal eden bu malların,yedek parça ve servis hizmetlerinin devamlılığı ve etkinliğinin sağlanacağı belirtilmektedir.¹⁹⁹

Modern bir sınai mülkiyet sistemi,yabancı sermaye ve teknoloji akışının hızlandırılmasına ve yurt içinde teknoloji üretiminin teşvik edilmesine önemli ölçüde yardımcı olacağı ifade edilmektedir. Sınai mülkiyete ilgili yüz yılı aşkın bir süreden

¹⁹⁴ a.g.w.

¹⁹⁵ a.g.w.

¹⁹⁶ a.g.w.

¹⁹⁷ a.g.w.

¹⁹⁸ a.g.w.

¹⁹⁹ a.g.w.

beri yürürlükte bulunan Berat Kanunu yerine geçmek üzere,günümüzün gelişen ve değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek,dış ticaret ve uluslararası ilişkilere ve Avrupa Topluluğu üyeliğinin gereklerine uygun bir patent kanununun yürürlüğe konması için gerekli çalışmalar yapılacağı belirtilmektedir.²⁰⁰

Küçük ve orta ölçekli sanayicinin modern işyerlerine kavuşması ve böylece verimlerinin artırılması amacıyla,küçük sanayi siteleri yapımının desteklenmesine önem verilmektedir.Bu maksatla gelişmiş sanayinin ihtiyaç duyduğu yan sanayi girdileri temin edilmekte ve küçük sanayinin ülke sathına dengeli olarak yayılmak suretiyle hem boyut hem de mekan olarak sanayi entegrasyonunu hız kazanmış olduğu belirtilmektedir.²⁰¹

Kalite ve fiyat yönünden dünya pazarlarında rekabet edebilir bir üretim gücünü devam ettirecek ve 2000'li yıllara hazırlanacak bir sanayi potansiyelinin oluşturulması için yeni teşvik araçlarının geliştirilmesi hedeflenmektedir.Ekonomik hayatta önemli bir yeri olan kalkınmanın dinamizmini ve kaynağını teşkil eden esnaf ve sanatkar,tacir ve sanayicilerin mesleki kuruluşları olan oda ve borsaların fonksiyonlarını daha iyi yerine getirebilmeleri için gerekli koordinasyonun sağlanacağı belirtilmektedir.²⁰²

Sanayicinin entegrasyonu yaygın bir şekilde geliştirilmesi amacıyla kurulan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı(KOSGEB) tarafından,bu işletmelerin sınırlı imkanları ile sağlayamadığı teknoloji,pazarlama, nitelikli işgücü kalite ve bilgi temini ve eğitim gibi hizmetleri karşılanacağı belirtilmektedir.Ayrıca bu kesimin yatırım ve işletme kredisi gibi ihtiyaçlarının uygun şartlarda sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmektedir.²⁰³

f. Tarım Politikası

Toprağa,suya ve iklim şartlarına bağlı zahmetli tecrübe ve sabır isteyen bir sektör olan tarım sektörü,sanayi ve hizmet sektörlerindeki gelişmeye rağmen ekonominin itici gücü olma özelliğini koruduğu ifade edilmektedir.Tarımda,üretim ve verim artırmada uygun iklim şartları ve girdiler yanında,teknolojik değişikliklerin de büyük önem kazandığı ifade edilmektedir.²⁰⁴

Tarımın gelişmesi için;

-Tabii kaynakların korunması,su ürünleri üretimiyle kültür balıkçılığının geliştirilmesine önem verileceği,

-Hububat satışının çiftçilerin menfaatlerine uygun olarak yürütülmesi için dünya çapındaki borsalar gibi tahıl borsasının kurulacağı,

²⁰⁰ a.g.w.

²⁰¹ a.g.w.

²⁰² a.g.w.

²⁰³ a.g.w.

²⁰⁴ a.g.w.

-Tarım reform kanunu çerçevesinde,reform bölgesi alanlarındaki çiftçilerin topraklandırılması ve üretimde verimliliklerin artırılması uygulamaları devam edileceği.

-Çiftçilere verilen kredilen limiti artırılabileceği.Ziraat Bankasının bu konuda yönlendirileceği.

-Tarım,orman ve köye giden hizmetlerde,önemli yatırım ve gelişmelere yenilerini ilave etmek,toprak, su ve iklim kaynaklarını daha iyi değerlendirmek, mevcut potansiyeli daha da hızlı hareket ettirebilmek için artan nüfusun yeterli ve sağlıklı şekilde beslenmesinin sağlanacağı,

-Sanayiinin ihtiyacı olan hammaddelerin karşılanacağı,

-İhracatın daha da artırılması için dış pazarın istediği standartlarda ve rekabet edebilir fiyatlarla üretim yapılacağı ifade edilmektedir.²⁰⁵

g. Enerji ve Turizm Politikası

Ülkenin maden potansiyelinin hızla ortaya çıkarılmasını,madencilik sektörünün modern ve etkin bir yapıya kavuşturularak potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesini,işletmesini ve pazarlamasını sağlamak amacı ile alınan tedbirleri geliştirmek hedeflenmektedir.Özel sektör bu sahada daha da teşvik edileceği, kamulaştırılmış bulunan madenlerin iadesi veya özelleştirilmesi sağlanacağı,yerli petrol aramalarına daha büyük kaynak ayıracağı,elektrik enerjisi üretimi artırılırken,maliyeti düşürücü tedbirler alınacağı ve özelleştirme çalışmalarına hız verileceği belirtilmektedir.²⁰⁶

Turizm sektörünün sorunlarını tespiti ile çözümlerinin belirleneceği ve kamu kuruluşları ile özel sektör temsilcilerinin katıldığı turizm koordinasyon kurulu oluşturacağı ve bu kurul, turizm bakanının başkanlığında belli aralıklarla toplanacağı ifade edilmektedir.²⁰⁷

Turizmin öncelikle bir hizmet sektörü olması nedeniyle,bu alanda doğrudan veya dolaylı hizmet verenlerin sayıca yeterli düzeye getirilmesi ve eğitilmesi suretiyle hizmet standardının yükseltilmesi ve turizm için olan doğal ve kültürel değerlerin korunabilmesi için ulusal turizm bilincinin geliştirilmesine yönelik etkin projeleri gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.²⁰⁸

2.Ekonomi Politikalarının Etkileri

1991 yılının ikinci yarısında hükümette bulunan,Mesut Yılmaz döneminin en önemli ekonomik gelişmesi,iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra alınan erken seçim kararı ile birlikte ekonomide yaşanan belirsizlik ve "seçim ekonomisi" uygulamalarıdır.²⁰⁹

²⁰⁵ a.g.w.

²⁰⁶ a.g.w.

²⁰⁷ a.g.w.

²⁰⁸ a.g.w.

²⁰⁹ Kapital Dergisi. Sayı-3, s.75, İstanbul, 1994.

1991 yılının birinci yarısında olumsuz etkisini kötü bir şekilde hissettiren Körfez Krizinin ardından alınan erken seçim kararının yarattığı belirsizliğin de etkisiyle ekonomik istikrarsızlığın temelinde yatan enflasyonun ve süreliliğini korumasında etken olan kamu açıkları, yüksek faiz ve emisyonun yarattığı olumsuz gelişmeler devam etmiştir.

Temmuz ayında memur maaşlarına yapılan yüksek oranlı artışlar, destekleme kapsamındaki tarımsal ürünlere verilen yüksek fiyatlar, kamu kesiminde imzalanan toplu sözleşmeler, erken seçim ortamında uygulamaya konulan ek bütçe, iç ve dış borç ana para ve faiz ödemelerinin ağır baskısıyla kamu kesimi açıkları artmıştır.²¹⁰

Diğer taraftan, 1991 yılında toplu iş sözleşmeleri işletmeciler KİT'leri üzerine ağır bir maliyet baskısı oluşturmuş, buna karşılık, toplu iş sözleşmelerinden gelen ağır maliyet etkisi KİT ürünü fiyatlarına yeterince yansıtılmamıştır. KİT'lere yapılan sermaye transferi ve faiz ödemelerinde artış, KİT'ler vasıtasıyla kamu kesimi borçlanma gereğini artırmıştır. Böylece, genişleyen kamu kesimi finansman açıkları, enflasyon temelinde yatan en önemli olumsuz etken olmaya devam etmiştir.²¹¹

1991'de ilan edilen erken seçim kararıyla birlikte, seçim ekonomisi uygulamalarının önemli göstergesi olan emisyon hacmi, sözkonusu dönemin Ağustos ayında emisyon yüzde 9.5, Eylül ayında ise yüzde 7.2 oranında artmıştır. Yine seçim ekonomisi göstergelerinden olan kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH içindeki oranı, 1990'da yüzde 7.5 iken, bu oran 1991 yılında yüzde 10.4'e çıkmıştır, yine bütçeden karşılanan KİT açığının GSMH'ya oranı önceki yıllara göre önemli ölçüde artmıştır. Bu oran 1990 yılında sadece binde 4 iken, seçim yılında bu oran, yüzde 2.4 düzeyine ulaşmıştır.²¹²

Kamu kesimi borçlanma gereğinin mali piyasalar üzerindeki baskısı ve yüksek mevduat faizlerden kaynaklanan yüksek kredi faizlerinin yatırımlar üzerindeki caydırıcı etkisi ve artan belirsizlik nedeniyle özel sektör yatırımları azalmıştır. Temmuz ayında maaş ve ücretlere yapılan yüksek fiyatların etkisiyle, talepte meydana gelen nispi canlanma üretime de yansımış ve sanayi üretimi yılın üçüncü çeyreğinde sanayi üretimi yüzde 6.5, dördüncü çeyreğinde yüzde 3.4 artmıştır.²¹³

1984 sonrası dönemde, bütçe açıklarının finansmanında Merkez Bankası kaynaklı finansmanın önemi giderek azalmış ve yerine iç borçlanma önem kazanmış iken, kamu kesimi borçlanma gereğinin artması sonucu, bu dönemde bütçe açıklarının finansmanında Merkez Bankası kaynakları tekrar önem kazanmıştır.²¹⁴

Bu dönemde artan kamu fon talebi sonucu Merkez Bankası kredileri içinde bankacılık kesiminin payı yüzde 58'den, yüzde 21.4'e gerilerken kamu kesiminin payı yüzde 42'den, yüzde 78.6'ya yükselmiştir.²¹⁵

²¹⁰ TOBB, 1991 Yılı Ekonomik Raporu, s.2, TOBB Yayını, Ankara, 1992.

²¹¹ a.g.e. s.2.

²¹² Kapital, s.74-75.

²¹³ TOBB, a.g.e, s.2

²¹⁴ TÜSİAD, 1992 Yılına GİRerken Türkiye Ekonomisi, s.2, TÜSİAD Yayını, 1992.

²¹⁵ TOBB, a.g.e. s.3.

F.49.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

20 Ekim 1991 Genel seçimleri sonucu hiçbir parti tek başına hükümet kurma olanağına ulaşmamış, seçimden birinci parti olarak çıkan DYP ile SHP arasında koalisyon hükümeti kurulmuştur. Süleyman Demirel Başbakanlığında kurulan 48.Cumhuriyet hükümeti, 21.11.1991'de göreve başlamıştır.²¹⁶

Programda,ekonomik sorunlar şöyle sıralanmaktadır;²¹⁷

-20 OECD ülkesi içinde en pahalı ve en fakir,işsizi en çok,en az elektrik,en az demir çelik kullanan ,kişi başına en az otomobil, en az telefon bulunan ülke olması.

-1991 yılında nüfus artış hızı bile yüzde 2,5 iken büyüme hızı sadece yüzde 2.2 olabilen Türkiye de yaşam 10 yılda 70 defa pahalılaştı,dünya gelir dağılımı en bozuk ilk on ülke arasına girmiş,nüfusunun yüzde 50 sosyal güvenlikten yoksun durumunda ve yıllık enflasyon % 70'leri geçmektedir,

-İç borçlar 80 trilyon TL'yi dış borç ve toplam döviz yükümlülüğü 50 milyar TL'yi aşmaktadır.Bu haliyle Türkiye dünyanın en borçlu ülkeleri arasında yer almaktadır.

-Yatırım ve sanayileşmesi neredeyse durmuş,işsiz sayısı artmıştır.

Hükümetin ekonomik programı,ekonominin acil çözüm bekleyen sorunlarını, kalıcı ve tutarlı bir yaklaşım içinde çözüm üretmeyi hedeflemektedir.Ekonominin gündemindeki ilk sırayı enflasyonun düşürülmesi almaktadır.Yıllardır düşürülmediği için kronik bir yapı kazanan enflasyon,bugün itibariyle yüzde 70'lere dayanmış ve kısa sürede üç haneli rakamlara ulaşacak bir eğilime girmiştir. Programda,kronikleşen enflasyonun ekonomideki mali ve reel dengelerin alt üst etmesinden dolayı enflasyon, ilk sırayı almıştır.²¹⁸

Enflasyonun hızla artması,üç haneli rakamlara yaklaşması,ekonomideki dengelerin bozulması,ilk aşamada bu eğilimi durdurup,enflasyonu kısa sürede azaltabilmek için tutarlı ve bütünsel bir dengeleme,onarım ve canlandırma programının acil uygulanacağı belirtilmiştir.Uygulanacak ekonomik program,iki bölümlü olarak uygulanacak;ilk bölümünde enflasyonun düşürülmesi ve ekonomik dengelerinin kurulmasına dönük politikalar belirlenirken,ikinci bölümde,Türkiye ekonomisine yeni bir canlandırma kazandıracak atılım programının politikaları yer alacaktır.²¹⁹

²¹⁶ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.49htm>.

²¹⁷ a.g.w.

²¹⁸ a.g.w.

²¹⁹ a.g.w.

b. Enflasyonla Mücadele Politikası

Türkiye ekonomisini onarmak ve yeni sanayi yapısını oluşturmak için, ekonominin dengelenmesi şarttır. Bunun içinde, mevcut ekonomik krizi derinleştiren ve kurumsallaşan enflasyonun düşürülmesi gerekmektedir. Para programının, maliye ve reel döviz kuru politikaları ile birlikte sıkı bir koordinasyon içinde yapılması hedeflenmektedir.²²⁰

Bu program çerçevesinde uygulanacak para politikasının kilit noktası, Merkez Bankası parasının kontrolüdür. Yeni bir anlayışla uygulamaya konulacak para programının başarısı, büyük ölçüde bütçe açıkları ile olan tutarlılığına bağlıdır. Bu nedenle bütçe ve fonların gerçek durumu öncelikle anlaşılması, bu verilerin reel büyüme ve reel döviz kuru hedefleri ile birleştirilerek Merkez Bankası için tutarlı hedeflerin üretilmesi gerekmektedir.²²¹

Program kur politikaları ile bütçe politikasını, para politikalarını enflasyon hedefleri ile birleştirerek ele alınacağı ve mali koordinasyonun sağlanmasına özen gösterileceği belirtilmektedir. Enflasyonla kamu açıkları arasındaki sıkı ilişki nedeniyle dengeleme programının yoğunlaşacağı alanların başında kamu maliyesi geldiği ifade edilmektedir.²²²

Yaşanan yüksek oranlı kronik enflasyonu bir an önce düşürmek için uygulamaya konacak olan bu "Dengeleme ve Onarım Programı" kamu sektörü borçlanma gereğinin GSMH' ya oranının iki yıl içinde 4.5'ler düzeyine indirilmesi hedeflenmiştir.²²³

Denk bütçe, hükümetin temel amacıdır. Bunun için ülkenin tüm mali, ekonomik olanakları en iyi şekilde kullanılacak maliye ve ekonominin en ileri tekniklerine başvurulacak, devletin bütün hesaplarının bir çatı altında toplanmasının sağlanacağı belirtilmektedir. Böylece devletin dağıtılmış ve çok önemli kısmı TBMM'nin denetimi dışına çıkarılmış gelir ve giderinin toparlanacağı ifade edilmektedir.²²⁴

Konsolide bütçede, kısa dönemde kısıtlı bazı iyileştirmelerin yapılması mümkündür. Yatırımcıların ve personel dışı cari harcamaların gözden geçirilerek bunlardan yapılacak tasarrufların belirlenmesi, vergi denetimiyle vergi tahsilatının artırılması, geçiş dönemi ilkeleri benimsenmiş bir vergi reformunun başlatılması, başta alınacak önlemlerden sayılmaktadır.²²⁵

Konsolide bütçe açığının ve kamu borçlanma gereğinin önemli bir bölümü, iç ve dış borç faiz ödemeleri oluşturmaktadır. Finans kesimi reformu ile iç borç faiz yükünün hafifletilmesi amaçlanırken izlenecek kur politikası da dış borç faiz yükünü arttırmamayı amaçlanmaktadır.²²⁶

²²⁰ a.g.w.

²²¹ a.g.w.

²²² a.g.w.

²²³ a.g.w.

²²⁴ a.g.w.

²²⁵ a.g.w.

²²⁶ a.g.w.

Enflasyonla mücadelenin önemli bir parçası,kamu kesiminin yeniden yapılandırması ve kamu ekonomisindeki şeffaflığın sağlanması olmaktadır.Burada ilke,bütçe dışı fonların,bütçe içine alınarak mali disiplin içinde sokulması,yürürlükte kalan fonların da Sayıştay denetimine tabi tutulmasıdır.(229)

Fonların tasfiyesi ve gelirlerin bütçeleştirilmesi çalışmalarının hızla tamamlanabilmesi için fon envanterlerin çıkartılması ve kamu kesimi genel dengesinde tüm fon hesaplarının çok açık bir şekilde görülmesi sağlanacağı belirtilmektedir. Bütçe dışı fonlarla ilgili strateji,sistem içinde kalan açıklarının kendi içlerinde dengelenmesini sağlayarak,kamu açıklarının bu kesimden gelen yükünün ortadan kaldırmaktır.²²⁷

Öngörülen bu programın,ilk iki yılında ağırlık,konsolide bütçe uygulamaları ile KİT ve finansal kesim reformları ile kamu borçlanma gereğinin düşürülmesine verilmiştir.Bunlarla beraber başlatılacak vergi reformunun asıl amacı ise,vergi düzeninin ıslahı,vergi dengeleme programı ve orta,uzun dönem sanayi atılım stratejisinin uygulaması ve vergi istisna ve muafiyetlerinin gözden geçirilmesi suretiyle vergi tabanı genişletilmesidir.²²⁸

Kurumlar vergisi oranının azaltılacağı,ancak dağıtılan kar payının üniter gelir vergisi sistemine dahil edilmesi sağlanacağı ifade edilmektedir.Böylece,AT uygulaması olan "vergi mahsubu sistemine" geçileceği belirtilmektedir. Kentsel rantlar,yeni vergi düzenlemelerle etkin bir biçimde vergilendirileceği,vergi gelirlerindeki yetersizlik nedeniyle ortaya çıkan kamu açıklarının neden olduğu enflasyon vergisi, normal vergilerle ikame edileceği ifade edilmektedir.

Kamu gelirleri içinde vergilerin payı arttırılacaktır.Sermayenin tabana yayılması ve borsanın canlandırılması için gerekli mali önlemler gerekli görülmektedir.Gelir adaletini sağlayıcı biçimde asgari ücretin kademeli olarak vergi dışı bırakılması öngörülmektedir.²²⁹

c. KİT Politikası

Ekonomi programının en önemli noktalarından birisini "KİT Reformu" oluşturulmaktadır.KİT reformu,sadece enflasyonu düşürme hedefine yönelik değildir.Kamu kesiminin küçülterek daha rasyonel ve etkin hale getirilmesi,ekonomide demokrasinin sağlanması,KİT reformunun önde gelen diğer hedefleri arasındadır.KİT reformu Türkiye'nin dünya ile bütünleşmesinin temel koşulu sayılmaktadır²³⁰

Yakın bir geçmişe kadar KİT'ler faaliyetleri sonucu net kaynak yaratmışlardır. KİT'lerin kaynak açıkları,büyük ölçüde yatırım programları ile yüksek maliyetli iç ve dış borçlanmalarından kaynaklandığı belirtilmektedir.Öte yandan KİT'lere,bu aşamada yapılan politik müdahaleler keyfi olmuştur.500 büyük firma kapsamına giren KİT'lerin satış karlılığı 1985 yılında yüzde 10.8 iken 1990 yılında yüzde 1 düzeyine düştüğü ifade edilmektedir.²³¹

²²⁷ a.g.w.

²²⁸ a.g.w.

²²⁹ a.g.w.

²³⁰ a.g.w.

²³¹ a.g.w.

KİT'lerin en önemli sorunu ve zararlarının en önemli nedeni mali bünyelerinin bozuk. bu kuruluşların büyük bir borç yükü altında olduğu ve zarar etmelerinin diğer önemli nedenleri ise istihdam fazlalığı ve verimlilikteki düşüklük olduğu belirtilmektedir. Bu durumlarına rağmen KİT'ler, önümüzdeki dönemde piyasa ekonomisinin yerleştirilmesi, rekabet koşullarının güçlendirilmesi, kalkınmanın yurt sathına dengeli bir şekilde yayılması, yeni bir sanayi aulım sürecinin başlatılması ve sanayicin mülkiyetinin halka yayılması konularında önemli görevler düşeceği belirtilmektedir.²³²

KİT'lerin görev olarak verilen yatırımları dışındaki kaynak gereksinimlerinin mali piyasalardan karşılanmasının sağlanacağı, KİT'lerin bütçeye ve hazineye yük olmalarının önleneyeği belirtilmektedir. KİT'lerden bazı işleri zararına yapmaları gerektiğinde, bunların karşılıkları piyasa mekanizmasına uygun yöntemlerle görev tazminatı olarak bütçeden ödeneceği, devlet tarafından sosyal ve ekonomik amaçlı görev olarak verilen yatırımların karşılığı o yılın bütçesine konularak kuruluşlara görev tazminatı olarak verileceği ifade edilmektedir.²³³

KİT'lerde özel kanunları iptal edilerek yeni bir kanunla kamu hizmeti yapanlar hariç, tüm KİT'lerin, Türk Ticaret Kanunu kapsamına alınacağı ve A.Ş. şeklinde örgütlenmelerinin sağlanacağı belirtilmektedir. Sektör holdingleri, stratejik kaynak yönlendirilmesi ve koordinasyonu sağlayacak, ancak şirketlerin hedeflere yönelik yönetimlere müdahale edilmeyecek bir yapıda organize edileceği hedeflenmektedir. Yönetim felsefesi "hedeflere yönelik yönetim" olacağı ve tüm yöneticilerin saptanan hedeflere ulaşmaları için gerekli yetkilerle donatılacağı ve ilgili hedeflere ulaşmaktan sorumlu olacakları belirtilmektedir.²³⁴

KİT'ler politik ve bürokratik müdahalelerden arındırılacak yapıya kavuşturulacağı, bünyelerinde genel kurul, yönetim kurulu ve bunlara sorumlu icra organları oluşturulacağı, bu şekilde KİT reformunun temel stratejisi olan etkin bir yönetim için yeniden yapılanma sağlanacağı belirtilmektedir. Yeniden yapılanma, özzerleştirme yanında özelleştirmeyi de kapsayacağı, ancak özelleştirme bir amaç değil, bir araç olarak kullanılacağı ifade edilmektedir. Yani "her ne pahasına olursa olsun özzerleştirme" veya bütçeye gelir sağlamak değil, ekonomide verimin ve rekabetin artırılması temel amaçtır olarak görülmektedir.²³⁵

Özzerleştirme, KİT'lerin mali bünyelerini güçlendirmek için bir araç olarak da kullanılacağı, bu sayede KİT'lerin yeniden yapılması ve ekonomiye kazandırılmaları bütçeye yük olmadan gerçekleştirileceği amaçlanmaktadır. Özzerleştirmenin, özel kurumlar tarafından önceden saptanmış hazır maddeler yerine, her kuruluşun imkan ve ihtiyaçlarına uyan yöntemlerle uygulanacağı belirtilmektedir.²³⁶

KİT reformu ile mevzuat düzenlemeleri, özerk kurumun kuruluşu, KİT'lerle ilgili organizasyon, 1992 yılının ilk yarısı içinde yapılacağı belirtilmektedir. Bu özerk kurum, özzerleştirme, birleştirme, yeniden mali yapılandırma, küçültme, yer değiştirme gibi tedbirleri alabileceği ifade edilmektedir. KİT reformunun başarıya ulaşabilmesi

²³² a. g. w.

²³³ a. g. w.

²³⁴ a. g. w.

²³⁵ a. g. w.

²³⁶ a. g. w.

için finans ve bankacılık kesimin reformlarından esaslı olarak yapılması öngörülmektedir.²³⁷

d. Para Politikası

Finans ve Bankacılık kesimi reformu,mali piyasalarda yapılacak yeniliklerden ve yeni finansal araç ve kurumların geliştirilmesinden oluşmakta;reformun amacı mali piyasaların mevcut sorunlarına çözüm getirmek olduğu belirtilmektedir. Türkiye'de nominal ve reel kredi ve fon aktarma maliyetlerinin dünya standartlarının çok üzerinde olduğu;nominal kredi faizleri yüzde 100'leri,fon aktarma maliyetleri yüzde 56'yı,reel faizlerin yüzde 34'ü aştığı belirtilmektedir.Finans reformu ile reel faizler ilk aşamada yüzde 11'lere fon aktarma maliyetleri yüzde 8'lere indirilmesi hedeflenmektedir.²³⁸

Menkul Kıymet stoklarının yüzde 77 'den fazlası ,menkul kıymet ihracatlarının yüzde 89'u kamu sektörüne ait olduğu,kamunun mali piyasalardaki ağırlığının hafifletilmesi gerektiği belirtilmektedir.Kurumlar ve araçlar arası rekabetin zayıf,mali derinleşme yetersiz olduğu,yabancı sermaye akımlarından doğrudan ve portföy yatırımlarının payı düşük,artışı istikrarsız,buna mukabil yüksek maliyetli sıcak paranın payı yüksek olduğu ifade edilmektedir.²³⁹

Reel kredi ve fon aktarma maliyetleri düşürüleceği,kamu açıklarındaki iç borç faiz yükü azaltılacağı,yeni finans kurumlarının oluşturularak,finansman seçeneklerinin artırılarak yatırım harcamaları mali piyasalar ile karşılanacağı belirtilmektedir.Mali piyasaların derinleşmesi ile KİT'lerin mali yapıları sağlıklı hale getirileceği,bankaların yeni mali araçlara yönelmesinin özendirileceği,bu şekilde bankaların rekabet gücü artırılacağı ifade edilmektedir.²⁴⁰

Şirketlerin borç ve alacaklarının menkul kıymetlere dönüştürülüp,bu değerlerin borsalarda işlem görmesi özendirileceği,risk sermayesi kurumu,finansman kurumu,kıymetli evrak fonları,tüketici bankaları,risk yönetim araç ve kurumları enformasyon kurumlarının kurulacağı belirtilmektedir.Menkul kıymet yatırım fonlarının yeniden düzenleneceği,mali piyasaların geliştirilmesinde ve özelleştirmede bu kurumlardan yararlanılacağı belirtilmektedir.

Tasarruflar üzerindeki gelir vergisi stopajının nominal değil,reel faiz gelirleri üzerinden alınması yönünden düzenlemelere gidileceği,banka ve sigorta muameleleri vergisi oranının düşürüleceği belirtilmektedir.Kamu reformuyla mali dengenin sağlanmaya başlanacağı,iç borçlanma gereği azaltılacağı,bunun akabinde disponsibilite ve münzam karşılıkların dünya standartlarına doğru indirileceği hedeflenmektedir.²⁴¹

e. Sanayi Politikası

" 500 günlük dengelenme, onarım ve canlandırma programı" nın diğer bir amacı,yeni bir sanayileşme sürecini başlatmak olduğu,yeni sanayi stratejisi sadece

²³⁷ a.g.w.

²³⁸ a.g.w.

²³⁹ a.g.w.

²⁴⁰ a.g.w.

²⁴¹ a.g.w.

üretim ile sınırlı olmayacağı belirtilmektedir. Teknolojik değişim, ticarete açık mallara yatırım, rekabet, bölüşüm, çalışma yaşamı, kurumlaşma ve sosyal alandaki değişim politikaları ve çözümlerini de kapsayacağı ifade edilmektedir.²⁴²

Sanayi, dış ticarete korumacılık yerine, üretimden başlayan teşviklerle, rekabet ve gelişmeyi artırıcı yönde uzlaşma ile oluşturulup, açıklık, tutarlılık ve süreklilikle uygulanan Avrupa Topluluğu standartlarına paralel teşvik politikalarıyla destekleneceği, yine dünya ölçülerinde ve üreticinin haksız rekabet altında ezilmesi önleneyeceği ifade edilmektedir.²⁴³

Yeni sanayi stratejisi ile "yeni sanayiler" yeni sanayi kuşağı ve "üstün becerili emek" hedeflenmekte ve bu yapılar arasındaki uzlaşmanın sağlanması da ortak amaç olarak alınmaktadır. Geçmişten çok farklı şartlarla karşı karşıya olan ve üçüncü sanayi devrimi aşamasındaki global gelişmeyle yarışan Türkiye için "ihracat" ya da "ithal ikamesine" dayalı büyüme stratejisi çelişkisi yerine, bu iki stratejinin de zaman boyunca birbirine tamamlayan bir yapı içinde, "geleceğin dinamik karşılaştırılmalı üstünlüklerine" bu günden yatırım yapacak bir "esnek sektör yapılması" öngörülmektedir.²⁴⁴

Sanayinin rekabet gücünü arttırmak amacıyla ileri teknoloji transferi ve kullanımı özendirileceği, orta boy işletmelere, küçük esnaf ve sanayiciye yönelik uygulamalarla bu kesimlerin finansman, pazarlama ve organizasyon sorunlarına çözüm getirileceği, ekonominin bu önemli birimlerini şimdiye kadar ihlal edilmiş ihracat potansiyelinin değerlendirileceği belirtilmektedir.²⁴⁵

Sanayileşme politikalarında devletin katı bir planlama ve hedefleme yaklaşımı içinde olmaması gerektiğine, devletin rolünün koordinasyon ve istikrarı sağlayıp özel sektörün potansiyelinin açığa çıkacağı bir ortam yaratmak olduğu kabul edilmekte, istikrarın sağlanmasında kararlılık ve devamlılık esaslarına bağlı kalınacağı ifade edilmektedir.²⁴⁶

Dünya ile bütünleşmede ve ihracatımızın artırılmasında tarım kesiminin ve tarıma dayalı endüstrinin önemi büyüktür. Bu çerçevede GAP'ı da içe alan gıda ve tarıma dayalı sanayilerin bu bölgelerde kurulması için yatırımlar tüm teşvik araçlarından yararlandırılacaktır. Bu şekilde tarımsal potansiyeli harekete geçirecek sanayi desteği sağlanacağı belirtilmektedir.²⁴⁷

Üçüncü teknoloji devrimi ürünlerinden otomasyon, bilgisayar kontrollü tasarım ve üretim, bilgi üretimine yönelik sanayi ve hizmetlerin sadece ithalatçısı olmadan, bunlara yeni tüketim hevesleri olarak görmeden, geleceğin üretim süreçleri olan bilime dayanan ve üstün beceri yoğunluğu isteyen alanlara geçilmesinin teşvik edileceği ifade edilmektedir.²⁴⁸

²⁴² a. g. w.

²⁴³ a. g. w.

²⁴⁴ a. g. w.

²⁴⁵ a. g. w.

²⁴⁶ a. g. w.

²⁴⁷ a. g. w.

²⁴⁸ a. g. w.

f. Tarım Politikası

Tarım, genel ekonomi içinde iktisadi bir faaliyet alanı olmakla beraber, tarımsal yapı nedeniyle 24 milyon insanın sosyal hayatını da şekillendiren önemli bir faaliyet olduğu. Bu nedenle tarım sektörü, çiftçinin ve köylünün sosyal refahının artırılmasını sağlamak üzere desteklenmeye devam edileceği belirtilmektedir. Bu alanda çalışan, ülke ekonomisine katkıda bulunan çiftçi ve köylünün; toprak ve su ve iklim faktörlerini en iyi ve modern teknolojide kullanarak üretim yapabilecek imkanlara kavuşturulacağı ifade edilmektedir.²⁴⁹

Tarım reformuyla beraber yürütülecek sanayi, kamu ve finans kesimi reformları sonucunda, girdi ve kredi maliyetlerinde dünya fiyatlarına ulaşılacağı; sübvansiyonda üretimi destekleyici, gelir dağıtımına düzeltici ve dünya uygulamalarına paralel politikalar izleneceği belirtilmektedir. Nihai ürünlerde de tarıma dayalı sanayi ve ticareti geliştirerek, tarım kesimine dış pazarlarda destek sağlanarak zaman içinde dünya fiyatlarına ulaşılması hedeflenmektedir.²⁵⁰

Tarımda destekleme politikasında tarımsal ürünlerde fiyat ve çiftçi gelirinde istikrarı sağlamak, iç ve dış talebe göre üretimi yönlendirmek, kaynakların uygun kullanımını sağlamak girdi ve yeni teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırmak, verimliliği artırmak için çiftçi ve köylünün eğitime yönelik teknolojik ve mali tüm önlemlerin alınmasını sağlamak esas kabul edilmiştir.²⁵¹

Çiftçinin desteklenmesi bağlamında küçük çiftçinin faiz ve cezalarının bir bölümünün affı, vergi konusunda çiftçilerine düzenlemelerin yapılması, girdi temininde kolaylık sağlanması, iyi cins tohum ve iyi cins hayvan temini, soğuk hava depolarının kurulması, sulamanın yaygınlaştırılması ve tarımda mekanizasyonun artırılması hedeflenmiştir.²⁵²

Tarım ve afet sigortası ve hayvan sigortası sisteminin geliştirileceği ve devlet desteği sağlanacağı, su ürünleri üretimini arttırmak, deniz ve iç sularımızı korumak, stok tahribatının hastalık ve parazitlerin zararlarını ve çeşitli şekilde meydana gelen kirlenmeleri önlemek için gerekli tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir.²⁵³

Tarım reformunun önemli bir diğer parçası, yeni kurumları oluşturup, var olanların re-organizasyonudur. Kooperatiflerin yeniden düzenlenmesi ve kurumsallaşmasını gerçekleştirip, etkin üretici kuruluşlar oluşturulacağı ifade edilmektedir. Kooperatif bankalarının kurulması ve ticari bankaların tarım kredilerinin özendirilmesi ile daha fazla miktarda ve ucuz miktarda kredileri tarım kesimine aktarılmasının sağlanacağı belirtilmektedir.²⁵⁴

g. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Hükümet, bir yandan devletin fonksiyonlarıyla ilgili çağdaş dünya görüşünü payladığını, diğer yandan kalkınmayı hızlı, dengeli, adil bir biçimde gerçekleştirmesini

²⁴⁹ a.g.w.

²⁵⁰ a.g.w.

²⁵¹ a.g.w.

²⁵² a.g.w.

²⁵³ a.g.w.

²⁵⁴ a.g.w.

temel alan "sosyal hukuk devletinin" yapılanması için gereken önlemleri alacağını belirtmektedir. Bu önlemler;²⁵⁵

-Sendikal hakların İLO standartlarına uygun çerçevede kurumsallaşması sağlanacağı,işçi-işveren ilişkilerinin Türkiye'de sosyal güvenceleri geliştirici ve sosyal barışın güçlendirici yönde olmasının sağlanacağı.

-Kadınların 20 erkeklerin,25 hizmet yılını tamamlamaları halinde yaşına bakılmaksızın emekliye ayrılmaları sağlanacağı.

-Memur ve emekli hukuku yeniden gözden geçirilerek,çalışanlarla aralarındaki farkın açılması önleneceği.

-Sabit gelirlilerin maaşları enflasyona karşılayacak bir biçimde düzenleneceği.

-İşçi sigortaları ile Bağ-Kur sigortalıları emeli aylıkları sisteminin gözden geçirileceği ve genel sosyal güvenlik ödemelerinde bir uyum sağlanmaya çalışılacağı belirtilmektedir.Bağ-Kur'un mali yapısı yeniden düzenleneceği ve Bağ-Kur üyelerinin sıkıntılarını giderecek önlemlerin alınacağı. SSK ve Bağ-Kur'un sağlık hizmetlerinin geliştirilip iyileştirileceği.

-İşsizlik sigortası sisteminin kurulacağı ve aşamalı olarak uygulamasına geçileceği belirtilmektedir.

h. Hizmet Sektörü

Türkiye'nin sosyal ve ekonomik hayatında önemli bir yeri bulunan ve toplumun temel yapısını teşkil eden esnaf ve sanatkarların güçlenmesine önem verileceği.bu çerçevede;²⁵⁶

-Esnaf ve sanatkarların kredi imkanları artırılacağı,

-Esnaf kefalet kooperatiflerine verilen kredilerin ekonomiye daha fazla yarar sağlayarak,daha fazla üyenin yararlanmasına imkan vereceği.

-Esnaf ve sanatkarların çalışma koşullarını ağırlaştırıran vergi mevzuatı gözden geçirileceği ifade edilmektedir.

Uluslararası rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisini geliştirmesi.halk ve turistler için mümkün olan en iyi sosyal ortamın yaratılması,doğal ve kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanması,hükümetin turizm genel politikasının temel amaçlarındandır.Bu amaçlar çerçevesinde;²⁵⁷

-Turizm master planı yapılacağı,

-Turizm türleri artırılarak,sezonun uzatılması ve ülke sathında yaygınlaştırılması sağlanacağı.

²⁵⁵ a.g.w.

²⁵⁶ a.g.w.

²⁵⁷ a.g.w.

-Ülke turizminin dünya pazarında hak ettiği yeri bulabilmesi için tarım ve pazarlamasına önem ve öncelik verileceği.

-Sektörün örgütlenmesini engelleyen hususlar ortadan kaldırılarak,buna olanak sağlayan yasal düzenlemeler yapılacağı.

-Turizmin altyapısı geliştirileceği.

-Ekonomik açıdan uyumlu büyüklüklerin altında olmamak koşuluyla,yabancı turizm yatırımları sermaye yapılarına bakılmaksızın özendirileceği,işletme aşamasında önemli ölçüde döviz girdisi sağlayacak yabancı işletmecilere olanak sağlanacağı ifade edilmektedir.

1. Altyapı Yatırımları Politikası

Altyapıyı ekonomiye ve topluma "dışsal fayda" sağlayan,genel verimlilik düzeyini yükselten bölgeleri bağlayan ve ülkeyi dünya ile birleştiren büyük bir sistem olarak değerlendirilmektedir.Altyapı sektörlerinin uyum içinde yürütülmesi ve kalkınma hedefine yöneltilmesi yoluyla topyekün kalkınma gerçekleştirileceği ifade edilmektedir.Altyapı oluşturulurken enflasyonist baskılardan arındırılmış bir yatırım politikası izleneceği belirtilmektedir.²⁵⁸

Ülkenin sosyal,ekonomik,endüstriyel,turistik ve diğer alanlara ait altyapısının gereken düzeye çıkarılması ana hedefdir.Bu amaçla "Ulusal Bayındırlık Master Planı" hazırlanarak yürürlüğe konulacağı ve Türkiye'nin altyapısının tamamlanacağı belirtilmektedir.Yeni karayolların inşaatına ve mevcutların ıslahına devam edileceği,başlayan otoyol projelerinin tamamlanacağı,bölünmüş yollar sistemi geliştirileceği ve yeni yollar yapılacağı ifade edilmektedir.²⁵⁹

Ülkedeki su kaynaklarının geliştirilmesi için baraj,yer altı ve yer üstü sulama şebekelerinin gerçekleştirilmesi çalışmaları sürdürüleceği ve özellikle GAP projesi kapsamındaki yatırımlar hızlandırılacağı,2000 yılına girerken Türkiye'nin enerji sıkıntısı çekmemesi için teknik ve hidroelektrik santraller proje ve yapım işleri hızlandırılacağı belirtilmektedir.²⁶⁰

Ülkenin en büyük projesi olan GAP'ın bütün üniteleriyle,bir an önce gerçekleştirmek öncelikli işlerden olacağı.GAP,sadece bir enerji ve sulama projesi olmaktan öteye ekonomik,sosyal ve kültürel yönleriyle,toprak düzenlemeleriyle kooperatifleriyle tam bir bölgesel entegre kalkınma projesine dönüştürülmesi hedeflenmektedir.²⁶¹

Güneydoğu Anadolu projesinin yanı sıra,Türkiye'yi 2000'li yıllara taşıyacak olan Konya Büyük Tarım Projesi ve Doğu Anadolu Kalkınma Projesi (DAP)gibi projeler.hızla devreye sokularak,bölgelerarası kalkınmışlık farklılıkları ortadan kaldırılacağı belirtilmektedir.²⁶²

²⁵⁸ a.g.w.

²⁵⁹ a.g.w.

²⁶⁰ a.g.w.

²⁶¹ a.g.w.

²⁶² a.g.w.

Diğer sektörlerle uyumlu olarak ulaştırma ve haberleşme sistemlerinin de ulusal ve uluslararası ticareti kolaylaştıran,ekonomik gelişmeyi destekleyen bir yapıya kavuşturulacağı,deniz,hava ve demiryolu ulaşım ağlarının geliştirilmesine telekomünikasyon şebekelerinde dijital sistemlere geçiş çalışmaları hızlandırılacağı,araç telefonu,çağrı şebekesi,tele-bilgi,video konferans, kartlı telefon ve data hizmeti gibi özel hizmetler yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir.²⁶³

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Türkiye ekonomisi 1992 yılında büyüme hedeflerini gerçekleştirmede başarılı olurken,Güneydoğudaki gelişmeler,Erzincan depremi ve seçim yılı sonrası olması gibi bazı sebepler diğer makroekonomik hedefleri istediği gibi gerçekleştirememiştir.Büyüme oranı yüzde 5.9'a ulaşırken,kamu açıkları,enflasyon,ihracat ve tarımsal ürün fiyatlarındaki reel artış özel tüketimin hızla büyümesini sağlamış ve bu da iktisadi büyümenin hızlanmasına katkıda bulunmuştur.²⁶⁴

1992 yılında sanayi sektörü yüzde 5.8,tarım sektörü 3.7,hizmetler yüzde 6.7 oranında büyümüştür. Yukarıda da ifade edildiği gibi büyüme üzerinde yüzde 9.5 oranında artan tüketim etkili olmuştur.1992 yılı içerisinde kamu tüketimi yüzde 1.9,özel tüketim yüzde 10.6 artmıştır. Sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya katkısı sınırlı kalmış ve 1992 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları yüzde 1.1 artmıştır. Böylece,toplam sabit sermaye yatırımlarındaki artış yüzde 1.3 olmuştur.²⁶⁵

1991 yılını ikinci yarısından itibaren yaşanan seçim ortamı ve geciktirilen fiyat ayarlamaları,1991 yılının enflasyon stokunun bir kısmının 1992 yılına taşınmasına sebep olmuş ve 1992 yılının ocak ayında KİT'lerdeki büyük zam dalgasından sonra yüzde 11'e varan TEFE'deki artış hızı Şubat'ta yüzde 5.2,Mart'ta yüzde 4.3 olmuştur.

Bu nedenle 1992 yılının ilk üç aylık döneminde fiyatlar rekor düzeyde yükselmiştir. Nisan ayından itibaren belirgin şekilde düşme gözlenen TEFE'deki artış,yaz aylarında tarım ürünlerinin fiyatlarındaki gerilemenin de etkisiyle düşme eğilimini devam ettirmiştir. Eylül'den itibaren tarım ürünü fiyatlarının normale dönmesiyle enflasyon tekrar yükselme eğilimine girmiş,1992 yılı sonunda TEFE yüzde 62.1,TÜFE yüzde 70.1 oranında artış olmuştur.²⁶⁶

1992 bütçe açığı yüzde 30.1 oranında artmış. Bu açıkların yoğun iç borçlanma ve Merkez Bankası kaynaklarından karşılanması sonucu ,bir taraftan ekonomik istikrarın bozulmasına yol açmış,diğer taraftan özel sektörün kullanabileceği kaynakları daraltmıştır.

Kamu kesimi finansman ihtiyacının iç borçlanmayla karşılanmasının tercih edilmesi sonucu,iç borçlanma reel olarak yüzde 20 artmıştır. Bu borçların vadesinin genellikle bir yıldan kısa olması,kamunun ödeme sıkışıklığı yaşamasına neden olmuştur.1991 yılında yüzde 62 olan bir yıl ve bir yıldan daha az olan vadeli borç toplamı 1992 yılında yüzde 64 olmuştur. Aynı dönemde dış borçlar yüzde 8.4 artmıştır.²⁶⁷

²⁶³ a.g.w.

²⁶⁴ TOBB,Ekonomik Rapor-1992, s.1, TOBB Yayını, Ankara, 1993.

²⁶⁵ a.g.e.s.2

²⁶⁶ a.g.e.s.2

²⁶⁷ a.g.e.s.5

1992 yılında ihracat yüzde 8.3 artarken ithalat yüzde 8.7 artmıştır. Böylece 1991 yılında yüzde 65.1 olan ithalatın ihracatı karşılama oranı 1992 yılında yüzde 64.3 gerilemiştir. İhracattaki artış büyük ölçüde sanayi ürünleri ihracatındaki artıştan kaynaklanırken ithalattaki artış büyük oranda yatırım malları ve hammadde ithalatındaki artıştan kaynaklanmıştır. 1992'de dış ticarete dikkati çeken gelişme, tarım ürünleri, madencilik ve taş ocaklığı ürünleri ihracatındaki düşüş olmuştur.²⁶⁸

Herkesin eşit şekilde vergilendirildiği, vergi oranlarının düşürüldüğü, vergi tabanının genişlediği, gerçek usulde vergilendirmenin esas olduğu, istisna ve muafiyetlerin en az olduğu, etkin ve uzmanlaşmış bir vergi idaresinin kurulduğu bir vergi reformu gerçekleştirilememiştir.

Diğer taraftan, kamu kesimi açıklarının oluşmasında önemli ölçüde etken olan KİT'lerin özelleştirilmesinde hızlı bir gelişme sağlanamamış, istenilen hedeflere varılamamış ve 5.5 trilyon TL olan 1992 özelleştirme hedefi, 3.2 trilyon TL olarak gerçekleştirilmiştir.²⁶⁹

Bu dönem içerisinde sektörlerin GSMH içindeki payları aşağıdaki gibi olmuştur. Tabloda görüldüğü gibi önceki döneme göre sektörlerin GSMH içindeki payı fazla değişmemiştir.

Tablo: Dönem Sektörlerin GSMH İçindeki Payları

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1992	%17.3	% 26.5	%56.2

Kaynak: GSMH-1990-1995, DİE, s.74.75.76

Tablo: Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme Oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
% 6.4	%72.3	% 8	80.3

Kaynak: GSMH.1990-1995, DİE, s.3, Yıldırım, Türkiye Ekonomisi, s.380,385

Tabloda görüldüğü gibi, makro ekonomik performans kriterleri açısından, hükümet başarısız olmuştur. Çünkü enflasyon ve işsizlik toplamı olan hoşnutsuzluk endeksi 80.3 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir.

²⁶⁸ a.g.e.s.5

²⁶⁹ a.g.e.s.5

G.50.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1. Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

49.Hükümetin Başbakanının Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra DYP Başkanlığına getirilen Tansu Çiller, yeni hükümeti kurmakla görevlendirdi.Yirmi aya yakın bir süre koalisyon hükümetini beraber götüren DYP ve SHP yeni bir hükümet protokolü imzalayarak 50.Cumhuriyet Hükümetini Tansu Çiller Başkanlığında kurdular. 25.06.1999 tarihinde I. Çiller Hükümeti olarak da adlandırılan 50.Cumhuriyet Hükümeti göreve başladı.²⁷⁰

Hükümetin ekonomik programının ana hedefi, önceki koalisyon hükümetinde olduğu gibi devletin ekonomideki yerinin ve rolünün yeniden tanımlanması.mevcut yapısal sorunların,halkın öncelikli doğrultusunda,köklü ve yenilikçi bir yaklaşım içinde çözüme kavuşturulmasıdır.²⁷¹

Devletin ekonomik faaliyetlerini dengeli bir biçimde azaltılması,giderek sübvansiyon dağıtan yapıdan arındırılması,ekonomide kurallar belirleyen bir konuma kavuşturulması gerektiği belirtilmektedir.Bu tanım içinde devlet,sosyal devlet olmanın bir gereği olarak,eğitim,sağlık ve çevre olmak üzere kamu hizmetlerinin yürütülmesinde etkin bir yapıya kavuşturulması öngörülmektedir.²⁷²

Hükümet,gerek kamunun kendi içinde,gerek kamu ve özel sektör ilişkileri bağlamında eşgüdümü rasyonel bir biçimde sağlayacağı,piyasada kurumsallaşma gerçekleştireceğini ifade etmektedir.Ekonomi yönetiminde önemli görev ve sorumluluklar üstlenmiş olan kurumların uyum ve karar bütünlüğü içinde süratli çalışmalarını sağlayacak ortamı oluşturulacağını belirtilmektedir.²⁷³

Türkiye'de on beş yılı aşkın bir süredir enflasyon olgusunu yaşamakta olduğunu,bu durumun ekonomik politikaların uygulanmasını güçleştirmekte ve bir kısır döngü yarattığı ifade edilmektedir.Her türlü iktisadi kararda vadeler kısaltmakta,üretim yerine rant ve spekülasyona yönelme giderek arttığı belirtilmektedir.²⁷⁴

Tek başına para politikası,istikrarsızlığı önlemede etkili olmamakta,aksine para ve maliye politikaları arasındaki uyumsuzluk uluslararası sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ekonomide,büyüme iniş çıkışlarına yol açmakta,ihracattaki artışın sürekliliğini de olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir.²⁷⁵

Gelişen tarım ve sanayi faaliyetleri,altyapı projelerinin planlamasını gerekli kılmakta,altyapı ekonomiye ve topluma fayda sağlayan,genel verimlilik düzeyini

²⁷⁰ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.50htm>.

²⁷¹ a.g.w.

²⁷² a.g.w.

²⁷³ a.g.w.

²⁷⁴ a.g.w.

²⁷⁵ a.g.w.

yükselten bölgeleri birbirine bağlayan ve ükeyi dünya ile birleştiren büyük bir sistem olarak görülmektedir.²⁷⁶

Kalkınmada öncelikli yörelerle diğer yöreler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltma ve bölgelerarası gelişmişlik açığının kapatılması hedeflenmektedir. Bu amaçla, gerek ekonomik faaliyetlerin, gerek kamu hizmetlerinin dağılımında, bu hedefin gerektirdiği altyapıyı hazırlayan ve destekleme mekanizmaları kuran bir "Bölgesel Gelişme Politikası" uygulanacağı belirtilmektedir.²⁷⁷

b. Maliye Politikası

Enflasyonun düşürülebilmesi için, dengeleri bozan bir büyüklüğe ulaşmış bulunan kamu açıklarının, KİT'lerin, sosyal güvenlik kuruluşları ve yerel yönetimlerin açıklarının kapatılması gerektiği belirtilmektedir. KİT açıkları, özelleştirmeyi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkardığı, tarımsal destekleme ve vergi politikalarının öncelikle ele alınıp gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmektedir.²⁷⁸

Bütçe açığını azaltmak için hem vergi gelirlerinin artırılmasını, hem de harcamaların hızının yavaşlatılmasını içeren bir program uygulanacağı, kamu harcamalarında etkinlik ve verim sağlanmasına yönelik uygulamalar, personel reformu ile kamu kurumlarında yürütülmekte olan hizmetlerin yeniden tanımlanması gerektiği belirtilmektedir. Bu nedenle, personel reformu ve yatırımcı kamu kuruluşları ile temel işlevlerini yitirmiş kuruluşların yeniden yapılandırılması amaçlanmaktadır.²⁷⁹

Kamu kesiminde öteden beri hakim olan, bir önceki yıl baz alınarak bütçe hazırlama ve faaliyetleri belirleme anlayışı artık ekonomide önemini kaybetmiş; hatta ekonomiye zarar verir hale gelmiş olup, bazı harcama programlarının sürdürülmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle, konsolide bütçe kapsamında yer alan tüm programlar gözden geçirilerek önemini kaybetmiş olanların tasfiye edileceği, sürdürülmek istenenlerin ise daha etkin hale getirileceği belirtilmektedir.²⁸⁰

Kamu kesini finansman açığının daraltılması ve mali dengenin sağlanmasında, vergi sisteminin bütünsel bir yaklaşım içinde ele alınarak yeniden düzenleneceği, vergi reformunda tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan yaygın ve düşük oranlı vergilendirme esas alınacağı belirtilmektedir. Vergi reformu çalışmalarında, vergiye karşı direnci oluşturan vergi oranlarının düşürülmesi sağlanacağı ifade edilmektedir.²⁸¹

Vergi oranlarının düşürülmesi, vergi istisna ve muafiyetlerinin ekonominin gerekleri gözönünde bulundurularak yeniden gözden geçilerek azaltılması sonucunda vergi tabanı genişletileceği ve herkesin ödeme gücüne göre vergilendirilmesi sağlanacağı ifade edilmektedir. Vergi idaresinin etkinliği artırıcı yapısal düzenlemeler ve etkin vergi denetimleri ile vergi kaçaklarının önlenmesi

²⁷⁶ a.g.w.

²⁷⁷ a.g.w.

²⁷⁸ a.g.w.

²⁷⁹ a.g.w.

²⁸⁰ a.g.w.

²⁸¹ a.g.w.

sağlanacağı.kayıt dışı ekonominin daraltılması amacıyla mal hareketlerinin borsalar ve haller gibi kuruluşlardan geçmesi sağlanacağı belirtilmektedir.²⁸²

Finans kesimi ve sermaye piyasası reformları ile ilgili düzenlemelerde vergi teşvikleri ve kolaylıkları sağlanacağı.Türkiye'nin AT'ye tam üyelik başvurusu çerçevesinde başlattığı uyum çalışmaları gümrük birliği ve vergi sistemi yönünden de hızlandırılacağı ifade edilmektedir.²⁸³

c. Dış Ticaret ve Uluslararası Entegrasyon Politikası

Uluslararası ekonomik ilişkilerde,çok taraflı ticaretin geliştirilmesi esas kabul etmekte.bölgesel entegrasyonları uluslararası serbest ticaret ortamının yaratılması için geçiş süreci olarak kabul eden Türkiye,bir yandan çok yönlü ticaretin geliştirilmesini sağlayacak "GATT URUGUAY ROUND" çok taraflı ticaret müzakereleri için gerekli katkıyı yapmayı sürdürürken ,diğer taraftan da bölgesel entegrasyonlardan azami ölçüde yararlanmayı hedeflemektedir.²⁸⁴

Bu perspektifte,Türkiye'nin AT'na üyelik başvurusu çerçevesinde başlattığı hazırlık ve uyum çalışmaları önem kazanmakta olduğu ifade edilmektedir. Gümrük Birliğini oluşturma süreci ve topluluk hukuk düzeni ve vergi yapısı ile Türk hukuk düzeninin ve vergi yapısının uyumlaştırılması çalışmaları hızlandırılacağı belirtilmektedir.²⁸⁵

Türkiye, EFTA ülkeleri ile serbest ticaretin geliştirilmesine ağırlık vereceği, KEİB ile Karadeniz ekonomik ve ticari potansiyelin canlandırılması ve uluslararası platformda cazip bir merkez haline getirilmesi hedeflenmektedir.²⁸⁶

Hızla gelişen Türkiye ekonomisi içinde önemli bir yeri olan ithalat ve ihracatın bürokratik engellerden arındırılacağı,gümrük işlemlerine sürat kazandırmak ve kolaylıklar sağlamak amacıyla,öncelikle,İstanbul'dan başlamak üzere ihtisas gümrükleri için gümrük otomasyonu uygulamaları başlayacağı belirtilmektedir.²⁸⁷

d. KİT Politikası

KİT'ler,bağlı ortaklıklar,devlet iştirakleri,genel bütçeye dahil iktisadi kuruluşların süratle özelleştirmeleri yoluna gidileceği belirtilmektedir. Bunun için sermaye piyasaları azami ölçüde kullanılmasına gayret edileceği,KİT'lerin sermaye piyasalarının getirdiği tüm yeniliklerden etkin bir şekilde yararlanmaları için,bu konuda bilgi sahibi olmaları sağlanacağı belirtilmektedir.²⁸⁸

KİT reform programı,yaygın ve hızla özelleştirme programı ile birlikte yürürlüğe konulacağı,sürekli zarar eden ve özelleştirmeleri mümkün olmayan kuruluşların,tamamen veya kısmen tasfiyeleri amaçlanmaktadır.Özelleştirme dışında kalacak KİT'lerin,Türk Ticaret Kanunu kapsamındaki faaliyetlerinin,ücret,fiyat ve

²⁸² a.g.w.

²⁸³ a.g.w.

²⁸⁴ a.g.w.

²⁸⁵ a.g.w.

²⁸⁶ a.g.w.

²⁸⁷ a.g.w.

²⁸⁸ a.g.w.

yatırım kararlarının,verimlilik ve karlılık anlayışı içinde,kurum yönetim organları tarafından yürütülmesi sağlanacağı ifade edilmektedir.²⁸⁹

KİT reform programı ve özelleştirme uygulamalarının yol açacağı istihdam sorunları,gerektiğinde uluslararası kuruluşların desteğinden de yararlanılarak oluşturulacak sosyal güvenlik ve koruma sistemi içinde çözüleceği belirtilmektedir. Ayrıca,bu tür sorunları erken emeklilik,işsizlik sigortası,tazminat ödemeleri ve yeniden işe yerleştirme üzerinde işçi,işveren ve sendikal kuruluşlar arasında mutabakat sağlanarak çözüleceği belirtilmektedir.²⁹⁰

Özelleştirme kapsamı genişletilerek, KİT,bağlı ortaklık ve iştirakleri içermekle kalmayacak:başta Tarım Satış Kooperatiflerine ait sınai tesis ve işletmeler olmak üzere,diğer kamu kurum ve kuruluşlarını da içine alacağı ifade edilmektedir.²⁹¹

Özelleştirilecek kuruluşların kamuya olan borçlarının Hazine tarafından üstlenebilmesine ve böylece özelleştirmenin hızlandırılmasına imkan verecek bir sistemin geliştirilmesi hedeflenmektedir.Özelleştirme uygulamalarında yabancı sermayeyi ve özellikle yabancı kurumsal yatırımcıları özendirici bir finansal altyapı oluşturulacağı belirtilmektedir.²⁹²

Özelleştirmeden sağlanacak kaynakların öncelikle sanayileşme teşvik edilecek,ayrıca küçük ve orta boy işletmelere,esnaf ve sanatkarlara ek kredi imkanı sağlanarak,onların ek istihdam yaratmalarına katkıda bulunulacağı belirtilmektedir. PTT'nin öncelikle Postane ve Haberleşme olarak ikiye ayrılmasının gerçekleştirileceği ve Telekomünikasyon A.Ş. kurulacağı ifade edilmektedir.²⁹³

e. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesi için gerekli önlemler alınarak,kalkınma,sosyal devlet korunarak sağlanacağı,çağdaş bir iş mevzuatı için engel oluşturan anayasa maddelerinin değiştirilmesi yönünde çalışmalar yapılacağı belirtilmektedir.Çalışma yaşamında yaygınlaşma eğilim gösteren sendikasılaştırma, sigortasızlaştırma ve güvencesiz kılma çabalarına karşı gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmektedir.²⁹⁴

Kamu personelinin,örgütlenme özgürlüğünden tam anlamıyla yararlanabilmeleri için "Kamu Personeli Sendikaları Yasası" hazırlanacağı,"İşsizlik Sigortası" sisteminin kurulacağı ve aşamalı olarak yaygınlaştırılacağı ifade edilmektedir İlk uygulamada KİT reformu ve özelleştirme nedeniyle işsiz kalan işçilere öncelik tanınacağı belirtilmektedir.²⁹⁵

Ciddi bir finansman sorunuyla karşı karşıya olan sosyal güvenlik kuruluşlarının sorunlarına çözüm getireceği, gerekli yasal düzenlemelerin yapılacağı,bu kuruluşların üyelerine verdikleri hizmetlerin geliştirileceği ifade edilmektedir.Sosyal güvenlik kuruluşları içinde önemli bir yere sahip olan SSK prim

²⁸⁹ a.g.w.

²⁹⁰ a.g.w.

²⁹¹ a.g.w.

²⁹² a.g.w.

²⁹³ a.g.w.

²⁹⁴ a.g.w.

²⁹⁵ a.g.w.

gelirleri tahsilatında ciddi sorunlarla karşılaşmakta.tüm kuruluşlardan olan alacakları artmakta olduğu belirtilmektedir.²⁹⁶

Alacakların tahsilinin hızlandırılması.kurumun mal varlığının yönetimindeki acizlik ve denetim eksikliği acilen çözümlenebilmesi gereken sorunlar olarak görülmekte.kurumun bozulmuş olan finansal yapısının düzeltilmesine yönelik ivedi önlemleri içeren yasanın çıkarılacağı belirtilmektedir.Bu yasa ile kurumun mal varlıklarının daha iyi ve gelir getirici bir biçimde değerlendirilmesi.SSK'nın fon yönetimi yapabilecek kurumsal bir yatırımcı hüviyetini kazanması yolunda adımlar atılması ve prim tahsilatının hızlandırılması amaçlanmaktadır.²⁹⁷

Sosyal Güvenlik Reformu kapsamında.kurumun yönetimi.finansman ihtiyacı ve işlemlerinin gözden geçirilmesi.sağlık ve sosyal güvenliğe ilişkin görevlerinin ayrılmasına yönelik çalışmaların kısa sürede sonuçlandırılması ile kurumun finansal sağlığa kavuşturulması öngörülmektedir.²⁹⁸

f. Para Politikası

Hükümetin öncelikli hedeflerinden biri başlatılmış olan finans reformunun sürdürülmesidir. Bu reformla reel kredi ve fon aktarma maliyetleri düşürülerek faktör fiyatlarında dünya ile bütünleşme sağlanacağı.maliyetlerin düşürülmesiyle.kamu ve özel sektörün borç ve faiz yükünü hafifleteceği,böylece enflasyonun düşürülmesine yardımcı olunacağı belirtilmektedir.²⁹⁹

Menkul kıymetleştirme süresince oluşacak piyasaları tamamlamak piyasalar arası rekabeti artırmak amacıyla.genel finans ortaklıklarının kurulmaları özendirileceği belirtilmektedir. İMKB'nin uluslararası kabul gören bir borsa olma niteliği kazandırılacak,risk sermayesi kurumları oluşturarak uzun vadeli,faizsiz ve sağlam finansman kaynakları oluşturulacaktır.³⁰⁰

Türkiye'de mevcut altın potansiyelinin ekonomiye kazandırılması ve altın ihracatının artırılması amacıyla bir altın borsası kurulacağı,altınla birlikte atıl bir değer olan gayri menkullerin de sermaye piyasası aracılığıyla değerlendirilerek ekonomiye kazandırılacağı ifade edilmektedir.Bu çerçevede kurulacak gayrimenkul yatırım fonları ve ortaklıkları sayesinde rahat konut edinebilme imkanına kavuşulacağı ifade edilmektedir.³⁰¹

Para programının esası,maliye ve gerçekçi döviz kuru politikaları ile birlikte sıkı bir koordinasyon ve etkileşim içinde gerçekleştirilmesidir.TL'nin yabancı paralar karşısındaki değerinin piyasada belirlenmesine devam edileceği,ancak döviz kurlarında spekülatif hareketlerin engelleneceği ifade edilmektedir.³⁰²

Dış ödemeler dengesinin sağlıklı bir yapıda gelişmesi için mal ve hizmet ihracının sürekli ve yeterli bir biçimde artırılmasına çalışılacağı,ihracatı artırmak

²⁹⁶ a.g.w.

²⁹⁷ a.g.w.

²⁹⁸ a.g.w.

²⁹⁹ a.g.w.

³⁰⁰ a.g.w.

³⁰¹ a.g.w.

³⁰² a.g.w.

için katma değeri yüksek malların ihracının destekleneceği,turizm gelirlerinin artırılması için de turizm yatırımlarının destekleneceği belirtilmektedir.³⁰³

Yabancı sermaye akımlarında,doğrudan ve portföy yatırımlarının,payı düşük olduğu,bu nedenle yabancı sermayenin teşvik edici politikalarla özendirileceği ve destekleneceği belirtilmektedir.Yıllık bir milyar dolar seviyesinde olan doğrudan yabancı sermaye girişinin,1993 yılından itibaren 1.5-2 milyar dolar seviyesine çıkarılması için gerekli düzenlemeler yapılacağı ifade edilmektedir.³⁰⁴

g. Tarım Politikası

Tarım,Türkiye ekonomisi içinde önemli bir sektör olduğu kadar nüfusun yarısına yakın bir bölümünün çalıştığı bir alan olduğu,bu alanda çalışan köylünün,toprak,su ve iklim faktörleri ile diğer tarımsal girdilerin yeni teknolojiler kullanılarak üretim yapmasının sağlanacağı ifade edilmektedir.Tarımsal üretim,pazar ve fiyat politikalarının birbiriyle uyumlu olmasına özen gösterileceği,tarımda girdi ve kredi maliyetlerinde dünya fiyatlarına uyum sağlanacağı belirtilmektedir.³⁰⁵

Hayvansal üretimin ülke ihtiyacını karşılayacağı ve ihracat imkanı yaratabilecek seviyede geliştirilebilmesi için entegre üretim modelleri destekleneceği,gerekli yasal düzenlemeler yapılacağı belirtilmektedir.Su ürünleri üretimini artırmak,açık deniz balıkçılığı,yetiştiricilik ile stokları geliştirici,koruyucu faaliyetler ve hizmetlerin geliştirilmesine çalışılacağı ifade edilmektedir.³⁰⁶

Tarımsal destekleme politikasının revize edileceği,dünya fiyatlarının üstünde seyreden destekleme fiyatları tütün,findık ve çay gibi ürünlerde ekim alanlarının aşırı genişlemesine ve üretim fazlaları oluşmasına ve devletin aşırı alımları yaparak yüksek stok maliyetlerine katlanmasına neden olduğu ifade edilmektedir.³⁰⁷

Destekleme kapsamına giren ürünlerin sayısının giderek artmasından dolayı arz fazlası bulunan ve alanlarda finansman açısından sorun teşkil eden bazı ürünlerde üretimi azaltıcı,üretim yetersizliği olan ürünlerde ise arzı artırıcı yönde teşvik edici politikalar uygulanacağı belirtilmektedir.³⁰⁸

h. Sanayi Politikası

Hükümetin sanayi politikası,sanayileşmenin ötesinde ileri teknoloji üretimi ve kullanımının yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesini destekler yönde olacağı,ulusal teknoloji politikaları bu anlayışla geliştirileceği,bilgi teknolojilerine öncelik verileceği ifade edilmektedir.³⁰⁹

Bu çerçevede,geçen hükümetin hazırlayıp TBMM'ne sunmuş olduğu Türkiye Bilimler Akademisi ve Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Konseyi tasarılarının yasalaşmasının sağlanacağı ifade edilmektedir.Araştırma,geliştirme

³⁰³ a.g.w.

³⁰⁴ a.g.w.

³⁰⁵ a.g.w.

³⁰⁶ a.g.w.

³⁰⁷ a.g.w.

³⁰⁸ a.g.w.

³⁰⁹ a.g.w.

alanına özel kesim kuruluşlarının daha çok girmesi,daha çok yatırım yapması,daha çok insan gücü ayırması için özendirici düzenlemeler yapılacağı belirtilmektedir.³¹⁰

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin desteklenmesi, ekonomi ve sosyal verimlilik ilkeleri çerçevesinde sürdürüleceği,yan sanayinin gelişmesine özel önem verileceği,gerekli bilgi ağlarının oluşturulmasıyla bu kesimin de güçlendirileceği ifade edilmektedir. Altyapıyı hazırlayan ve destekleme mekanizmaları kuran bir "Bölgesel Gelişme Politikası" uygulanacağı belirtilmektedir.³¹¹

2. Ekonomi Politikaları Etkileri

1993'ün ikinci yarısından itibaren iktidarda olan hükümet,ekonomik istikrarsızlığın temelinde yatan enflasyonun sürekliliğini korumasında etken olan kamu açıkları,bu dönemde de kamu maliyesini zorlayan en önemli etken olmuş,faizler düşürülemedi,dış ticaret açığı önemli ölçüde artmış ve buna bağlı olarak cari işlemler açığı büyümüştür.³¹²

Bu olumsuz gelişmelere karşılık 1993'de büyük ölçüde iç talep genişlemesi ile desteklenen ve kısa vadeli dış kredilerle finanse edilen yüzde 8'lik bir büyüme hızına ulaşılmıştır. Bu büyümenin hükümetin iktidarda olan dönemin ortalamasına yakın olduğunu söyleyebiliriz.1993'ün ikinci yarısında ortalama olarak büyüme yüzde 7.1 olarak gerçekleşmiştir.Böylece,1993 yılında sanayi sektörü yüzde 8.2,hizmetler sektörü yüzde 7.9 büyürken,tarım sektörü yüzde 3.6 küçülmüştür.³¹³

Memur ve işçi maaşlarındaki reel artışları,destekleme kapsamındaki tarımsal ürünlere verilen yüksek fiyatlar,iç ve dış para faiz ödemelerinin ağır baskısıyla ,1993 yılında TEFE yıllık ortalama yüzde 58.4 artarken ,tüketici fiyatlarındaki artış yıllık ortalama yüzde 66.1 olmuştur. Böylece bir önceki yıla göre TEFE yıllık 3.7,TÜFE ise 4 puan gerilemiştir.Yapılması gerekli KİT ürünleri zamlarının,27 Mart 1994 tarihinde yapılan yerel seçimler sonrasında ertelenmesi bu gerileme üzerinde etkili olmuştur.³¹⁴

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirlerini arttırmak amacıyla yapılan girişimler,beklenen verememiş ve vergi reformu adı altında yapılan düzenlemeler amacından uzak kalmıştır.Bu nedenle bütçe harcamaları,bütçe gelirlerinden daha fazla artmış ve bu gelişmeler sonucu bütçe açığı yüzde 173.4 oranında artmıştır. Kamu gelirlerinin yetersizliği nedeniyle yoğun iç borçlanma yanında Merkez Bankası kaynaklarına başvurulması parasal gelişmeler üzerinde etkili olmuş ve emisyon hacmi yüzde 71.3 artmıştır.³¹⁵ 1994 yılında (yerel seçimlerin yapıldığı yıl),emisyon hacminde önceki yıla göre yüzde 91 artmıştır.³¹⁶

Dönem içinde Merkez Bankası kaynaklarına sık sık başvurulması Merkez Bankası başkanları ile hükümet arasında gerginliklere neden olmuştur. Bağımsız olması gereken Merkez Bankasına müdahalelerden dolayı,iki başkan görevinden istifa etmiştir. 3.8.1993'te istifa eden Rüştü Saraçoğlu'nun yerine başkanlığa getirilen

³¹⁰ a.g.w.

³¹¹ a.g.w.

³¹² TOBB İktisadi Rapor-1993,s.1,TOBB Yayını,Ankara,1993.

³¹³ a.g.e.s.1 ve DPT,GSMH 1990-1995,s..5

³¹⁴ TOBB,a.g.e.s.2.

³¹⁵ a.g.e.s.3.

³¹⁶ TÜSİAD,1996 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi,s.13.TÜSİAD Yayını,1995.

Bülent Gültekin, sadece beş ay görevde kaldıktan sonra istifa etmiştir.³¹⁷ Bülent Gültekin'in başkanlığı sırasında TL'nin değeri, dolar karşısında yüzde 12.2 oranında düşürülmüştür.³¹⁸

1994 yılı Türkiye ekonomisi için olağanüstü bir dönem olmuştur. 1993 yılı sonlarında para piyasalarında meydana gelen dalgalanmalar, 1994 yılının ilk üç ayında başta mali sektör olmak üzere tüm sektörleri olumsuz yönde etkilemiştir.³¹⁹

Yükselen faizleri siyasi otoritenin yapay olarak düşürülmeye çalışması ve beliren güvensizlik ortamı nedeniyle uluslararası reyting kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notu düşürmeleri sonucu hızlı bir sıcak para kaçışına neden olmuş, yaşanan finansal panik sonucu faiz oranlarında ve döviz kurlarında büyük dalgalanmalar yaşanmasına yol açmıştır. Bu çerçevede "5 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar Kararları" yürürlüğe konulmuştur.³²⁰

5 Nisan kararları çerçevesinde alınan önlemler, iki grup halinde toplanmaktadır: konjonktürel ve yapısal kararlar. Konjonktürel kararlar grubunda; döviz kuru, ücret ve fiyat politikaları, Merkez Bankası ve bankacılık sektörü, sermaye piyasası, kamu sektörü, yeni vergiler, tarımsal destekleme politikalarına ilişkin önlemler yer almaktadır. Yapısal kararlarda ise özelleştirme, KİT'lerin iyileştirilmesi, kamu sektöründe istihdamın rasyonalizasyonu, yerel yönetimler ve sosyal güvenlik kuruluşları reformu yer almaktadır.³²¹

5 Nisan kararlarından bazıları ;

-TL'nin değeri yaklaşık yüzde 40 oranında düşürülmüş, döviz kurları serbest bırakılmış, kurların belirlenmesinde Merkez Bankası ve en büyük on bankanın uyguladığı fiyatın ortalaması kabul edilmiştir,

-Bir defalık ek vergiler getirilmiş, hükümete Akaryakıt Tüketim Vergisi yüzde 300'e kadar artırma yetkisi verilmiş, maktu harçlar yüzde 100, nispi harçlar ise yüzde 200 oranında arttırılmıştır,

-Hazinenin Merkez Bankasından kullandığı kısa vadeli avans, bütçe ödenek artışının yüzde 12'si ile sınırlandırılmıştır,

-KİT ürünlerine yüzde 100 varan zamlar yapılmıştır,

-Tasarruf mevduatının tamamı devlet güvencesine alınmıştır,

-TL'yi cazip hale getirmek için Hazine Bonosu, tahvil ve repo gelirlerinden alınan yüzde 5 vergi kaldırılmıştır,

-Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve döviz tevdiat hesap için disponsibilite oranı yüzde 22'ye yükseltilmiştir.³²²

³¹⁷ Kapital, s.43.

³¹⁸ DPT, 1995 Yılı Geçiş Programı, s.1, Ankara, 1995.

³¹⁹ TÜSİAD, 1995 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, s.13, TÜSİAD Yayını, Ankara, 1995.

³²⁰ Şıklar, s.287.

³²¹ a.g.e.s.288.

³²² a.g.e.s.288.

Kararların açıklanmasından sonra 24 Ocak 1980'den 14 yıl sonra IMF ile yeni bir Stand-by anlaşması imzalanmış ve Türkiye'nin 700 milyon dolara yakın kredi kullanabileceği belirtilmiştir. Bu ek kaynakla birlikte alınan ,ilave vergiler ve kamu harcamalarındaki kısıntı sayesinde bütçe açığının GSMH'ya oranı 1993'te yüzde 6.7'den iken,1994'te yüzde 3.9'a indirilmiştir. Bu arada Merkez Bankası azalan döviz rezervlerinde de önemli artışlar sağlanmıştır.³²³

Uygulanan program nedeniyle 1994 yılında enflasyon oranı Cumhuriyet tarihinin en yüksek düzeyine çıkarak yüzde 150 olmuş ve bu tarihten itibaren sonra ılımlı düzeylere çekilememiştir. İstikrar programının yarattığı ekonomik durgunluk sonucu Türkiye ekonomisi 1994 yılında yüzde 6 oranında küçülürken,1995 yılında ekonomi tekrar hızla büyüme sürecine girmiştir.³²⁴

Alınan kararlar,özellikle döviz piyasasında istikrarı sağlama ve ülke içindeki döviz talebini kırma konusunda başarılı kabul edilmektedir. Ancak Hazinesinin 1994 yılı Haziran ayında yıllık yüzde 406 gibi net bir faiz oranı ile borçlanarak TL'ye güveni sağladığı düşünülürse, bunun ekonomiye büyük maliyetler yüklediğini söyleyebiliriz.³²⁵

5 Nisan kararları ile getirilen yapısal düzenlemeler ile ulaşılmak istenilen hedeflere ulaşmaktan çok uzaktır. Yapısal düzenlemelerin temelinde yatan KİT'lerin özelleştirilmesi ve bu kuruluşlarda istihdamın rasyonalizasyonu konusunda ciddi adımlar atılmamış,sosyal güvenlik kuruluşlarında bir iyileştirme yapılamamıştır. Bu nedenle,uygulanan istikrar programının çok kısa vadedeki hedeflerini kısmen gerçekleştirdiği,ancak başta enflasyon ve yapısal dönüşüm olmak üzere kısa ve uzun vadedeki hedeflerini gerçekleştirme konusunda başarısız olduğu söylenebilir.³²⁶

1995 yılına küçülme ve yüksek enflasyonun yaşandığı,kamu maliyesinin hala dengeden uzak olduğu,ancak parasal göstergelerden göreceli bir istikrarın sağlandığı bir ortamda girilmiştir. Bu itibarla,1995 yılı istikrarın korunması için çabaların sürdüğü bir dönem olmuş,ancak ekonomide temel dengeler hedeflendiği gibi kurulamamış,hızlı bir büyüme yaşanırken,enflasyon yüksek düzeyde seyretmiştir. 1995 yılı ilk on ayı enflasyon oranı yüzde 44.0 olarak gerçekleşmiştir.³²⁷

1995 yılında ekonominin yüzde 3 oranında büyümesi öngörülürken,1994 yılında bastırılmış iç talebin,1995 yılının ikinci çeyreğinden itibaren hızla güç kazanması,ekonominin büyümesini hızlandırmıştır. Gerçekten de talebin genişlemesiyle, ikinci çeyrekte üretim artmış ve ekonomi yeniden hızla büyüme sürecine girmiştir. Yılın ilk on ayında yüzde 7.9 oranında büyümüştür.³²⁸

1995 yılının en önemli gelişmelerinden biri de Türkiye'nin AB ile gerçekleştirdiği Gümrük Birliği anlaşmasıdır. Türkiye-AB Gümrük Birliği 6 Mart 1995'de gerçekleşmiştir. Bu anlaşma,95/7603 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile

³²³ a.g.e.s.289.

³²⁴ a.g.e.s.289.

³²⁵ a.g.e.s.289.

³²⁶ a.g.e.s.289.

³²⁷ TÜSİAD.Ekonomik Rapor-1996,s.11,DPT,TEMEL Ekonomik Göstergeler.s.11.

³²⁸ a.g.e.s.13.

onaylandıktan sonra 30.12.1995 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmasıyla fiilen gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye, uyum çalışmalarına ağırlık vermiştir.³²⁹

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme Oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Hoşnutsuzluk Oranı
%3	%75.6	%6.6	82.2

Kaynak:1995'e Giren Türkiye Ekonomisi,Tüsiad,s.11, Yıldırım,s.385.

Tablodan da görüldüğü gibi makro ekonomik göstergelerin,işsizlik oranı dışında,iyi olmadığı ortadadır.Hoşnutsuzluk endeksinin 82.2 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşmesi,hükümetin makro ekonomik politikalar açısından başarısız olduğunu söyleyebiliriz.

³²⁹ Kariuk,Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri,Türkiye Ekonomisi,s.341.Eskişehir,1999.

H.51.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKASI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

CHP'de yönetim değişikliği nedeniyle 50.Hükümetin istifa etmesinden sonra hükümet kurma görevi verilen Tansu Çiller tarafından,CHP'nin dışarıdan desteğiyle 05.10.1995'de 51.Cumhuriyet Hükümeti kuruldu. Güvenoyu alamayan hükümet,25 gün iktidarda kalmıştır.³³⁰

Ekonomi politikalarının esas amacı "istikrar" olarak belirtilmektedir. Türkiye'nin küreselleşmenin getirdiği avantajlardan yararlanarak çağı yakalaması ve gelişmiş dünya ülkeleri arasında seçkin yerini alabilmesi için ekonomik istikrarın gerektiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede 5 Nisan 1994 tarihinden itibaren uygulanan kapsamlı ve kararlı politikalar sonunda ulaşılan dengeleri daha da sağlamlaştırmak ve istikrarsızlığa yol açacak tavizlerin verilmeyeceği belirtilmektedir.³³¹

Ekonomik istikrarın sürdürülmesinde özelleştirmenin esas olduğu,bu alandaki uygulamaya kararlıkla devam edileceği belirtilmektedir. Ekonomik istikrarsızlığın büyük ölçüde kamu kesiminden kaynaklandığı dikkate alınarak,kamunun işletmecilik fonksiyonlarından çekilerek düzenleyici fonksiyonlarına ağırlık verilmesi ve piyasaların rekabet kuralları içinde etkin bir şekilde işlemesinin sağlanacağı ifade edilmektedir.³³²

Maliye politikasının esnekliğinin ve etkinliğinin artırılmasından taviz verilmeyeceği,kamu kesimi borçlanma gereğinin kontrol altında tutulacağı ve kamunun mali piyasalar üzerindeki baskısı hafifletileceği belirtilmektedir.Fiyat istikrarı sağlamayı ve Türk Lirasına güven kazandırmayı amaçlayan bir para politikası uygulanacağı,ödemeler dengesinin sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıda gelişmesi amaçlandığı,bu çerçevede sanayinin rekabet gücünü gözetilen gerçek bir döviz kuru politikası uygulanacağı belirtilmektedir.³³³

Türkiye'nin yapısal uyum sürecine 1980'lerin başında büyük önem vermesi, bulunduğumuz bölgenin en sağlıklı mali piyasasına sahip olması imkanını sağladığı ifade edilmektedir. Finans kesimi ve sermaye piyasası reformlarının dünyadaki gelişmeler paralelinde sürdürüleceği,para ve sermaye piyasalarına derinlik kazandırılacağı ifade edilmektedir.³³⁴

Borsaların dünya ile bütünleşmesi için gerekli teknik altyapı ve hukuki düzenlemelere devam edileceği, finans sektörünün yeniden yapılanması ve atıl finansal kaynakların ekonomiye kazandırılması hedefi çerçevesinde başta "Altın Bankacılığı" olmak üzere altına dayalı yatırım araçlarının gelişmesi teşvik edileceği ve uluslararası standartta altın rafinerisinin kurulacağı belirtilmektedir.³³⁵

³³⁰ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.51htm>.

³³¹ a.g.w.

³³² a.g.w.

³³³ a.g.w.

³³⁴ a.g.w.

³³⁵ a.g.w.

b.Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

İşçi ve İşveren kesimlerinin sürekli diyalogunu sağlayarak,çalışma barışının korunması ve geliştirilmesi temel amaçtır. Bu çerçevede çalışma hayatındaki mevcut anlaşmazlıkların giderilmesi ilk öncelikler arasındadır.³³⁶

Alt gelir gruplarının vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik politikaların bir program dahilinde uygulanmasına 1996 yılından itibaren başlayacağı ifade edilmektedir.Bu çerçevede özellikle ücretler üzerinde istihdam vergisi niteliğine dönüşen ilave yüklerin, AB ülkelerindeki düzeye indirilmesi amaçlanmaktadır.³³⁷

İstihdamın geliştirilmesinde,üretken istihdamın artırılması ve kişilerin kendi işlerini kurmalarının desteklenmesine devam edileceği,bu bağlamda "Ekonomik ve Sosyal Konseyi " toplumsal uzlaşmada etkin bir araç olarak en kısa zamanda hayata geçirileceği ifade edilmektedir.³³⁸

Sosyal Güvenlik sisteminin nüfusun tümüne yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede sigortalılara sağlanacak haklar ile sorumluluklarda kurumlar ve sigorta kolları itibariyle norm ve standart birliği çalışmaları hızlandırılacağı,sosyal sigorta kurumlarının kaynak yaratacak.kendilerini finanse edebilecek ve karşılığı ödenmeyen sigorta hizmeti verilmesinden kaçınılacağı,bu kapsamda,kurumların idari ve mali özerkliğinin sağlanacağı belirtilmektedir.³³⁹

Devletin asgari gelir düzeyini garanti eden bir sosyal güvenlik hizmeti vereceği.ilave sosyal güvenlik hizmetlerinin ise özel sigorta programları ile karşılanmasının destekleneceği, SSK ve Bağ-Kur kanunlarında yeni düzenlemelerin yapılmasına ilişkin kanun değişikliklerinin yapılacağı belirtilmektedir.³³⁹

c. Tarım Politikası

Tarım sektörünün sorunlarının çözümünün temelinde düşük verimlilik yatmakta olduğu.bu nedenle kaliteli tohumların ve damızlıkların kullanımını yaygınlaştırma,bilinçli gübre kullanımına ve sübvansiyona,sulamaya,tarımsal ilaçlamaya ve çiftçinin eğitime devam edileceği belirtilmektedir.³⁴⁰

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin yönetiminin özelleştirileceği ve üyelerinin bu birliklere doğrudan sahip olmaları.böylece birlikleri kendilerinin yönetmelerinin sağlanacağı ifade edilmektedir.³⁴¹

Bu amaç ve politikaları gerçekleştirmek üzere 1996 yılından başlayarak önemli hukuki ve kurumsal düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir.Bu çerçevede 1996 yılında,Tarım Satış Kooperatif Birlikleri'nin özerkleştirilmesi ile ilgili yasa, Mera Yasası, Üretici Birlikleri Yasasının hızla çıkarılacağı belirtilmektedir.³⁴²

³³⁶ a.g.w.

³³⁷ a.g.w.

³³⁸ a.g.w.

³³⁹ a.g.w.

³⁴⁰ a.g.w.

³⁴¹ a.g.w.

³⁴² a.g.w.

d. Sanayi Politikası

Dünya piyasalarına entegre olma ve AB'ye uyum çerçevesinde, dışa açık, rekabet gücü yüksek ihracata dönük bir sanayi yapısının, özel kesim ağırlıklı olarak oluşturulmasına imkan veren kurumsal ve fiziksel ortamın geliştirilmesine devam edileceği belirtilmektedir. Rekabetçi bir sanayi yapısının geliştirilmesi için koruma politikaları yerine firmaların rekabete açılması ve uluslararası piyasalarda söz sahibi olacak güçlü işletmelerin oluşması destekleneceği ifade edilmektedir.³⁴³

Ekonomik değişme ve yeniliklerine uyum sağlama yeteneği ve istihdamı yaratma kapasitesi yüksek olan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin destekleneceği ifade edilmektedir. KOBİ'lerin finansman imkanlarının güçlendirilmesi için Kredi Garanti Fonu'na ve teknolojik bilginin ürüne dönüştürülmesinde finansman imkanı sağlayacak risk sermayesi kurumuna işlerlik kazandırılacağı ifade edilmektedir.³⁴⁴

Organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerin tesisine yönelik desteklerin sürdürüleceği, küçük sanayi işletmelerinin finansman başta olmak üzere, teknik bilgi, kalite pazarlama ve araştırma konularındaki sorunların çözümü çalışmalarına ağırlık verileceği belirtilmektedir.³⁴⁵

e. Vergi Politikası

Vergi idaresinin yeniden yapılanması ve vergi toplamının daha verimli hale getirilmesinin sağlanacağı ifade edilmektedir. Bu kapsamda vergi sisteminin ve idaresinin yeniden yapılandırılması ve denetimin daha etkin hale getirilmesi ile vergi kayıp ve kaçığının azaltılması ve kayıt dışı ekonominin vergi kapsamına alınması çalışmalarının hızlandırılacağı belirtilmektedir.³⁴⁶

Gümrük birliği çerçevesinde düşünülen özel tüketim vergisi ile tüketim üzerinden alınmakta olan çok sayıda verginin birleştirileceği ve böylece vergi mevzuatında basitlik sağlanarak, bu şekilde vergi mevzuatının GB'ye uygun hale gelmesi amaçlanmaktadır.³⁴⁷

f. Gümrük Birliği

Türkiye küreselleşme ve dünya ile bütünleşme sürecinde tarihsel bir döneme girdiği, AB ile tam üyelik hedefi doğrultusunda gerçekleştirilecek Gümrük Birliğinin küreselleşmenin avantajlarından en üst düzeyinde yararlanabilme fırsatını verdiği ifade edilmektedir.³⁴⁸

Gümrük birliğinin sağlıklı işlemesi gelişmesi ve bu suretle hedeflenen ekonomik bütünleşmeye ulaşılması bakımından Türk hukuk düzeninin AB hukukuna uyumunun sağlanmasına, gerekli kurumların oluşturulmasına ve taraflar arasında

³⁴³ a.g.w.

³⁴⁴ a.g.w.

³⁴⁵ a.g.w.

³⁴⁶ a.g.w.

³⁴⁷ a.g.w.

³⁴⁸ a.g.w.

etkili bir politika koordinasyonunun sağlanmasına ilişkin düzenlemelere devam edileceği belirtilmektedir.³⁴⁹

Türkiye'nin GATT Uruguay anlaşması ve Dünya Ticaret Örgütü'nün getirdiği genel prensiplere ve kurallara uyum sağlayacağı ifade edilmektedir. Türk Cumhuriyetleri Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve İslam ülkeleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler geliştirilerek sürdürüleceği, bunun yanında NAFTA ve Pasifik Bölgesi ile olan ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirileceği ifade edilmektedir.³⁵⁰

g. Altyapı Yatırımları Politikası

Ülkenin altyapı ihtiyacı, ekonomik ve sosyal gelişmenin önünde darboğaz oluşturmayacak şekilde karşılanacağı, altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde ve alt yapı sunumunda, özel kesimin finansman imkanlarından ve girişimcilik dinamiklerinden azami ölçüde yararlanılacağı ifade edilmektedir. Yap-İşlet-Devret (YİD) modeliyle yapılan otoyol, enerji gibi alanlardaki yatırımlara devam edileceği belirtilmektedir.

Yeni doğalgaz boru hattı ve depolama yatırımlarının teşvik edilmesi, telekomünikasyon sektöründe, tekeli yapının kaldırılıp özelleştirilmenin gerçekleştirilmesi, rekabet ortamının sağlanması ve tüketici haklarının korunması için gerekli düzenlemeler yapılması hedeflenmektedir.³⁵¹

h. Özelleştirme

Türkiye ekonomisinde geniş çaplı bir özelleştirme programının uygulanması, her şeyden önce verimliliğin artırılması ve rekabet edilebilir bir yapının temel koşulu niteliğinde olduğu ifade edilmektedir. Bunun, Türkiye ekonomisinin AB ekonomilerine yaklaştıracaktır.³⁵²

Özelleştirmenin amacı, dünya piyasalarına entegrasyon ve AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda ekonomide verimliliğin artırılması ve serbest piyasa koşullarının sağlanmasıdır. Özelleştirme ile bir yandan sermayenin tabana yayılması sağlanırken, diğer yandan da kamu açıklarının azaltılması, kamunun mali piyasalar üzerindeki baskının hafifletilmesi ve kamu borç stokunun düşürülmesi sağlanacağı belirtilmektedir.³⁵³

Özelleştirmede, devletin ve toplumun ortak yararlarının gözetilmesi, tekelleşmenin önlenmesi ve uygulamaların saydam bir biçimde yürütülmesi ilkesi esas alınacağı, bunun için özelleştirme idaresi özerk bir statüye kavuşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca özelleştirme idaresi uygulamaları, özerk bir kurum tarafından denetlenmesi imkanı getirileceği ifade edilmektedir.³⁵⁴

³⁴⁹ a.g.w.

³⁵⁰ a.g.w.

³⁵¹ a.g.w.

³⁵² a.g.w.

³⁵³ a.g.w.

³⁵⁴ a.g.w.

1.52.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

20 Eylül 1995'de,50. Hükümetin istifası ve 51.Hükümetin TBMM'den güvenoyu alamamasından dolayı yeni bir hükümet kurma arayışı başlamıştır. 51. Cumhuriyet Hükümetini dışarıda destekleyen CHP,bu defa hükümete girmeyi kabul etmiş ve bu şekilde, III.Çiller Hükümeti olarak da adlandırılan 52. Cumhuriyet Hükümeti Tansu Çiller Başbakanlığında kurulmuştur. DYP-CHP Koalisyon hükümeti ülkeyi seçime götürmek üzere kurulmuş bir seçim hükümetidir.³⁵⁵

5 Nisan 1994'te alınan bir dizi kararın tavizsiz bir şekilde uygulanması ile son dönemde ekonomik dengelerde sağlanan gelişmenin devamına çalışılacağı, orta vadede sağlıklı ve sürdürülebilir bir büyüme sağlanacağı hedeflenmektedir.³⁵⁶

Hükümet, Türkiye'nin küreselleşmenin getirdiği avantajlardan yararlanması, gelişmiş dünya ülkeleri arasında yerini alabilmesi için ekonomik istikrarı vazgeçilmez bir unsur olarak görmektedir. Yine enflasyon karşısında alım güçleri azalanlara (emekli, dul, yetim, işçi, memur) sahip çıkmak temel politika olarak kabul edilmektedir.³⁵⁷

Bu çerçevede, Emekli Sandığı, SSK, BAĞ-KUR emeklilerine yeni hak ve olanaklara kavuşturma, memur ve emeklilerin maaşlarında önemli artış sağlanmış ve esnaf ve sanatkarlara 1995 yılında kullanılmak istenen 20 trilyonluk kredi limiti 25 trilyona çıkarılmıştır.³⁵⁸

Özel girişimciler, genç girişimci ve kadın girişimci kredileri ile destekleneceği, ekonomik kalkınma içinde önemli yeri olan KOBİ'lerin konum ve önemlerine uygun çerçevede desteklenecekleri ifade edilmektedir. Çiftçilere yönelik çok yönlü destekleme politikaları uygulanacağı, tarımsal verimliliği artırabilmek amacıyla bir yıl içinde gübre sübvansiyonu yüzde 30'dan yüzde 50'ye yükseltildiği belirtilmektedir.³⁵⁹

Güneydoğuda altyapı yatırımlarının aksamadan sürdürülmesi ve olanaklar dahilinde hızlandırılmasına,özellikle eğitim, sağlık ve tarım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına büyük önem verilmesine ve GAP'a her türlü desteğin sağlanmasına devam edileceği ifade edilmektedir.³⁶⁰

Erken seçim nedeniyle yetiştirilemeyen Bütçe Kanunu yerine,1996 mali yılı bundan itibaren 4 aylık süre ile sınırlı olmak üzere, kamu harcamalarının yapılmasını ve devlet gelirlerinin toplanmasını öngören geçici bütçe kanunu tasarısı hazırlandığı ifade edilmektedir.1995 yılı bütçe uygulamalarında, başta vergi gelirleri olmak üzere,bütçe gelirleri tahsilatının başlangıç hedeflerinin yüzde 29 oranında bir fazlalıkla gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.³⁶¹

³⁵⁵ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.52htm>.

³⁵⁶ a.g.w.

³⁵⁷ a.g.w.

³⁵⁸ a.g.w.

³⁵⁹ a.g.w.

³⁶⁰ a.g.w.

³⁶¹ a.g.w.

Öte yandan,faiz ve personel harcamaları için öngörülen ödeneklerin yeterli olmayacağı anlaşılmış, bu harcamalar için ek ödenek alınmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. 1995 yılında,bu harcamaların yapılabilmesi ve devlet hesaplarının harcamaları tam olarak yansıtabilmesi için ek kanun tasarısı da hazırlanarak meclise sunulmuş,geçici bütçe kanun tasarısının da bu dönemde yasalastırılacağı belirtilmektedir.³⁶²

Hükümet, dünya piyasalarına entegrasyon ve Avrupa Birliğine tam üyelik doğrultusunda, ekonomide verimliliğin artırılması, örgütlü ve rekabetçi,çevre koşullarına duyarlı serbest pazar koşullarının sağlanması hedeflemektedir. Özelleştirme uygulamalarında devletin ve toplumun ortak kararlarının gözetilmesi, tekelleşmenin engellenmesi ve şeffaflık temel ilke kabul edilmektedir.³⁶³

Hükümet,altyapı ihtiyacını ekonomik ve sosyal gelişmenin önünde darboğaz oluşturmayacak şekilde karşılanması hedeflenmektedir. Yıllardır üzerinde uğraşılan Yap- İşlet- Devret modelini sağlam bir hukuki tabana oturtmak ve önemli projeleri bütçe dışı imkanlarla özel sektör eliyle gerçekleştirilmek amacıyla gerekli olan mevzuat düzenlemeleri 1994 yılı itibariyle tamamlandığı ve yürürlüğe konduğu belirtilmektedir.³⁶⁴

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Türkiye 1996 yılına,1994 yılında yaşanan büyük ekonomik krizin etkilerinin 1995 yılında alınan tedbirler ve kaydedilen gelişmeler sayesinde kısmen hafiflediği bir ortamda girmiştir.1995 yılının sonlarının olumlu havasına rağmen,1996 yılının hemen başında,mali piyasalarda ,Stand-by anlaşmasının sona ermesinin ve AB ile gerçekleştirilen Gümrük Birliğinin yarattığı bir belirsizlik ortamı oluşmuştur.³⁶⁵

Gümrük Birliğinin 01.01.1996'den itibaren yürürlüğe girmesinden itibaren,AB'den sanayi ürünü ithalatında gümrük vergisi sıfırlanırken,üçüncü ülkeler için uygulanan vergiler,AB'nin belirlediği Ortak Gümrük Tarifesi seviyesine çekilmiştir. Yeni ithalat rejimi ,AB'nin OGT'ne uygun şekilde yeni sisteme göre düzenlenmiş,yüzde 10.9 olan üçüncü ülkelerden sanayi ürünleri ithalatındaki koruma oranı yüzde 5.8 oranına çekilmiştir. Demir-çelik ürünleri ile otomotiv sektöründe gümrükler 01.01.1996'dan itibaren kademeli olarak sıfırlanırken,tarıma dayalı işlenmiş sanayi ürünlerinde koruma devam etmiştir.³⁶⁶

Madencilik ürünleri, doğalgaz, uçak benzini, kozmetik ürünleri, temizlik ürünleri,bazı inşaat ürünleri, bazı kırtasiye ürünleri,tıp araç ve gereçleri,dayanıklı tüketim malları olarak beyaz ve kahverengi eşya ürünlerinde AB ülkelerine karşı kaldırılmıştır. Bunun yanında AB,Türkiye'nin tekstil ve konfeksiyon ürünlerine uyguladığı kotaları kaldırmıştır. Bu gelişmelerden sonra Türkiye'nin ihracatında büyük artış beklentisi başlamıştır.³⁶⁷

³⁶² a.g.w.

³⁶³ a.g.w.

³⁶⁴ a.g.w.

³⁶⁵ <http://www.foregentrade.gov.tr/Ekonomik/Yıllık/gir.htm>.

³⁶⁶ Karluk,a.g.e.s.342.

³⁶⁷ a.g.e.s.341-342.

Bu dönemde,Türkiye ekonomisi.genel anlamda Gümrük Birliği uygulaması sebebiyle yaşanacağı düşünülen sarsıntı ve sektörel olumsuzluklara maruz kalmamıştır. Gümrük Birliğine girilmesi.özellikle ara ve yatırım malları ithalatı yoluyla oluşan maliyet baskısını azaltmış ve bu durum yatırımlar üzerindeki özendirici etkisi ile enflasyonun tırmanma eğilimine girmiş.hükümetin dört aylık icraatı süresinde TEFE yüzde 23.3 artmıştır.³⁶⁸

Hükümetin seçim hükümeti olması, kamu harcamalarının dizginlenmesini engellemiş,kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH içindeki payı, dönem içinde artmıştır. Bu dönemde Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuş ve emisyon hacminde artış meydana gelmiştir.³⁶⁹

³⁶⁸ a.g.w.

³⁶⁹ a.g.w.

J.53.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1. Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

24 Aralık 1995 tarihinde yapılan genel seçimlerden sonra ANAP-PYP koalisyon hükümeti, Mesut Yılmaz Başbakanlığı kurulmuştur.06.03.1996 da kurulan.II. Yılmaz Hükümeti olarak da adlandırılan 53.Cumhuriyet Hükümeti yaklaşık dört ay iktidarda kalmıştır.³⁷⁰

Ekonomik programın temel amacı, piyasa ekonomisinin tüm koşullarını sağlayacak bir ortamın tesis edilmesidir. Bu şekilde dengelerin ve güven ortamının tesisi mümkün olduğu,enflasyonla mücadele ederek ve fiyat istikrarını sağlayarak ülkeyi sürekli bir ekonomik büyüme ve gelişme sürecine girilebileceği belirtilmektedir.³⁷¹

Bu amaçla ekonomide istikrara yönelik önlemlerin hızlandırılacağı,vergi konusunda bütün ekonomik faaliyetleri kapsayacak düzenlemelere gidileceği ifade edilmektedir. Devletin ekonomideki payının azaltılacağı, başta tarım olmak üzere bütün üretim politikaları uluslararası rekabet esasına göre düzenleneceği, ekonomik faaliyetlerde devletin başlıca rolü,istikrar ortamının temini ve özel teşebbüsün gelişebilmesi için gerekli altyapıyı hazırlamak olduğu belirtilmektedir.³⁷²

Bütçe ve kamu açıklarının hızla azaltılması, parasal disiplin sağlanması ve finans sektörünün derinleştirilmesi sağlanacağı, faiz politikası ile,fiyat istikrarını sağlanacağı ve mali piyasaların serbest piyasa kuralları çerçevesinde gelişmesinin sağlanacağı belirtilmektedir. Bu husus gözönünde bulundurulacağı yerli malların dış rekabet gücünün devam ettirilmesi için gerçekçi kur politikası uygulanacağı ifade edilmektedir.³⁷³

Gümrük birliğine girişin yeniden yapılanmanın önemini daha da arttırdığı, hükümet her şeyden önce gümrük birliğinin başarılı olmasını ve ülkeyi Avrupa ile bütünleşmeye götürmesini hedeflemektedir. Bunun içinde ekonominin ciddi boyutlarda oluşan rekabet sorunlarının çözülmesi gerekli görülmektedir.³⁷⁴

Kamu bankaları dahil kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu sektörü tarafından yapılmasına gerek kalmayan hizmet ve faaliyetlerin özelleştirileceği, ekonominin yeniden yapılanması için alınan tedbirlerin kaynakların iyi kullanımına, verimliliğe, israf ve kayıpların azaltılmasına yönelik olduğu belirtilmektedir.³⁷⁵

Sermaye piyasasının daha şeffaf bir yapıya kavuşturulacağı ve denetiminin etkinleştirileceği,sermaye piyasasının gelişmesiyle yatırımlar için finansmanı sağlamanın kolaylaşacağı belirtilmektedir. Bankacılık ve sigortacılık başta olmak

³⁷⁰ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.53htm>.

³⁷¹ a.g.w.

³⁷² a.g.w.

³⁷³ a.g.w.

³⁷⁴ a.g.w.

³⁷⁵ a.g.w.

üzere, finans sektöründe öncelikli yasal düzenlemeler yapılacağı, bu sektörlerin yapılanması ve denetim mekanizmalarının yeniden düzenleneceği ifade edilmektedir.³⁷⁶

Gelir dağılımının istikrarlı bir şekilde iyileştirilmesi, toplumsal refahın yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması temel amaçtır. Toplumun önemli bir kısmını oluşturan orta direğin sorunlarının çözülmesiyle adil gelir dağılımına ulaşmak mümkün olduğu, bunun da enflasyonun düşmesi, fiyat istikrarının sağlanması tüketicinin korunmasıyla ve bu kesimin desteklenmesiyle gerçekleşeceği ifade edilmektedir.³⁷⁷

b. Maliye Politikası

Bütçe disiplininin sağlanması için gelirlerin artırılması ve harcamaların kontrol altına alınması, özelleştirme ile birlikte devletin küçültülmesi, harcamaların kısılmasının sağlanacağı, bu şekilde sağlanacak gelir ve harcamadaki azalma ile kamu üzerindeki faiz yükü azaltılacağı, buna karşılık başta yatırımlar olmak üzere verimliliğe katkıda bulunacak harcamalar artırılacağı belirtilmektedir.

Önümüzdeki beş yıllık dönemde, kamu borç stokundaki artışın kamu yatırım harcamalarını aşmamasına özen gösterileceği, kamu borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 2000 yılında yüzde 3 civarına düşürülmesi hedeflenmektedir.³⁷⁸

Vergilendirmede temel yaklaşım vergi oranlarının yükseltilmesi değil, vergi tabanının yaygınlaştırılması ve böylece vergi adaletinin sağlanmasıdır. Vergi tabanının genişletilmesi ve vergi yükünün çeşitli kesimler üzerinde daha adil dağılımını sağlamak amacıyla, tüm ekonomik faaliyetlerin, belge düzeni içinde kayda alınacağı ve vergilendirileceği ifade edilmektedir. Bunun yanında ekonomide üretim ve istihdamın geliştirebilmesi amacıyla üretim faktörleri üzerindeki vergi yükünün hafifletilerek, tüketim üzerinden alınan vergilere ağırlık verileceği belirtilmektedir.³⁷⁹

Vergi sisteminin etkinlik ve verimliliğini azaltan ve vergi tabanını aşındıran istisna ve muafiyetlerin kapsamı da daraltılacağı, tüketim üzerinden alınan vergiler, Avrupa Birliği uygulamasına uyum içinde katma değer vergisi modelleriyle sürdürüleceği ifade edilmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile gümrük birliği oluşturulmasının bir gereği olarak özel tüketim vergisi kanun tasarısının yasalaşacağı belirtilmektedir.³⁸⁰

Hızlı büyüme ve kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentsel gayrimenkul rantları, vergiye tabi tutulacağı, Emlak vergisi gayri menkullerin rayicine uygun olarak gerçek değerini kavrayacak hale getirileceği ifade edilmektedir.³⁸¹

Gelir idaresi kanunlarla kendisine verilen görevleri daha etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesinin temini amacıyla yeniden yapılandırılacağı, özellikle

³⁷⁶ a.g.w.

³⁷⁷ a.g.w.

³⁷⁸ a.g.w.

³⁷⁹ a.g.w.

³⁸⁰ a.g.w.

³⁸¹ a.g.w.

vergi denetimi bilgi işlem olanaklarından yararlanılmak suretiyle etkinleştirileceği ifade edilmektedir. 1995'te başlatılan vergilendirme ile ilgili işlemlerin bir vergi numarası ile yapılması yaygınlaştırılacağı, vergi kanunlarındaki yatırım ve ihracat dışında kalan istisna ve muafiyetler daha da daraltılacağı belirtilmektedir.³⁸²

c. Sanayi Politikası

Kalkınmanın ana unsurlarından biri olan sanayi için, uygun ekonomik ortamın hazırlanacağı, sanayinin özel kesim ağırlıklı olarak gelişmesi sağlanacağı belirtilmektedir. Dünya piyasalarına entegre olma ve Avrupa Birliğinin uyum çerçevesinde dışa açık, rekabet gücü yüksek ve ihracata dönük hammadde ve insan kaynakları gibi avantajların değerlendirildiği bir sanayi yapısı özel kesim ağırlıklı olarak oluşturacağı ifade edilmektedir.³⁸³

Sanayide verimliliğin ve kalitenin yükseltilmesi ve esnek üretim sistemlerinin ve modern teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması, küçük, büyük sanayi bütünleşmesinin sağlanması ve katma değeri yüksek üretim yapısına ulaşılması temel amaçtır.³⁸⁴

Sanayinin teşvikinde faaliyet bazında destek verilmesi temel ilke olacaktır. sanayinin rekabet gücünün korunup geliştirilmesi amacıyla enerji gibi temel girdilerin, dünya fiyatlarında temin edilmesi hedeflenmektedir. KOBİ'lerin üretim ve istihdamdaki paylarının artırılması, işyerlerinin teknoloji transferi yolu ile kalite ve standartlarını geliştirici tedbirler alınması, gümrük birliği içinde rekabet edici bir yapıya kavuşmasının sağlanacağı belirtilmektedir.³⁸⁵

KOBİ'lere sermaye şirketleri kanalıyla yatırıma dönük karlı ve verimli projeleri yapabilecek, kolay kredi teminine imkan vermek üzere, kredi garanti fonu uygulaması getirileceği belirtilmektedir. KOBİ'lerin organize sanayi sitelerinde faaliyetlerini sürdürmeleri, sektörel ve çok ortaklı şirketler halinde örgütlenebilmeleri ve Avrupa Birliğinden temin edilen kaynaklarla destekleneceği ifade edilmektedir.³⁸⁶

d. Özelleştirme

Özelleştirme, ekonomide verimliliği artırmak, maliyet yapısını rekabet edilebilir seviyeye indirmek, serbest piyasa koşullarını sağlamak ve devletin ekonomide ticari ve üretici rol üstlenmesi yerine, asli fonksiyonları olan adalet, güvenlik ve büyük altyapı yatırımlarına zaman ve kaynak tahsisine imkan sağlamak amacıyla yapılacağı belirtilmektedir.³⁸⁷

Devletin üretimden çekilmesinin aracı özelleştirme değildir. Bu konudaki temel yaklaşım, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi yanında, fiyatlandırılabilir veya pazarlanabilir kamu hizmetlerinin de özel kesime devredilmesi yönündedir. Özelleştirme kadar önemli olan, hukuki temelleri sağlam ve toplumca kabul edilebilir bir şeffaflık içinde gerçekleştirilmesidir. Bundan dolayı, özelleştirmede rekabetçi

³⁸² a.g.w.

³⁸³ a.g.w.

³⁸⁴ a.g.w.

³⁸⁵ a.g.w.

³⁸⁶ a.g.w.

³⁸⁷ a.g.w.

ortamın oluşturulmasına,tüketici haklarının korunmasına,gerekli teknolojik yenilemenin yapılmasına,yatırımların gerçekleştirilmesi ve tekellerin oluşturulmamasına dikkat edileceği ifade edilmektedir.³⁸⁸

Özelleştirme ilke olarak, kamu bankaları da dahil olmak üzere, bütün kamu iktisadi teşebbüslerini kapsayacağı,ancak özelleştirilmesi zaman alacak olan kamu iktisadi teşebbüslerinde,bunların özel kesim ilkelerine uygun olarak,verimli çalışmalarını sağlayacak düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmektedir.Enerji ulaştırma ve telekomünikasyon kuruluşlarının ve hizmetlerinin özelleştirilmesine ilişkin yasal düzenlemeler 1996 ilk yarısında çıkarılacağı ifade edilmektedir.³⁸⁹

e. Tarım Politikası

Tarım kesimi dışı açılma ve dünya ile bütünleşme politikalarının bir unsuru olarak değerlendirildiği,mukayeseli üstünlüğü olan ürünlere ağırlık vermek suretiyle,bunların üretim ve ihracatının artırılması için gerekli tedbirler alınacağı ifade edilmektedir.Tarım ürünleri fiyatlarına devlet müdahaleleri azaltılacağı,kayıtlı üreticilere doğrudan gelir desteği verilmesi yoluna gidileceği,girdi destekleri aşamaları olarak kaldırılacağı belirtilmektedir.³⁹⁰

Arzı fazla olan ürünlerin,ürün kaliteleri ve çeşitleri ile toprak durumu gibi kriterler de göz önüne alınmak suretiyle, ekim alanları sınırlandırılarak veya benzeri tedbirler alınarak, azaltılacağı ve bunların yerine iç ve dış talebi olan ürünlerin özendirilmesi amaçlanmaktadır.³⁹¹

Tarım ürünlerinin serbest rekabet ortamında pazarlamalarının sağlanacağı, Tarım Satış Kooperatiflerinin Birliklerinin yönetimlerinin özerkleştirileceği,Tarım Satış Kooperatif Birliklerini, etkinlik ve verimliliklerini artırabilmek amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir. Ayrıca, üretimin yönlendirilmesi, pazarlaması,üreticilere hizmet götürülmesi konularında faaliyet gösterecek olan üretici birliklerinin kurulmasının özendirileceği ifade edilmektedir.³⁹²

Hayvancılığa önem verileceği, özellikle, damızlık hayvan yetiştiriciliği, süt ve besi sığırcılığın geliştirilmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınacağı,meraların ıslahına,yetiştiriciye açılmasına,yem bitkileri üretimin artırılmasına ve hayvan hastalıklarıyla mücadeleye edileceği ifade edilmektedir. Tohumculuk,suni tohumlama ve tarımsal mücadelenin özel sektör tarafından yürütülmesinin sağlanacağı belirtilmektedir.³⁹³

f. Altyapı Yatırımları Politikası

Altyapı sektörlerinde hem etkinliğin sağlanması ve kamu dışı kaynaklardan yararlanılması,hem de kapasite artışlarının süratle gerçekleştirilebilmesi için özelleştirmeye ağırlık verilirken,bu alanlarda özel kesimin yatırım yapmasını

³⁸⁸ a.g.w.

³⁸⁹ a.g.w.

³⁹⁰ a.g.w.

³⁹¹ a.g.w.

³⁹² a.g.w.

³⁹³ a.g.w.

kolaylaştıracak Yap-İşlet-Devret de dahil olmak üzere yeni finansman modelleri planlanmaktadır.³⁹⁴

Enerji sektörünün ana hedefi, ihtiyaç duyulan enerjinin zamanında, güvenilir, ucuz ve kaliteli olarak temin edilmesidir. Bunun için çevre ülkelerden getirilecek doğalgaz altyapısına hız verileceği, bu ülkelerdeki doğalgazın dünya piyasalarına ulaştırılması için doğalgaz boru hatlarının Türkiye'den geçirilmesine çalışacağı aynı çalışmalar petrol boru hatlarında da yapılacağı ifade edilmektedir.³⁹⁵

Ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasına altyapılarının geliştirilmesine ve verimliliğin artırılmasına önem verileceği, Telekomünikasyon ve haberleşme alanında dünya ile entegrasyon sağlanması için gerekli çalışmaların yapılacağı ifade edilmektedir.³⁹⁶

Yurt içi ihtiyacının karşılanması ve Ortadoğu, Asya ve Avrupa bağlantısının avantajlarından faydalanmak üzere otoyol yapımına devam edileceği, mevcut otoyolların işletme bakım ve koruma tedbirlerinin alınacağı belirtilmektedir. TCDD zararının azaltılması ve sektördeki rolünü belirlenmesi için önlemlerin alınacağı, kuruluş yeniden yapılandırılacağı ifade edilmektedir.³⁹⁷

Deniz ticaret filosunun üçüncü ülkelerle ilgili taşımalardan yeterli pay almasını ve içe dönük tasarımlardan aldıkları payın yükseltilmesini sağlayacak tedbirlerin alınacağı, deniz yoluyla yapılan taşımalardan alınan payın tonaj bazından ziyade navlun bazında genişletilmesi hedeflenmektedir.³⁹⁸

g. Dış Ticaret ve AB

Dünya piyasalarına entegre olma ve Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde, dışa açık, rekabet gücü yüksek ve ihracata dönük hammadde ve insan kaynakları gibi avantajların değerlendirdiği bir sanayi yapısının oluşturacağı ifade edilmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye arasında, bugüne kadar var olan sınai standartlar arasındaki farklılığın tedricen ortadan kalkacak olması, ihraç edilecek ürünlerin Türkiye ve Avrupa Birliği ülkeleri için aynı standartlarda üretilmesini sağlayacak sınai işletmelerinde daha rasyonel boyutlara ulaşmasının mümkün olacağı belirtilmektedir.³⁹⁹

Türkiye'nin, Gümrük Birliğiyle rekabet politikasını da etkinlikle uygulamaya koyacağı, böylece, ekonomide tekelleşmenin önleneyeceği, rekabetin korunmasının sağlanacağı ifade edilmektedir. Fiyatların serbest rekabet ortamında oluşması için gerekli koşulların oluşturulacağı, AB'den mali destek sağlanması için ve AB ile ekonomik entegrasyonunun tamamlanması yolunda, hizmetlerin ve tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması için gerekli çalışmaların yapılacağı belirtilmektedir.⁴⁰⁰

³⁹⁴ a.g.w.

³⁹⁵ a.g.w.

³⁹⁶ a.g.w.

³⁹⁷ a.g.w.

³⁹⁸ a.g.w.

³⁹⁹ a.g.w.

⁴⁰⁰ a.g.w.

h. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Çalışma yaşamında barış ve diyalogun sağlanması için Ekonomik ve Sosyal Konseye işlerlik ve devamlılık kazandırılması, çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir.

Toplu düzenin sağlıklı yürütülmesi, son anayasa değişikliğine paralel olarak kamu çalışanlarının sendikalaşması ile ilgili kanuni düzenlemelerin yapılması gibi temel konular başta olmak üzere huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için ilgili taraflarda ve kuruluşlarla işbirliğine gidileceği ifade edilmektedir.⁴⁰¹

Sosyal güvenlik kurumları kronikleşmiş bir mali darboğaz içerisinde olduğu, sosyal güvenlik kurumlarının sigorta hizmetlerinin ilke olarak, nimet- külfet dengesi içinde ve kendi finansman imkanlarıyla karşılanacağı, karşılığı ödenmemiş sigorta hizmeti verilmesinden kaçınılacağı belirtilmektedir. Sigortalı olmak ve sigortalı çalıştırmaktan kaçışın nedenleri ortadan kaldırılacağı ve tüm nüfusun sosyal güvenliğe kavuşturulmasının sağlanacağı belirtilmektedir.⁴⁰²

Sağlık kuruluşları sosyal güvenlik sisteminden ayrı olarak düzenleneceği, özürülüler için sosyal ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Özel sigortacılık mevcut sosyal güvenlik sistemine ilave ve isteğe bağlı bir sistem olarak destekleneceği ve bu kapsamda özel sağlık ve özel emeklilik sigortasının teşvik edileceği, kişilerin özel sigortalılara güveni sağlayacak denetim hizmetlerinin artırılacağı ifade edilmektedir.⁴⁰³

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

1996 yılının üçüncü ayından itibaren iktidara gelen hükümet, 5 Nisan 1994 krizinin ve 1995'te imzalanan GB ile ilgili belirsizliğini giderek yitirdiği bir ortam bulmuştur. 1995'in ikinci yarısından itibaren giderek canlanan ekonomi, bu dönemde de canlılığını korumuştur. GSMH'da meydana gelen artış kamu harcamalarındaki artışın iç talepteki yol açtığı hızlı büyümeden kaynaklanmıştır.⁴⁰⁴

Dört aylık iktidar döneminde enflasyonun önce yükselme, sonra da düşme eğilimine girdiği görülmektedir. Hükümetin birinci ayında enflasyon oranı yüzde 7.0, ikinci ayında yüzde 8.1, üçüncü ayında yüzde 4.1, dördüncü ayında yüzde 4.1 olarak gerçekleşmiştir. Dört aylık TEFE yüzde 21.9 olmuştur.⁴⁰⁵ İlk iki aydaki yükselişin nedeni seçim dolayısıyla ertelenen KİT zamlarının bu aylara yansıtılmasıdır. Çünkü, bu iki ayda kamu mallarının fiyatları sırasıyla yüzde 9.6 ve 1.4 olarak gerçekleşmiştir.⁴⁰⁶

⁴⁰¹ a.g.w.

⁴⁰² a.g.w.

⁴⁰³ a.g.w.

⁴⁰⁴ <http://www.dpt.gov.tr/>

⁴⁰⁵ DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, s.1-2.

⁴⁰⁶ a.g.e.s.1-2.

K.54.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1. Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

53. Hükümetin başbakanının istifasından sonra,Refah Partisi ve DYP hükümet kurma konusunda anlaşarak,Refah Partisi Genel Başkanı,Necmettin Erbakan Başbakanlığında 54.Cumhuriyet Hükümeti kuruldu.Güvenoyu alan hükümet 28.06.1996'da göreve başladı.⁴⁰⁷

Hükümet,güven ortamının tesisi ve serbest piyasa ekonomisinin tüm şartlarını sağlayacak ortamın gerçekleştirilmesini hedeflemektedir.Ekonomik programın temel amacı, enflasyonla kararlı bir şekilde mücadele etmek ve fiyat istikrarını sağlayarak ülkeyi hızlı bir ekonomik büyüme ve gelişme potansiyelini kavuşturmadır. Sürdürülebilir bir büyümenin sağlanması,toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, istidamın artırılması ve sanayileşmenin hızlandırılması ekonomideki kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla mümkün olduğu ifade edilmektedir.⁴⁰⁸

Bu çerçevede, ekonomik kalkınmada temel esas,rant ekonomisinden üretim ekonomine geçiş olacağı ifade edilmektedir. Ekonomik faaliyetlerde devletin başlıca rolü, istikrar ortamını temin etmek, toplumsal refahın artırılmasına yönelik olarak denetleyici ve gözetici fonksiyonlarını geliştirmek ve özel teşebbüsün gelişebilmesi için gerekli altyapıyı hazırlama olarak belirtilmektedir.Kamu maliyesinin güçlendirilmesi, dış ticaret açığının kapatılması ve yatırımların hızlandırılması.bu çerçevede acil olarak sağlanacağı belirtilmektedir.⁴⁰⁹

Enflasyonla ciddi bir mücadele yapılarak,istikrarlı bir büyüme sağlanacağı.bu çerçevede.bütçe ve kamu açıklarının hızla azaltılması,parasal disiplinin sağlanması ve finans sektörünün derinleştirilmesi için tutarlı makro ekonomik politikaların uygulanması ve gerekli tüm tedbirlerin alınması öngörülmektedir.⁴¹⁰

Ödemeler dengesinin sağlıklı ve istikrarlı bir yapıya kavuşması temel yaklaşım olarak kabul edilmektedir. İhracat artışının süreklilik kazanabilmesi için sanayinin verimlilik artışını sağlayarak yükseltilebilmesi,ürün çeşitliliğinin artırılmasının sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılması öngörülmektedir.⁴¹¹

b. Maliye Politikası

Kamu harcamalarında tasarrufa gidilmesi,israftan kaçınılması, harcamalarda şeffaflık ve denetlenebilirlik imkanları getirilmesi için mali disipline önem verilmektedir. Kaynakların geliştirilmesi,üretim seferberliği ile gayri safi milli hasılanın hızla artırılması.buna paralel olarak devlet gelirlerinin artmasının sağlanması ve böylece kamu borçlanma gereğinin gayri safi milli hasıla oranı

⁴⁰⁷ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.54htm>.

⁴⁰⁸ a.g.w.

⁴⁰⁹ a.g.w.

⁴¹⁰ a.g.w.

⁴¹¹ a.g.w.

düşürülerek, sıfır olması hedeflenmektedir. Yani "denk bütçe" ve "sağlam ekonomik yapının" bu şekilde sağlanacağı düşünülmektedir.⁴¹¹

Bunlar yapılırken, kamu açıklarının kontrol altında tutularak azaltılması, özelleştirmenin hızlandırılması ve kumunun dış borçlanma imkanlarının artırılması suretiyle, hazinenin mali piyasalar üzerindeki baskısının azaltılması öngörülmektedir. Bu şekilde, belirsizlik ortamının ortadan kalkacağı ve iç borcun vadesi uzatılırken faizlerinde makul seviyelere gerilemesinin sağlanacağı belirtilmektedir.⁴¹²

Vergi konusunda temel yaklaşım, iktisadi etkinliğin sağlanması ve vergi yükünün çeşitli kesimler üzerinde daha adil dağılımının gerçekleştirilmesidir. Adaletli vergi düzeninin oluşturulması ve kayıt dışı ekonomik faaliyetleri kapsayacak bir vergi sistemi kurularak üretim faktörleri üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi hedeflenmektedir.⁴¹³

Gümrük Birliği çerçevesinde çıkartılması gereken ve vergi sistemine sadelik, etkinlik kazandıracak yasal değişiklikler yapılması öngörülmektedir. Böylece, halen değişik adlar altında vergi pay ve fon şeklinde yapılan kesintiler tek vergi altında birleştirilmek suretiyle vergi sisteminde etkinlik artırılabilecektir. Emlak vergisi matrahının gerçekçi bir seviyede tespit edilmesi ve yeniden değerlendirme oranına endekslenmesi sağlanacağı ifade edilmektedir.⁴¹⁴

Vergi idaresi ve denetiminin daha etkin hale getirilmesi ve vergi idaresinin yeniden yapılandırılması sağlanarak vergi yatırma vatandaş için eziyet olmaktan çıkartılarak, vergi kayıp ve kaçığının azaltılacağı ifade edilmektedir. Bu amaçla, vergilendirme ile ilgili işlemlerin tek bir vergi numarası ile yapılmasına ve vergi numarasının ekonomik faaliyetlerinde kullanılmasının yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir.⁴¹⁵

c. Para Politikası

Merkez Bankasının özerkliğini artırıcı uygulama ve düzenlemelerin sürdürülmesine, bankacılık ve sigortacılık başta olmak üzere finans sektöründe öncelikli yasal düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir. Bu sektörlerin yapıları ve denetim mekanizmaları yeniden düşünülerek şeffaf ve daha rekabetçi bir ortam içinde çalışanları sağlanacağı, bankalar kanununun gelişmiş ülke standartlarında ve Avrupa Birliği normlarına uygun olarak yeniden düzenleneceği belirtilmektedir.⁴¹⁶

Sermaye piyasası daha şeffaf bir yapıya kavuşturulacağı ve denetim mekanizması etkinleştirileceği belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesinin iptal kararı doğrultusunda küçük tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını, sermaye piyasasına, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını temin edecek yasal düzenlemelerin ivedilikle gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. Altın Borsası, Altın ve Kambiyo Borsasına dönüştürülerek spot ve vadeli işlemler piyasaları oluşturulması hedeflenmektedir.⁴¹⁷

⁴¹¹ a.g.w.

⁴¹² a.g.w.

⁴¹³ a.g.w.

⁴¹⁴ a.g.w.

⁴¹⁵ a.g.w.

⁴¹⁶ a.g.w.

⁴¹⁷ a.g.w.

Kara paranın aklanmasının önlenmesi hakkındaki kanunu çıkarılması ve dünya standartlarına uygun hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Ekonominin dünya ekonomisiyle bütünleşmesinde, dış pazarlarda, pazar payının artırılmasında, teknoloji ve dış kaynak sağlanmasında önemli bir rolü olan yabancı sermaye konusunda uygulanan liberal politikalara devam edileceği belirtilmektedir.⁴¹⁸

d. Altyapı Yatırımları Politikası

Altyapı sektörlerinde etkinliğin artırılacağı, kamu kaynakları yanında özel kesim kaynaklarından da azami ölçüde yararlanılacağı ifade edilmektedir. Bu çerçevede, Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet modellerinin uygulanmasında karşılaşılan sorunların çözüleceği, kamu yatırımlarında, sağlık ve eğitim sektörlerine bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesine ağırlık verileceği, kamu yatırımları içinde eğitimin payı yüzde 12 (1995' te yüzde 9.,2), enerji sektöründe payı ise yüzde 22'ye (1995 'te yüzde 13.9) yükseltileceği hedeflenmektedir.⁴¹⁹

Kamu yatırımları için ayrılan kaynakların en etkin bir şekilde kullanılmasına ve yatırım projelerinin gecikmeden tamamlanmasına azami özen gösterileceği ve kısa sürede tamamlanacak projelere ağırlık verileceği, kaynak ve zaman israfının önleneceği belirtilmektedir. Yap-İşlet-Devret modeli başta olmak üzere, yeni finansman modellerinin uygulamaya konulacağı hedeflenmektedir.⁴²⁰

Ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinin altyapılarının geliştirilmesine ve verimliliğin artırılmasına önem verilmesi, ulaştırma sektöründe mevcut kapasitenin etkin kullanılması, ulaşım modları arasında dengenin sağlanması ve uygun altyapının oluşturulması amacıyla bir ulaştırma ana planı hazırlanması amaçlanmaktadır.⁴²¹

GAP çalışmalarına ve uygulamalarına önem verilerek yeterli kaynak tahsis edileceği ve bu kapsamda yürütülen işlerin tamamlanması sağlanacağı belirtilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere kalkınmada öncelikli yörelerde, kaynaklar harekete geçirilecek yeni istihdam imkanları oluşturulacağı, atıl durumda olan ve yarım kalan tesislerin ekonomiye kazandırılacağı belirtilmektedir.⁴²²

e. Sanayi Politikası

Rekabet gücü yüksek ve ihracata dönük, insan potansiyeli ve hammadde kaynakları gibi avantajların değerlendirildiği, bir sanayi yapısı, özel kesimin ağırlıklı olarak geliştirilmesi için uygun ortam hazırlanacağı belirtilmektedir. Sanayide verimliliğin ve kalitenin yükseltilmesi, modern teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ve yüksek katma değerli üretim yapısına ulaşılması temel amaçlardandır.⁴²³

⁴¹⁸ a.g.w.

⁴¹⁹ a.g.w.

⁴²⁰ a.g.w.

⁴²¹ a.g.w.

⁴²² a.g.w.

⁴²³ a.g.w.

Teşvik politikalarının, yeni istihdam imkanlarını geliştirecek küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyecek, kalkınmada öncelikli yörelerin gelişmesine ve teknolojik ilerlemeye katkıda bulunacak ve Gümrük Birliğinin gerektirdiği rekabete uyumu sağlayacak şekilde uygulanacağı ifade edilmektedir.⁴²⁴

Üretim,istihdama ve teknolojik gelişmeye önemli katkıların yanı sıra toplumsal istikrar unsuru olan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin finansman, yönetim nitelikli işgücü, pazarlama ve diğer alanlardaki sorunlarının çözümüne proje bazında her türlü imkan ve destek sağlanacağı belirtilmektedir.KOBİ'lerin çok ortaklı sektörel şirketler biçiminde örgütlenmeleri teşvik edilerek,bu suretle teknolojik gelişmelerinin sağlanacağı,rekabet güçleri ve ihracat imkanlarının artırılması öngörülmektedir.⁴²⁵

KOBİ ve diğer işletmelere,uluslararası yükümlülükler uygun olarak devlet desteği sağlanacağı,bu çerçevede eğitim ve pazar araştırması,AR-GE,çevre, yurtdışı fuarlara katılım,tanıtım gibi alanlardaki yardımlar bütçe kapsamına alınarak, yeterli kaynağın aktarılması hedeflenmektedir. Organize sanayi bölgeleri ile ilgili yasa taslağı hızla yasalaştırılması,bunların yurdun her tarafına yayılması hedeflenmektedir.⁴²⁶

Üniversite-sanayi işbirliğinin kurumsallaştırılması ve böylece teknolojinin sanayi hizmetine sunulabilmesi için,gerekli hukuksal altyapı çalışmaları hızlandırılacağı ve bu amaçla,teknoloji geliştirme bölgeleri yasasının yürürlüğe konulacağı belirtilmektedir. Rekabetin korunması ve ekonomik hayatta tekelleşmesinin önlenmesi için mutlaka gerekli olan Rekabet Kurulunun en kısa sürede oluşturulması öngörülmektedir.⁴²⁷

f. Özelleştirme

Devletin ekonomide,ticari ve üretici faaliyetleri yerine asli fonksiyonları olan adalet,güvenlik ve altyapı hizmetlerini etkili bir şekilde yerine getirmesi ve bu sektörlerle ilgili yatırımlara zaman ve kaynak sağlanması amacıyla,özelleştirme faaliyetlerine devam edileceği ifade edilmektedir. Ancak,özelleştirme zaman alacağından KİT'lerin özel sektör ilkelerine uygun olarak,verimli çalışmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılması öngörülmektedir.⁴²⁸

Özelleştirmenin,şeffaflık içinde gerçekleştirileceği,bu sektörlerde yapılacak özelleştirme uygulamalarında,rekabetçi ortamın gerçekleştirilmesine ve teknolojik yenilemenin sağlanmasına özen gösterileceği ve tekellerin oluşmasını engelleyen tedbirlerin alınacağı belirtilmektedir.⁴²⁹

Türk Telekomünikasyon A.Ş'nin özelleştirilmesine ilişkin yasa ile 4046 sayılı yasanın bazı maddelerinde Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı doğrultusunda yapılacak yasal düzenlemelerin öncelikle TBMM'ye sevk edilmesi öngörülmektedir.

⁴²⁴ a.g.w.

⁴²⁵ a.g.w.

⁴²⁶ a.g.w.

⁴²⁷ a.g.w.

⁴²⁸ a.g.w.

⁴²⁹ a.g.w.

Özelleştirme kapsamına alınan ve özelleştirme portföyünde bulunan kuruluşların en kısa sürede özelleştirilmesi için gerekli çalışmanın yapılacağı belirtilmektedir.⁴³⁰

g. Tarım Politikası

Tarımsal üretimin iç ve dış ihtiyaca göre yönlendirilmesi,nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi,ihracatın artırılması,üretici gelirlerinde istikrar ve kamu kaynaklarının daha rasyonel kullanılması hedeflenmektedir. Tarım ve hayvancılıkta, dünya fiyatlarının esas alınması,tarımsal ürünlerin rekabet ortamında pazarlanabilmeleri amacıyla,mevcut borsaların geliştirilmesi ve yeni borsaların kurulmasına çalışılacağı ifade edilmektedir.⁴³¹

Üreticilerin ürün ve bölge bazında teşkilatlanmaları için gerekli ortamın hazırlanacağı ve üretimin başlangıcından pazarlamaya kadar bütün sistem içinde, üreticilerin kendi destek sistemlerin kurmaları için teşvik edileceği belirtilmektedir.⁴³²

Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin yönetimi özerkleştirileceği,bunların kooperatifçilik ve işletmecilik faaliyetlerinin birbirinden ayrılması için gerekli düzenlemeler yapılacağı,Tarım Satış Kooperatif Birliklerinin özerkleştirilmesi kanunu çıkarılacağı,üretimin yönlendirilmesi,pazarlaması, üreticilere hizmet götürülmesi konularında faaliyet gösterecek olan üretici birliklerinin kurulmasının teşvik edileceği ifade edilmektedir.⁴³³

Hayvancılığın canlandırılmasına özel önem verileceği,özellikle damızlık hayvan yetiştiriciliği,süt ve besi sığırcılığın geliştirilmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınacağı, bu çerçevede süte,suni tohumlamaya,yem bitkilerine,aşı,ilaç kullanımına,damızlık ithalatına gerekli desteğin sağlanacağı belirtilmektedir.⁴³⁴

Ormanların korunması ve geliştirilmesi çalışmalarına devam edileceği, ormanların rasyonel bir şekilde işletilmesi için özel kesimden yararlanılacağı ve orman yangılarına karşı çağın teknolojik bütün imkanları sağlanıp kullanılmak suretiyle mücadele edileceği ifade edilmektedir.⁴³⁵

h. Gümrük Birliği ve AB

Türkiye gümrük birliği ile ilgili olarak gerçekleştireceği tüm çalışmaları, milli menfaatleri, ülke şartları, birlik tarafının ortaklık ilişkisi çerçevesinde yüklenildiği yükümlülükleri yerine getirmede niyet ve çabasını gözönünde tutarak yürüteceği belirtilmektedir.Öncelikli hedef gümrük birliğinin sağlıklı tarafların karşılıklı yararına işler hale getirilmesidir. Bu süreç aynı zamanda GATT 1994 çerçevesinde biçimlenmekte olan yeni dünya ekonomik düzeni çerçevesinde Türkiye'nin dünya ticaretinde hak ettiği yeri almasına da katkıda bulunacağı ifade edilmektedir.⁴³⁶

⁴³⁰ a.g.w.

⁴³¹ a.g.w.

⁴³² a.g.w.

⁴³³ a.g.w.

⁴³⁴ a.g.w.

⁴³⁵ a.g.w.

⁴³⁶ a.g.w.

Gümrük birliğinin getireceği yeni rekabet ortamına sanayi sektörünün uyum sağlanmasını, AB ile kara yolları, limanlar, havaalanları, demiryolları, telekomünikasyon elektrik gibi altyapı bağlanularının iyileştirilmesinin sağlanacağı belirtilmektedir. Birlik ekonomisi ile aradaki farkın azaltılmasının sağlanması, Türkiye ve AB ortaklık rejiminin temel unsurlarından birisi olan mali işbirliği gayesine uygun bir şekilde ve düzeyde geliştireceği ifade edilmektedir.⁴³⁷

1. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Sosyal güvenlik kurumlarının sigorta hizmetleri, ilke olarak, nimet külfet dengesi içinde ve kendi finansman imkanları ile karşılanacağı, karşılığı ödenmemiş sigorta hizmetleri verilmesinden kaçınılacağı belirtilmektedir. Sosyal güvenlik kurumlarının içinde bulunduğu finansman sorunlarına çözüm bulmak, fonların etkin bir şekilde işletilmesini sağlamak amacıyla, sosyal, sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin temel esaslarını ve kurumlarını belirleyen yasal çerçevenin hazırlanacağı ifade edilmektedir.⁴³⁸

Emekli Sandığı, SSK ve BAĞ-KUR zaman içinde aynı çatı altında toplanacağı, ayrıca, çalışanların emeklilik işlemlerinin ve tasarruflarının özel sigorta şirketleri ve özel emeklilik fonları aracılığı ile yürütülmesinin özendirileceği ifade edilmektedir. Tüm nüfusun sosyal güvenliğe kavuşturulması, sigortalı olmayı ve sigortalı çalışmayı yaygınlaştırmak için ücretler üzerindeki yüklerinin azaltılması ve bu konudaki denetimlerin etkinliğinin artırılması amaçlanmaktadır.⁴³⁹

Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları iş kazalarının önlenmesini ve iş güvenliğinin sağlanması toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi gibi temel konular başta olmak üzere huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için ilgili taraflarla ve kuruluşlarla iş birliğine gidilmesi amaçlanmaktadır.⁴⁴⁰

j. Hizmet Sektörü

Turizmin gelişmesine azami özen ve gayret gösterilmesi, turizmin çeşitlendirilmesi ve iç turizmin geliştirilmesi amacıyla uygun altyapı ve üstyapıların oluşturulmasına, organizasyon ve pazarlama imkanlarının geliştirilmesine ağırlık verileceği belirtilmektedir. Tarihi, kültürel ve doğal kaynakların dünya ile paylaşımında tüketmek yerine, koruyarak ve zenginleştirilerek kullanmak esas alınmaktadır.⁴⁴¹

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Hükümet, 1995'de başlayan ve 1996'da devam eden ekonomik büyüme ortamında iktidara gelmiştir. Genişlemeci maliye politikaları ve kredi hacmindeki reel artışlarla canlanan iç talebin neden olduğu büyümeye rağmen, Türkiye

⁴³⁷ a.g.w.

⁴³⁸ a.g.w.

⁴³⁹ a.g.w.

⁴⁴⁰ a.g.w.

⁴⁴¹ a.g.w.

ekonomisinin uzun zamandır devam eden makro ekonomik dengesizlikler devam etmiştir. Dönemin içinde TEFE oranı yüzde 77.1 yükselmiştir.⁴⁴²

Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin(KKKG) GSMH içindeki payı, özellikle personel ve faiz dışı transfer harcamalarındaki artışlar nedeniyle 1996 yılında önemli oranda artarak yüzde 9 olarak gerçekleşmiş, hükümetin bu yöndeki tasarrufları nedeniyle 1997'de de bu oran daha da artmıştır. Nitekim bu dönemde memur maaşları yüzde 13, destekleme alımları yüzde 90 artmıştır. Bunun yanında hükümetin iç ve dış kaynak arayışı olmuş, özellikle yurt dışındaki işçilerden önemli ölçüde kaynak toplanmıştır.⁴⁴³

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
6.3	74	7	80.3

Kaynak: Temel Ekonomik Göstergeler, s.112-133, Temmuz, 1999

Tabloda görüldüğü gibi yüzde 6.3 gibi bir büyüme oranına rağmen, enflasyon ve işsizlik toplamı olan hoşnutsuzluk endeksi 80.3 gibi çok yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu durum hükümetin makro politikalar açısından başarısız olduğunun göstergesidir.

⁴⁴² <http://www.foregentrade.gov.tr/Ekonomik/Yıllık/gir.htm>.

⁴⁴³ a.g.w.

L.55.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikalarının Genel Çerçevesi

54. Hükümetin istifasından sonra hükümeti kurma görevi verilen Mesut Yılmaz. 30.6. 1997'de 55. Cumhuriyet Hükümetini kurdu. Bir koalisyon hükümeti olan 55.Cumhuriyet Hükümeti, Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisinden oluşmaktadır.⁴⁴⁴

İç ve dış dengelerin bozulduğu ve enflasyonun hızlandığı bir dönemde göreve gelen hükümet. ekonomi alanında yapacağı düzenlemeleri kısa vadeli, günü kurtmaya yönelik düzenlemeler değil, ülkenin uzun vadeli ihtiyaçları ve çıkarları göz önünde bulunduran, ancak kısa vadede mutlaka yapılması gereken düzenlemeler olduğunu kabul eden bir anlayıştır.⁴⁴⁵

Hükümetin iktisadi alandaki temel hedefi,ülkede kalıcı makroekonomik istikrarın sağlanması ve ekonominin istikrar ortamında sürekli ve sürdürülebilir bir büyüme trendinin oturtulmasıdır. Bu hedefin gerçekleştirilmesinin önünde en önemli engel, giderek yükselme eğilimi gösteren enflasyon kabul edilmektedir.⁴⁴⁶

Enflasyonun yatırımları azaltmakta, gelir dağılımı bozmakta ve kaynakların rasyonel kullanımını ve dağıtımını engelleyerek, kendini besleyen bir süreç haline gelmekte olduğu belirtilmektedir. Enflasyonla mücadele aynı anda bir çok alanda reform niteliğinde dönüşümlerin gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bir yandan enflasyonun en temel nedeni olarak ortaya çıkan kamu açıkları bir biçimde düşürülmeye çalışırken öte yandan enflasyon bekleyişlerinin kırılması ve devletin belli başlı kurumlarının yeniden yapılandırılması için eş güdümlü bir çaba gösterileceği ifade edilmektedir.⁴⁴⁷

Ülkenin iç ve dış mali piyasalarda yeniden güven kazanmasını sağlayacak. yatırımcıyı istihdam yaratan yatırım yapmaya yöneltecek önlemler alınacağı,yatırımların finansmanında önemli rol oynayan gönüllü tasarrufların teşvik edileceği belirtilmektedir. Bankacılık sistemindeki yapısal bozukluk ve hukuki boşluk giderileceği,ayrıca bankaların denetiminde etkinlik sağlanacağı,kamu bankalarının ihtisas görevlerine uygun yönetim ve organizasyona kavuşturulacakları belirtilmektedir.⁴⁴⁸

Geçmiş hükümetin "denk bütçe" iddiası nedeniyle kamu mali disiplininin bozulduğu, kamu gelir ve giderlerinde önemli ölçüde sapmalar gösterdiği ifade edilmekte ,bu şekilde bozulan kamu mali disiplininin düzeltmek öncelikli hedef olarak belirlenmektedir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.55htm>.

⁴⁴⁵ a.g.w.

⁴⁴⁶ a.g.w.

⁴⁴⁷ a.g.w.

⁴⁴⁸ a.g.w.

⁴⁴⁹ a.g.w.

Borçlanmada düzensizliğe ve keyfiliğe son verileceği borçlanma önceden kamuoyuna açıklanmış program çerçevesinde ve iktisadi dengeleri gözeterek sürdürüleceği ifade edilmektedir. Bu düzenlemeler ile ulaşılmaya çalışılan uzun vadeli hedef ise kamu maliyesinde " toplam kalite yönetimi"ne geçmek olarak ifade edilmektedir.⁴⁵⁰

Hükümet, kamu harcamaları en sağlıklı kaynak olarak vergiyi kabul etmekle birlikte, özelleştirme gibi vergi dışı gelirlerin gerçekleştirilmesine de büyük önem vermektedir. Vergi gelirleri, yeni vergiler ihdas etmek yerine, vergi ve çalışma yaşamını düzenleyen yasalarda yer alan kayıt dışılığı teşvik eden hükümlerin kaldırılarak, kayıt dışı ekonomisinin kayıt altına alınması, vergi kayıp ve kaçaklarının bu yolla, asgari bir düzeye indirilmesiyle artırılacağı ifade edilmektedir.⁴⁵¹

Vergi oranlarının belirli konularda düşürülmesiyle, vergi tabanını yaygınlaştıran, vergi yükümlülüklerini enflasyona karşı koruyan, elde edilmeyen gelirden vergi alınması sonucunu doğuran hayat standardı esasını ve peşin vergiyi tümüyle kaldırmaya amaçlayan, bir vergi reformu amaçlanmaktadır. Bununla birlikte, istihdam ve iş olanakları yaratmanın son derece acil ve önemli olduğu bir ortamda, özgür girişimciliğin önünü kesen, işyeri açma konusunda caydırıcı bir nitelikte olan hayat standardı esasının, yeni işe başlayanlarda ilk yılda uygulanmaması öngörülmektedir.⁴⁵²

Ödemeler dengesinin, sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulacağı, bu çerçevede sermaye hareketlerinin ülkenin kalkınmasına ve üretken kapasitesinin güçlendirilmesine katkıda bulunacak bir yapı içerisinde gelişmesi hedeflenmektedir. İhracat artışına süreklilik ve dinamizm kazandırabilmek için ihracata dönük kaliteli ve çevreye duyarlı mal üretebilecek bir kapasitenin oluşmasına, sanayinin rekabet gücünün verimlilik ve ileri teknoloji kullanımıyla geliştirilmesine ve çeşitliliğin artırılmasına yeni pazarlarda etkinliğin sağlanmasına çalışılacağı belirtilmektedir.⁴⁵³

KİT'lerin yönetim ve denetim sisteminin yeniden yapılandırılması, genel ekonomi açısından hayati öneme sahip özelleştirme sürecinin hızlandırılabilmesi için gerekli tedbirleri de içereceği, bu süreçte ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuzlukları önlemek amacıyla, özellikle doğal tekel konumunda olan KİT'ler için düzenlemelerin yapılacağı ifade edilmektedir. Hükümetin özelleştirme alanındaki temel yaklaşımı, çeşitli sektörleri rekabete açarak veya bu sektörlerdeki rekabeti güçlendirerek hizmet ve ürün kalitesinin yükselmesini, fiyatların düşmesini, sermayenin çalışanların ve yöre halkının taleplerini de dikkate alınarak tabana yayılmasını sağlamaktır.⁴⁵⁴

b. Tarım Politikası

Tarım sektörü, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gideren, işsizliğin ve kırsal alandan büyük kentlere göçü önleyen, istihdam yaratan, sürdürülebilir kalkınmayı, adil gelir dağılımını, makro ekonomik anlamda kaynak yaratabilmeyi hedef alan ve

⁴⁵⁰ a.g.w.

⁴⁵¹ a.g.w.

⁴⁵² a.g.w.

⁴⁵³ a.g.w.

⁴⁵⁴ a.g.w.

bu hedefleri diğer sektörler arası koordinasyonu sağlayacak, dengeli şekilde çevreyi de koruyarak götürebilmeyi amaçlayan bir sektör olarak görülmektedir.⁴⁵⁵

Tarım sektörünün teknolojik ve bilimsel gelişmelerle bütünleşmesi, ekonomik ve sosyal hedeflerle uyumlu gelişmeler sağlaması, kalite ve miktar yönünden pazar için üretim yapan bir sektör olmasını temin etmek için gerekli tedbir alınacağı ve uygun politikalar üretileceği ifade edilmektedir. Tarım sektörü kaynak yutan değil,kaynak yaratan bir sektör konumunda görülerek,makro ekonomik politikaların, tarıma kaynak yaratacağı bir şekilde oluşturulması hedeflenmektedir.⁴⁵⁶

Tarımsal pazar ve pazarlama olanaklarını geliştirmek ve yönlendirmek amacıyla kooperatifler üretici ve yetiştirici birlikleri,ürün borsaları,üretici bölge halleri gibi örgütler ele alınarak gerekli düzenlemelerin yapılacağı,haller kanunu yeniden düzenleneceği,Tarım Satış Kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatif Birliği ile Ziraat Odaları, bu amaçla yeniden yapılandırılacağı belirtilmektedir.⁴⁵⁷

Tarım sektöründe,devletin temel görevinin destekleme ve kontrol hizmetlerinin eksiksiz ve kusursuz bir şekilde yürütmek olduğu, bu doğrultuda tarımsal ürün işleme sanayinin geliştirilmesinin teşvik edileceği, kırsal alanda tarımda istihdam artırılacağı,bitkisel ve hayvansal üretimde girdilerin sağlanacağı,eğitim-yayın hizmetleri ve ürünlerin değerlendirilmesini entegre edecek sözleşmeli çiftçilik modelinin geliştirileceği ifade edilmektedir.⁴⁵⁸

Hayvan ıslahı, hayvan ve bitki hastalık ve zararlarıyla mücadele edilerek gerekli destekleme tedbirlerinin uygulanacağı,bu alanlara özel sektörün katılımının sağlanacağı belirtilmektedir. Tarım ürününü sigorta sistemine geçebilmek için mevzuat çalışmalarının sürdürüleceği, tarımda en önemli sektör olan hayvancılığın geliştirilmesine önemli katkı sağlayacak meraların ıslahının yapılacağı ve Mera Kanunu çıkarılacağı ifade edilmektedir.⁴⁵⁹

Tarımsal kredi işlemleri basitleştirilerek bürokratik işlemleri azaltılacağı,banka teminatlarının asgariye indirileceği,faiizlerin mümkün olan en düşük seviyede tutulması hedeflenmektedir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının kuruluş kanunu yeniden ele alınarak,bakanlığın, sektörü izleyen,makro plan ve hedefleri belirleyen öncelikleri saptayan yönlendirme kontrol ve denetim gibi gerçek fonksiyonlarını yürüten etkin ve dinamik bir yapıya kavuşturulacağı belirtilmektedir.⁴⁶⁰

c. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Açıkları katrilyona ulaşarak iflase sürüklenmiş ve hizmet veremez hale gelmiş bulunan sosyal güvenlik kuruluşlarının, sağlıklı bir yapıya kavuşturularak,bu kurumların kamu kesimi borçlanma gerçeği içindeki payları tedricen azaltılması amaçlanmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde norm ve standart birliği sağlamak için gerekli çalışmalar yapılacağı,sağlık sigortası ile emeklilik sigortasının birbirinden

⁴⁵⁵ a.g.w.

⁴⁵⁶ a.g.w.

⁴⁵⁷ a.g.w.

⁴⁵⁸ a.g.w.

⁴⁵⁹ a.g.w.

⁴⁶⁰ a.g.w.

ayrılması ile tüm vatandaşların sağlık sigortasına kavuşturulması ile işsizlik sigortasının bir program dahilinde uygulanacağı ifade edilmektedir.⁴⁶¹

Hükümet, çalışma barışının sağlanması, ekonomik ve sosyal yaşamın sağlıklı ve dengeli sürdürülmesi, işçi ve işveren ilişkilerinde tutarlı ve katılımcı bir diyalogun oluşturulmasını temel görevi saymaktadır. Kamu çalışanları arasında ücret dengesinin kurulması amacıyla "eşit işe eşit ücret ilkesi" gözetilerek, kamu personelinin hukuki statüsü ile mali ve sosyal haklarına ilişkin gerekli düzenlemelerin yapılacağı, işçi sağlığı ve işyeri güvenliği üzerinde önemle durulacağı, işçilerin daha sağlıklı koşullarda çalışmaları için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmektedir.⁴⁶²

Nitelikli işgücü yetiştirmenin, istihdam sorunun çözümünde önemli olduğu belirtilerek, bu alanda görevli bulunan kurumların ekonominin diğer birimleri ile de eşgüdüm halinde etken çalışmasının sağlanacağı ifade edilmektedir. Mevsimlik işçilerin başta sosyal güvenlik hakları olmak üzere sorunları çözüme kavuşturulacağı, bu grupta yer alan işçilerin üretkenlikleri ile birlikte çalışma sürelerinin de çalışma sürelerinin uzatılması düşünülmektedir.⁴⁶³

İşsizliğin azaltılmasına büyük önem verileceği, izlenecek ekonomik politikalarla özel sektör öncülüğünde yatırımların ve üretimin artırılacağı, istihdam imkanları geliştirilerek işsizliğin giderek azaltılacağı hedeflenmektedir. Gençlerin, kadınların, uzun dönemli işsiz olanların eğitilerek işgücü piyasasına katılmalarına öncelik verileceği belirtilmektedir.⁴⁶⁴

İşsizlere bir program dahilinde, beceri kazandırılarak iş bulmalarına veya kendi işlerini kurmalarına imkan sağlanması, işsizlik kadar önem taşıyan eksik istihdamın azaltılması için etkin politikaların uygulanması, özürülere yönelik hizmetlerin düzenli, etkili, verimli bir şekilde yürütülmesinin temin edilmesi için yasal ve idari tedbirlerin uygulanması öngörülmektedir.⁴⁶⁵

d. Gelir Dağılımı

1994 DİE gelir dağılımı anketine göre, nüfusun en fakir yüzde 20'si, milli gelirden yüzde 5 pay alırken, en zengin yüzde 20'sinin gelirden aldığı pay yüzde 55'tir. Diğer taraftan DİE'nin 1995 yılı için yaptığı ankete göre, fiyat bazında en yüksek gelir elde eden il ile en düşük il arasında 10 katın üzerinde fark vardır; bu veriler gerek kişileri gerek bölgelerarası gelir dağılımının son derece bozuk ve dengesiz olduğunu göstermektedir.⁴⁶⁶

Bu çerçevede, ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında, yoksulluğun azaltılmasına, sabit gelirlerin emekli, dul, yetim, küçük esnaf ve çiftçilerin fakirleşmesinin önlenmesine, işsizi iş bulmaya önem verileceği belirtilmektedir. Bu cümleden olarak üretken istihdamın artırılmasına öncelik verileceği, kişilerin kendi işlerini kurmalarını destekleneceği, özel kesim için uygun yatırım ortamı sağlanacağı,

⁴⁶¹ a.g.w.

⁴⁶² a.g.w.

⁴⁶³ a.g.w.

⁴⁶⁴ a.g.w.

⁴⁶⁵ a.g.w.

⁴⁶⁶ a.g.w.

alt gelir gruplarının yararlandığı,doğrudan yardım sistemlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.⁴⁶⁷

e. KOBİ'ler, Esnaf ve Sanatkarlar

Ekonomik ve sosyal gelişmenin kaynağı ve kalkınmanın ortadireği olan küçük ve orta ölçekli işletmeler ile esnaf ve sanatkarların yoğunlaşan rekabet ortamında, toplumun talep ve ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri için gereken bütün tedbirlerin hızla uygulanmasının sağlanacağı belirtilmektedir. Esnaf ve sanatkarların kredi olanakları artırılması ve bu kesimin çalışma şartlarını ağırlaştırılan vergi mevzuatının yeniden düzenlenmesi hedeflenmektedir.⁴⁶⁸

KOBİ'lerin üretim ve istihdamındaki paylarının artırılması,çağdaş teknoloji kullanarak uluslararası düzeyde rekabet edebilir hale gelmeleri için gerekli bütün tedbirler uygulamaya konulacağı ifade edilmektedir. KOBİ'lerin iç ve dış piyasalara ulaşabilme ve rekabet yeteneğinin artırılması amacıyla,bilgiye erişim ve bilgiyi kullanabilme olanaklarının uluslararası düzeye yükseltilmesinin sağlanması, KOBİ'lerin organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde faaliyetlerini koordineli bir şekilde sürdürebilmeleri amaçlanmaktadır.⁴⁶⁹

KOBİ'lere karlı, verimli projeleri hayata geçirebilmelerine imkan verecek finansman desteği, risk sermayesi yatırım ortaklığının oluşturulması, kredi temini amacıyla da, garanti fonu uygulaması yaygınlaştırılması hedeflenmekte, KOBİ'lerin Türk Cumhuriyetleri ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında bir köprü görevini görecek şekilde yönlendirileceği belirtilmektedir.⁴⁷⁰

f. Tüketicinin ve Rekabetin Korunması

Hükümetin, hür teşebbüs gücünü ve dinamizmini artırmak ve geliştirmek amacıyla, ihtiyaç duyulan temel yasal kurumsal düzenlemeleri hızla yapacağı, mevcut düzenlemeleri değişen şartlara uygun olarak geliştirileceği,bu şekilde tüketicinin hak ve menfaatlerinin korunacağı düşünülmektedir.⁴⁷¹

Rekabetin korunması amacıyla kurulan Rekabet Kurulunun teşkilatlanmasının tamamlanacağı,gerekli ikincil mevzuat çalışmalarının hızla yapılacağı, kuruma işlerlik kazandırılacağı belirtilmektedir. Piyasa denetim mekanizmasının tüketim sürecinde de işletilmesini sağlamak üzere tüketicinin korunmasına yönelik mevzuatın etkin bir şekilde uygulanmasına özen gösterileceği, tüketici mahkemelerinin kurulacağı belirtilmektedir.⁴⁷²

g. Altyapı Yatırımları Politikası

Altyapı yatırımlarının, ekonomik ve sosyal gelişme için büyük önem taşıdığı, bu nedenle hükümet, tamamlamak üzere olan altyapı projelerine, ek kaynak tahsis ederek hizmete girmelerini hızlandıracağı, içte gerekli ek kaynakların tahsisi yoluna

⁴⁶⁷ a.g.w.

⁴⁶⁸ a.g.w.

⁴⁶⁹ a.g.w.

⁴⁷⁰ a.g.w.

⁴⁷¹ a.g.w.

⁴⁷² a.g.w.

gidileceği, ekonomik ve sosyal kalkınmayı darboğaza sokmayacak şekilde altyapının geliştirileceği belirtilmektedir.⁴⁷³

Altyapı yatırımlarının finansmanında, mümkün olan ölçüde, özel kesimin katılımını sağlanacağı ve mümkün olmayan alanlarda ise, devletin bizzat bu yatırımı gerçekleştirmesi esas alınacağı belirtilmektedir. Altyapıda, enerji, ulaştırma, haberleşme ve kentsel altyapı öncelik taşıdığı ifade edilmektedir.⁴⁷⁴

Enerji sektöründe hedef, kapsamlı bir program dahilinde, orta ve uzun vadede ülkenin ihtiyacı olan enerjinin zamanında, güvenilir, ucuz ve kaliteli olarak temin edilmesidir. Enerji projelerinde çevre açısından temiz ve kullanımında verimli enerji kaynaklarına öncelik verileceği, özellikle, doğalgaz, kaliteli kömür ve yenilenebilir kaynaklara dayanan enerji projelerine öncelik verileceği belirtilmektedir.⁴⁷⁵

Enerji sektörünün özelleştirilmesinde, ülke koşullarına uygun "düzenleyici çerçeve" oluşturacağı ve tüm faaliyetlerin buna göre gerçekleştirileceği. Hazar'ı Akdeniz'e bağlayacak Baku-Ceyhan hattına, uluslararası petrol, doğalgaz projelerine önem verileceği, nükleer enerjiye geçişin çerçeveye zarar vermeyecek şekilde planlanacağı ifade edilmektedir.⁴⁷⁶

Artan yurtiçi ve uluslararası yük ve yolcu trafiğine cevap veremez hale gelen ulaştırma sektörünün, ekonomik ve sosyal kalkınmaya ivme kazandıracak ve yolcu mal ve hizmet dolaşımına çağdaş dünya standardına cevap verecek karayolu, demiryolu, hava ve deniz yolları ağının ve bunların terminallerinin geliştirilmesi hükümetin en önemli icraatlarından biri olacağı ifade edilmektedir.⁴⁷⁷

Telekomünikasyon sisteminin bilgi çağı toplumuna uygun sağlayacak şekilde geliştirilmesi, çağdaş dünya ile bütünleşmenin bir gereği olduğundan hareketle, telekomünikasyon alanında lisans verilmesi ve Türktelekom A.Ş'nin özelleştirilmesine hız verileceği belirtilmektedir.⁴⁷⁸

Sosyal ve ekonomik gelişme, nüfus artışına bağlı olarak, içme suyu, kanalizasyon ve arıtma hizmetlerine olan talep, nicelik ve nitelik olarak artmakta, bu sorunu çözmeye yönelik olarak altyapı kaynakları geliştirileceği belirtilmektedir. İçme suyu, kanalizasyon ve arıtma tesislerine ilişkin hizmetlerin yerine getirilmesinde yerel yönetimler ve İller Bankası arasında işbirliğinin güçlendirileceği ifade edilmektedir.⁴⁷⁹

h. Turizm

Rekabet gücü yüksek ve verimli bir turizm ekonomisinin geliştirilmesi, yerel halkın ve turistlerin turizmden beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel değerlerin zenginleştirilmesi, sürekliliğinin sağlanması sektörün temel amaçlarıdır.⁴⁸⁰

⁴⁷³ a.g.w.

⁴⁷⁴ a.g.w.

⁴⁷⁵ a.g.w.

⁴⁷⁶ a.g.w.

⁴⁷⁷ a.g.w.

⁴⁷⁸ a.g.w.

⁴⁷⁹ a.g.w.

⁴⁸⁰ a.g.w.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak, yeni potansiyel alanlar yaratmak amacı ile golf, kış, dağ, yayla, termal, sağlık, yat, karavan, kongre ve eğlence turizmini geliştirme faaliyetlerine devam edileceği belirtilmektedir.⁴⁸¹

Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde, yerel yönetimlerin ve halkın turizm ile ilgili kararlara katılmasının sağlanacağı, talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verileceği, sektörde hizmet kalitesinin yükseltilmesi için sertifikasyon sistemine geçilmesi amaçlanmaktadır.⁴⁸²

1. AB ile İlişkiler

AB'ne tam üyelik Türkiye için sadece bir hedef değil, aynı zamanda anlaşmalardan doğan bir hak olduğu ifade edilmekte, hükümetin AB ile ilişkilerinde karşılıklı yarar dengesinin sağlanmasını amaçlayacağı belirtilmektedir.1996 yılında gerçekleşen GB çerçevesinde, mevzuat uyum çalışmaları hızlandırılacağı, Gümrük Birliğinin getirdiği yeni rekabet ortamına, sanayi sektörünün uyum sağlanması ve AB ekonomisi ile Türkiye ekonomisi arasındaki farkın azaltılması için, Türkiye ile AB arasındaki mali işbirliğine işlerlik kazandırılacağı belirtilmektedir.⁴⁸³

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Dönemin en önemli ekonomik olayı,1997 ortalarında Güneydoğu Asya'da ve 1988'de daha da derinleşen ve Türkiye'nin bir ticaret ortağı olan Rusya ile bazı Latin Amerika ülkelerini olumsuz yönde etkileyen daha sonra Türkiye de hissedilmeye başlanan Asya Krizidir.⁴⁸⁴

Katma değeri yüksek olan mallar üreten sözkonusu ülkelerin ihracatında yaşanan daralma nedeniyle,yüksek faizli kredilerini ödeyememesi sonucu ortaya çıkan kriz,dünyadaki iktisadi dengeleri bozmuştur. Özellikle dünya ticaret hacminde önemli bir daralma yaşanmış.Türkiye'de bu daralma nedeniyle ihracat hızı yavaşlamış,1998'de ithalatta yıllık yüzde 5 oranında gerileme görülmüştür.⁴⁸⁵

Para politikalarında koordinasyon ve uyum sağlamaya yönelik olarak 1997 yılında Hazine ve Merkez Bankası arasında imzalanan protokolün olumlu etkisiyle faizler düşmüş,fakat krizden dolayı,uluslararası yatırımcıların paralarını riskli ülkelere çekerek,daha güvenli ülkelere yatırmaya başladığı bu dönemde,Hazine amaçladığı dış borçlanma hedefini başarıyla gerçekleştirmiştir.⁴⁸⁶

Ancak iç borçlanmada talep esnekliğinin olmaması ve yüksek faiz oranları yüzde 140-150 seviyelerine kadar yükselmiştir.Yabancı sermayenin ülkeyi terk etmesi ve uygulanan yüksek faiz politikası nedeniyle piyasalardan paranın çekilmesi sonucunda üretim artışının yavaşlamasına bazı alanlarda ise negatife dönüşmesine neden olan talep daralması meydana gelmiştir.⁴⁸⁷

⁴⁸¹ a.g.w.

⁴⁸² a.g.w.

⁴⁸³ a.g.w.

⁴⁸⁴ <http://www.foregentrade/EKONOMI/YILLIK/TRKEO97/TRKEO1>

⁴⁸⁵ a.g.w.

⁴⁸⁶ <http://www.foregentrade/trkeo98/trkeo98.htm>.

⁴⁸⁷ a.g.w.

1997'nin ortalarında başlayan kriz,1998'in ikinci yarısından itibaren Türkiye'yi etkilemeye başlamış,geçen bu süre içerisinde kriz için yeterince önlem alınamamıştır. Bunun sonucunda,GSMH'da gerileme görülmüştür;1998 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 2.4'e ve dördüncü çeyreğinde yüzde 0.7'ye gerilerken,yıllık bazda yüzde 3.8 olarak gerçekleşmiştir. Benzer bir şekilde,sanayi üretimi de yıla yüksek oranlı bir artışla başlamış .üçüncü çeyrekte artış oranı yüzde 0.9'a kadar gerilemiş,dördüncü çeyrekte yüzde 5.1'lik düşüş göstermiştir. Böylece sanayi kesimi 1998'de yüzde 1.8'lik üretim artışı gerçekleştirmiştir.⁴⁸⁸

1998'de enflasyonla mücadelede gelişme sağlanmıştır.1997'de yüzde 91.0 olan TEFE,1998'de yüzde 54.3'e,yüzde 99.1 olan TÜFE,yüzde 69.7'ye gerilemiştir. Böylece TEFE'de 36.7,TÜFE'de ise 29.4 puanlık düşüş sağlanmıştır.⁴⁸⁹

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme Oranı	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
3.8	54.3	7.3	61.6

Kaynak;DPT.T.E.G.,s.113Aralık1999,İTO,AylıkEkonomikVeriler.s.17.

Tabloda görüldüğü gibi büyüme oranı düşük olarak gerçekleşmiş,bunun yanında enflasyon önceki dönemden daha düşük çıkmış,işsizlik ise daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.Bu durum hoşnutsuzluk endeksinin 61.6 çıkması hükümetin makro ekonomik politikalar açısından başarısız olduğunun ifadesi olmaktadır.

⁴⁸⁸ a.g.w.

⁴⁸⁹ a.g.w.

M.56.HÜKÜMETİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

55.Cumhuriyet Hükümetinin güven oylaması sonucu düşürülmesinden sonra,hükümet kurma görevi verilen Bülent Ecevit 56. Cumhuriyet Hükümetini 11.02.1999 tarihinde kurdu. Hükümet,ülkeyi seçime götürmek üzere kurulan bir seçim hükümetidir.⁴⁹⁰

Programda seçimlerin yaklaşmasından dolayı meclise fazla bir gündem maddesi yüklenilmediği, bu nedenle de fazla bir beklentinin olmaması gerektiği belirtilmektedir. Program,DSP'nin de içinde bulunduğu yine bir azınlık hükümeti olan önceki hükümetin yaptığı icraatlardan bahsetmekte ve 18 aylık görev süresi içinde,vergi reformlarının gerçekleştirildiği,Güneydoğu ve Doğu Anadolu'ya yatırımları teşvik programını hazırladığı ve uygulamaya koyulduğu,müzminleşen enflasyonun hızını büyük ölçüde kesmeyi başardığı ve kapsamlı bir,altyapı ve enerji yatırımlarını başlatıldığı belirtilmektedir.⁴⁹¹

Ülkeyi seçime götürme görevini yerine getirirken,hükümetin seçim ekonomisine yol açmayacağı, kamu imkanlarının israf edilmeyeceği ifade edilmektedir. Kamu yönetimindeki uygulamanın temelini "insan gücünün ve parasal kaynakların etkin,verimli ve tutumlu kullanılması" olarak ifade edilmektedir. Bu konudaki kararlılığın bakanlar kurulunun 38 yerine,25 üyelikle sınırlandırılmış olmasıyla gösterilmiştir.⁴⁹²

Hükümetin ülkeyi sağlıklı koşullarda seçime götürme yanında,çok önemli bir sorumluluğu daha olduğu,onun da dengeli,sağlıklı,tutarlı ekonomik ve mali politikalar uygulayarak,ülke ekonomisinde olumsuzlukların önlenmesi olduğu ifade edilmektedir.⁴⁹³

Dünyada, Türkiye'nin çok dikkatli bir şekilde izlemesi gereken ekonomik gelişmelerin olduğu,bilindiği gibi dünya ekonomisi 1998 yılı boyunca,1997 Temmuz ayında Uzak Doğuda başlamış olan ve Rusya'da derinleşen bir bunalımın etkisi altında kaldığı belirtilmektedir. Bu durum,özellikle gelişmekte olan ülkelerin mali piyasalarına yönelik güvenin zayıflamasına,bu piyasalardan kaynak kaçışına ve onun ötesinde,bu ülkelerin dış borçlanma maliyetlerinin yükselmesine yol açtığı ifade edilmektedir.⁴⁹⁴

Bu gelişmenin etkisiyle etkisi ile,1997 yılında yüzde 4.2 olan dünya üretimindeki artış 1998'de yüzde 2.2'ye gerilediği;dünya ticaret hacmindeki büyüme hızının da aynı dönemde yüzde 9.9'dan yüzde 3.3'e düşmesine yol açan gelişmelerin yer aldığı belirtilmektedir.⁴⁹⁵

⁴⁹⁰ 56.Hükümet Programı,s.3,Devlet Basımevi,Ankara,1999.

⁴⁹¹ a.g.e.s.4.

⁴⁹² a.g.e.s.5.

⁴⁹³ a.g.e.s.12.

⁴⁹⁴ a.g.e.s.13.

⁴⁹⁵ a.g.e.s.13.

Hükümetin, özellikle dünyadaki ekonomik bunalımın etkilerinden ülke ekonomisinin en az düzeyde etkilenmesi konusunda gereken her çabayı gösterecek ve yabancı ülkelerdeki talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan üretim sorunlarının aşılmasına çalışılacağı belirtilmektedir.⁴⁹⁶

Yılbaşından beri uluslararası piyasalara yavaş da olsa gelişmekte olan piyasalara yeniden dönmeye başladığı ifade edilmektedir. Diğer gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında Türkiye ekonomisi küresel kriz karşısında oldukça güçlü ve dayanıklı bir konumda olduğu ifade edilmektedir. Buna rağmen ülkenin öncelikli olarak olması gereken önlemlerin olduğu ifade edilmekte, bu önlemlerin ise:⁴⁹⁷

1-1999 bütçesinin bir an önce yürürlüğe girmesi, içeride ve dışarıda güven ortamının sağlanması ve belirsizliklerin giderilmesi açısından bunun büyük önemini olduğu belirtilmektedir. Hükümetin 1999 yılı bütçesi ile uyumlu bir ekonomik program oluşturulacağı, bunu iç ve dış kamuoyuna açıklayacağı ve programın tam bir mali disiplin içinde uygulanmasını sağlayacağı,.

2-Yasal boşluklar ortadan kaldırılacak ve finans sektörünün gözetim ve denetim mekanizmalarının etkin şekilde işlemlerini sağlayacak olan Bankalar Kanunu tasarısının kanunlaşması sağlanacağı,

3-Kamu kesimi borçlanma gereğinin önemli bir unsuru haline gelen sosyal güvenlikle ilgili yasaların çıkması sağlanacağı belirtilmektedir.

1995 yılının ilk aylarındaki borç sevisinin büyüklüğü ve finansman maliyetlerinin yüksekliği dikkate alınırca görülür ki, bu üç düzenleme yeterli dış kaynak sağlaması bakımından son derece önemli olduğu ifade edilmektedir.⁴⁹⁸

Bu önlemlerle beraber enflasyonla mücadele kararlılıkla sürdürüleceği ve başlamış bulunan altyapı ve enerji yatırımlarının aksamadan sürdürülmesine özen gösterileceği belirtilmektedir.⁴⁹⁹

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

Hükümet, ekonomiyi Asya krizinin olumsuz etkilerinin devam ettiği, önemli bir ticaret ortağı olan Rusya'daki krizin derinleştiği ve global krizin yaygınlaşma ihtimalinin olduğu bir dönemde devir aldı. Rusya krizinin ardından önemli ölçüde yükselen faiz oranlarının yanı sıra, erken seçim kararlarının getirdiği belirsizlik ortamı, ekonomik durumu daha da ağırlaştırmıştır.⁵⁰⁰

Bu durum 1998 yılının son çeyreğinde yoğunlaşan yurtiçi talep ve üretimdeki daralmanın, 1999 yılının ilk çeyreğinde derinleşerek devam etmesine neden olmuştu. Üretim ve talep daralması yılın ikinci çeyreğinde azalarak da olsa devam etmiştir. 1999 yılının ikinci çeyreğinde ekonomik faaliyetlerde toparlanma işaretleri

⁴⁹⁶ a.g.e.13

⁴⁹⁷ a.g.e.s.14.

⁴⁹⁸ a.g.e.s.14.

⁴⁹⁹ a.g.e.s.15.

⁵⁰⁰ Ekonomik Forum Dergisi, Sayı 6, s.6, İstanbul, 1999.

gözlenmiş özel tüketimdeki daralma durmuş, sanayi üretimi az da olsa artış kaydetmişti.⁵⁰¹

Asya ve Rusya krizinden sonra, Türkiye'den kaçan yabancı yatırımcıların ardından uluslararası rezerv azalmış ve dış finansman imkanları daralmıştır. 1999 yılının Mart ayı ile birlikte mali piyasalarda Rusya krizi ile bozulan dengeler görece olarak düzelmeye başlamıştır. Nitekim, Mart ayında başlayan yabancı kaynak girişiyle Merkez Bankası net rezervleri ve net dış varlıkları yükselmiştir.⁵⁰²

Hükümetin beş aylık enflasyon oranları: birinci ayda yüzde 3.6, ikinci ayda 3.4, üçüncü ayda 4.0, dördüncü ayda 5.3 ve beşinci ayda ise 3.2 olarak gerçekleşmiş, beş aylık enflasyon oranı, toplam yüzde 21.0 olmuştur.⁵⁰³

⁵⁰¹ a.g.e,s.6.

⁵⁰² a.g.e,s.7.

⁵⁰³ DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, s.114-115, Ankara, Aralık-1999.

N.57.HÜKÜMETİNİN PROGRAMINDA EKONOMİ POLİTİKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

1.Ekonomi Politikaları

a. Ekonomi Politikaları Genel Çerçevesi

18 Nisan 1999 genel seçimlerinden sonra hükümet kurma görevi verilen DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit 28.05.1999'da 57. Cumhuriyet Hükümetini kurdu. Hükümet DSP, ANAP ve MHP'den oluşan bir koalisyon hükümetidir.⁵⁰⁴

Hükümet.acil sorunlarının çözülmesi ve yapısal reformlarının gerçekleştirilmesi, kronik enflasyonun hızla tek haneli düzeye indirilmesi, istikrarlı bir büyümenin sağlanması,sosyal devlet anlayışı ile gelir bölüşümünün iyileştirilmesi için gerekli çalışmaları yapacağı belirtilmektedir. Refahın topluma yayılması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması,kaynakların etkili ve verimli kullanılmasını esas alan ve rekabetçi bir piyasa ekonomisi anlayışına dayanan,ekonomi ve maliye politikalarını uygulamakta kararlı olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰⁵

1999 yılında öncelikli hedef,ülkenin istikrar içinde büyümesini,altyapısını geliştirmek olduğu,istihdam yaratan özel sektör yatırımlarının teşviki konusunda, gerekli önemlerin alınacağı,yatırım ve ihracatı engelleyen tüm mevzuatın yeniden düzenleneceği ifade edilmektedir. Haksız rekabeti önlemek amacıyla kayıt dışı ekonomi alanının da daraltılacağı,kamu açıklarının finansmanı için T.C Merkez Bankası kaynaklarına hiçbir koşul ve biçimde başvurulmayacağı,gerçekçi kur politikasına devam edileceği belirtilmektedir.⁵⁰⁶

Ülkenin en temel ekonomik sorunlarından iç borçların vadelerinin kısa ve faiz oranlarının yüksek olduğu,devletin iç borçlanmayı mali piyasalarda rekabet etkinliğinin reel sektör aleyhine bozmayacak ve reel faizlerin ekonominin taşımayacağı düzeye tırmanmasını önleyecek bir anlayışla yürütüleceği belirtilmektedir. Devletin en sağlıklı gelir kaynağının vergi olduğu gerçeğinden hareketle vergi sistemi tüm kurumlarıyla işletileceği ifade edilmektedir.⁵⁰⁷

Ekonomide kırsal alan kalkınmasına öncelik verileceği,köylü ve çiftçilerin refah düzeyini yükseltici ekonomik ve sosyal politikalar oluşturulacağı,destekleme kapsamındaki tarım ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde dünya fiyatları, maliyetler ve beklenen enflasyon temel alınacağı ifade edilmektedir. Tarımsal sigorta ve prim sistemi de bu çerçevede ele alınacağı,destekleme politikasının ilkeleri ile fiyatların bir yıl öncesinden belirlenmesi hedeflenmektedir.⁵⁰⁸

Ekonomiyi ve sosyal hakları ilgilendiren yasama çalışmalarına ve uygulamalara Ekonomik ve Sosyal Konseyin,genelde sivil toplum örgütlerinin etkin katılmaları sağlanacağı, konseyin yapısı ve temsil yeteneğinin güçlendirileceği belirtilmektedir.

⁵⁰⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.57htm>.

⁵⁰⁵ a.g.w.

⁵⁰⁶ a.g.w.

⁵⁰⁷ a.g.w.

⁵⁰⁸ a.g.w.

Ulusal sanayi ve tarımın ithalat rekabetine karşı korunacağı, ekonomi yönetiminin yeniden yapılandırılacağı, bu çerçevede bürokratik engellerin ortadan kaldırılacağı, yetkilerin dağınıklığından kaynaklanan ve gerek üretken yatırımlar gerek dış ticaret için engel oluşturan sorunların giderileceği ifade edilmektedir.⁵⁰⁹

Bankaların bir yandan denetimlerini sağlıklı kuralara bağlarken, bir yandan da üretime ihracat ve turizme katkılarını artıracak bir yasal düzenlemenin öncelikle gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. Bankalar yasası bankaların güçlü bir mali yapıya kavuşturulmalarını,bağımsız bir organ tarafından denetlemelerini esas alan uluslararası normlara uygun,halkın tasarruflarını koruyacak,iç ve dış piyasalara güven verecek şekilde çıkarılması hedeflenmektedir.⁵¹⁰

Gümrük mevzuatının,AB gümrük mevzuatına uyumlaştırılmasını sağlamak amacıyla çağdaş ve güncel gümrük kanunu tasarısı hazırlanacağı,ihtisas gümrüklerinin etkin ve verimli çalışması için gereken önlemler hızla alınacağı,gümrük idarelerinin modernizasyonu ve otomasyonu projesine hız verileceği belirtilmektedir.⁵¹¹

b. Maliye Politikası

Ekonominin en büyük sorunun kamu maliyesinin içinde bulunduğu durum olduğu,istikrarlı bir büyümenin önündeki en ciddi engelin kaynak yetersizliği olduğu,kamu açıklarının küçültülmesi ve mali dengelerin kalıcı bir biçimde yeniden kurulması gerektiği ifade edilmektedir. Bütçe açıklarının azaltılarak,faiz dışı bütçe fazlası yatırılacağı,kayıt dışı ekonomiye karşı etkili önlemler alınarak,sosyal güvenlik kurumlarının ve birliklerinin açıkları giderilerek bütçe disiplini sağlanacağı ve bu şekilde ekonomide güven ortamının sağlanacağı belirtilmektedir.⁵¹²

Kamu harcamalarında savurganlığı önleyecek,ihalelere gölge düşürmeyecek,yolsuzluklara olanak tanımayacak,kamudan haksız kaynak transferlerine yol açmayacak gider reformu yapılacağı ifade edilmektedir. Gider reformu gerçekleştirilirken, ihale yasası başta olmak üzere, kamulaştırma, Sayıştay yasası gibi yasaların yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir.⁵¹³

Vergilerin gelir sağlama boyutu kadar ekonomik ve sosyal boyutunun da önemli olduğu, bu nedenle vergi ve diğer maliye politikalarının uygulanmasında mutlaka gözönünde bulundurulacağı bir hususun da ekonomide canlılığın korunacağı belirtilmektedir. Vergi yasaların başarıyla uygulanabilmesi için vergi idaresinin daha etkin ve daha verimli çalışması sağlanacağı ifade edilmektedir.⁵¹⁴

Vergi uygulamalarının basitleştirileceği, vergi idaresinin etkinliğinin artırılmasına çalışılacağı, vergide adalet sağlanacağı,vergi oranlarının düşürülmesiyle ödenebilir hale getirilen sistemde, vergi tabanı yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir. Oranların düşürülmesi nedeniyle uğranılan kayıplar, etkili denetim ve uygulamalarla giderileceği, bu çerçevede vergi idaresinde otomasyon ve vergi kimlik numarası

⁵⁰⁹ a.g.w.

⁵¹⁰ a.g.w.

⁵¹¹ a.g.w.

⁵¹² a.g.w.

⁵¹³ a.g.w.

⁵¹⁴ a.g.w.

kullanımı yaygınlaştırılacağı, vergi tahsilatında banka sisteminin rolü artırılacağı, dağınık bir görünüm arz eden ve çok sayıda yasa kapsamında uygulanmakta olan çeşitli dolaylı vergilerin tek yasayla düzenlenmesi hedeflenmektedir.⁵¹⁵

c. Özelleştirme

Özelleştirme konusunda uzun süredir yürütülen uygulamalara karşın istenilen doyurucu sonucun alınmaması, bu konuda yeni bir strateji belirleneceği ifade edilmektedir. Hükümet, kamuoyuna güven veren şeffaf ve kamu yararını gözeten bir biçimde, hızla yapılmasını sağlayacağını, özelleştirme uygulamalarında iş güvencesi gözetileceğini, sermayenin tabana yayılması amacıyla halka arz yöntemini uygulayacağını ifade etmektedir.⁵¹⁶

Stratejiler belirlenirken, özelleştirmenin sağlıklı kurullarla hızlandırılması, özelleştirmenin önündeki önemli engellerden biri olan uluslararası tahkim konusuna temel ulusal çıkarlara ters düşmeyen bir çözüm getirilmesi ve özelleştirmelerde şeffaflık esasının hakim olacağı belirtilmektedir.⁵¹⁷

Özelleştirmeleri zamana bağlı olan veya özelleştirme dışı kalan kamu iktisadi teşebbüsleri kaynak tüketen durumdan çıkarılarak, kaynak üretir ve kalkınmaya hız katar duruma getireceği, politik etkilerden kurtarılıp katılımcı bir yönetime kavuşturulmaları hedeflenmektedir.⁵¹⁸

d. Altyapı Yatırımları Politikası

Hükümet 2000'li yıllarda bir enerji darboğazıyla karşılaşmaması amacıyla ülkenin ihtiyacı olan enerjinin zamanında güvenilir ucuz ve kaliteli, çevreyle uyumlu olarak temin için her türlü önlemi almayı hedeflemektedir. Yap-işlet-devlet ve yüzde 100 kredili anahtar teslimi modelleriyle yapılacak projelere hız verileceği, verimliliği ve rekabeti artırmak, şeffaflığı sağlamak amacıyla, elektrik ve gaz sektörlerinin yeniden yapılandırılacağı belirtilmektedir.⁵¹⁹

Petrol kanununda gerekli değişiklikler yapılacağı ve elektrik piyasası kanunu çıkarılacağı, hidro-elektrik potansiyelinin değerlendirilmesi yanında, nükleer ve yenilebilir enerjiye önem verileceği ifade edilmektedir. Hükümet, Hazar bölgesi ülkelerinin zengin hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'ye ve Batı pazarlarına ulaştırılmasında Avrasya enerji koridorunu oluşturacak Hazar-Akdeniz ham petrol boru hattı (Bakü-Ceyhan) ile Hazar geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa doğalgaz boru hatlarının gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.⁵²⁰

Ülkenin her yeni kolay ulaşılabilir duruma getirileceği, karayolu ulaşımı ile demiryolu ve deniz taşımacılığı arasında denge kurulacağı, bu çerçevede, şehir içi geçişlerde belediyelerle de işbirliği yapılacağı, hava ulaşımının yaygınlaştırılacağı belirtilmektedir.⁵²¹

⁵¹⁵ a.g.w.

⁵¹⁶ a.g.w.

⁵¹⁷ a.g.w.

⁵¹⁸ a.g.w.

⁵¹⁹ a.g.w.

⁵²⁰ a.g.w.

⁵²¹ a.g.w.

Yerel ve merkezi kamu kurum ve kuruluşlarının daha hızlı etkin ve ekonomik çalışmasını sağlamak amacıyla ileri elektronik teknolojilerden yararlanılacağı, bu amaçla gerekli iletişim ağı altyapısının projelendirilmesi ve uygulanması hedeflenmektedir. Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının kendi görev alanlarındaki bilgi altyapısının oluşturulması ve ülke çapındaki söz konusu iletişim ağına bağlanmasına ilişkin projelerin koordinasyonu ve işlenmesinin sağlanacağı belirtilmektedir.⁵²²

e. Tarım Politikası

Plansız ve düzensiz tarım politikaları, dünyanın sayılı tarım ülkelerinden biri olan Türkiye'yi kendi kendine yetemez bir konuma götürmüştür. Bilinçsiz tarım uygulamaları, tarım alanlarının amaç dışı kullanımı ve su kaynaklarındaki çevre sorunları, tarımda yeni bir stratejiyi belirlemeyi zorunlu kıldığı ifade edilmektedir.⁵²³

Hükümet tarımda çağdaş yöntemleri de kullanılarak etkin bir üretim planlamasını gerçekleştirmeyi amaçlamakta, çiftçiye destek sağlayan kamu örgütlenmelerinde rasyonelliği geliştirici, çiftçi yararına gerekli düzenlemeleri yapılacağını belirtmektedir. Devlet üretme çiftliklerinin, örnek üretim yapan laboratuvar olarak çalışacağı, bu çiftliklerin arazilerinde sözleşmeli çiftçilik yapılması amaçlanmaktadır.⁵²⁴

Erozyonla mücadele kararlılıkla sürdürüleceği, doğa dengesindeki bozulmanın önleneceği, tarım alanlarının korunması için gereken her önlemin alınacağı, ormancılığın desteklenmesi amacıyla talep eden gerçek ve tüzel kişilere belli konularda bedelsiz arazi tahsis edileceği belirtilmektedir. Bu şekilde özel ormancılığın geliştirileceği, bir yandan orman köylüsüne yeni üretim ve kazanç olanakları sağlanırken, diğer yandan da ormanların tahribi ve yağmalanmasının önleneceği belirtilmektedir.⁵²⁵

f. Turizm Politikası

Hükümet, turizm sektöründe yaşanan sorunların çözümü ve turizmin gelişmesiyle ilgili politikaları özenle uygulama kararlılığında olduğunu, "Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi" projesi tamamlanacağı, bu amaçla, uluslararası kuruluşların sağlandığı finansmanın kullanılması için gerekli iç düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir.⁵²⁶

Bu sektörün içine girdiği darboğazdan çıkarılabilmesi için ülkenin tanıtımı dahil gereken önlemler hızla alınacağı, iç ve dış turizm çeşitlendirileceği, kongre turizminin de özendirileceği ifade edilmektedir. 2000 yılının sağladığı fırsatlar doğrultusunda, inanç turizminin gelişmesini sağlayacak önlemlerin alınacağı, turizm yatırımlarının doğal, tarihsel ve toplumsal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde yapılacağı ifade edilmektedir.⁵²⁷

⁵²² a.g.w.

⁵²³ a.g.w.

⁵²⁴ a.g.w.

⁵²⁵ a.g.w.

⁵²⁶ a.g.w.

⁵²⁷ a.g.w.

Turizm sektörünün teknik altyapıyı gereksinimleri,kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler düzeyinde öncelikle ele alınacağı,orman alanlarının ve diğer yörelerin turizm bölgesi olarak belirlenmesinde uygulanacak ilkeler ve tahsis yöntemleri yeniden düzenleneceği, turizm bölgelerindeki kıyı ve kenar çizgisindeki yerlere uygulanan yasalar uygun şekilde yürütüleceği belirtilmektedir.⁵²⁸

g. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Politikası

Genel ve özel sağlık sigortası gerçekleştirileceği,sağlık kurumlarının hizmet standartları yeniden belirleneceği,kamunun özel sağlık kurumlarından hizmet alımları ve denetimleri yeni kurallara bağlanacağı ifade edilmektedir.Hükümet çalışma yaşamında,barışın korunmasına ve sendikal hakların uluslararası standartlara kavuşturulmasını hedeflemektedir.⁵²⁹

Sigortasız çalışma ve çalıştırma önleneceği,çalışan çocukların sağlıklarının,haklarının ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterileceği belirtilmektedir. İşçi haklarındaki kısıntıların giderileceği, kamu görevlilerinin sendikal haklarının geliştirileceği, sosyal güvenlik sistemi tüm vatandaşları kapsar duruma getirilerek,kalıcı ve rasyonel bir düzene kavuşturulacağı ifade edilmektedir.⁵³⁰

2. Ekonomi Politikalarının Etkileri

1998 başlayan ve 1999'un birinci ve ikinci çeyreğinde devam eden talep daralması 1999'un ikinci yarısında,yaşanan depremlerin de etkisiyle,ekonomideki daralma eğilimi daha da hızlanmıştır.1999 yılının birinci çeyreğinde yüzde 9.1 oranında düşen GSYİH, ikinci çeyrekte yüzde 1.7'ye yavaşlamış,üçüncü ve dördüncü çeyreklerde ise yeniden artarak sırasıyla yüzde 6 ve yüzde 3.4 olmuştur. Böylece,GSYİH bir önceki yıla göre yüzde 5 oranında küçülmüştür.⁵³¹

1999 yılının,17 Ağustos ve Kasım'da yaşanan depremler,Türkiye'nin ekonomik faaliyet bakımından en ağırlıklı bölgesinde olması,ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Deprem etkilediği 7 ilin GSMH içindeki payı yüzde 34.7,sanayi katma değeri içindeki payı ise yüzde 46.7 seviyesindedir.Deprem nedeniyle konut,ticari ve sınai yapı yol-otoyol,köprü,diger altyapı,ulaşım aracı,makine-teçhizat ve mamul-yarı mamul mal stoklarında önemli kayıplar ortaya çıkmıştır.Ayrıca üretimin durması nedeniyle bir süre üretimde daralma meydana gelmiştir.⁵³²

Depremler kamu finansmanına önemli miktarda yük getirmiştir. Bu yükün bir kısmı dış yardım ve kredilerle finanse edilirken, kalan kısmı için "deprem vergisi" ile karşılanması için yasal düzenlemeler yapılmıştır.Ayrıca bedelli askerlik uygulamasına gidilerek önemli miktarda kaynak temin edilmiştir.⁵³³

Bu dönemde IMF ile stand-by anlaşması imzalanmış, bu çerçevede hazırlanan istikrar programı ile maliye politikası, özelleştirme ve borç yönetimi, para ve döviz kuru politikaları,gelir politikası ve yapısal reform politikaları yeniden

⁵²⁸ a.g.w.

⁵²⁹ a.g.w.

⁵³⁰ a.g.w.

⁵³¹ <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/kdr/2000/20htm>.

⁵³² <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/deprem/>

⁵³³ a.g.w.

düzenlenmiştir. Bu programın temel amacı; üç yıllık bir dönem sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faizleri süratle aşağı çekmek, kamu finansman dengesini sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturmak, ekonomide bir büyüme ortamı tesis etmek ve yapısal reformları gerçekleştirmek olarak belirtilmiştir.⁵³⁴

Üç yıllık olarak imzalanan stand-by anlaşması Türkiye'nin özellikle mali açıdan rahatlamasını sağlamış, Mart 2000 sonu itibariyle, İMF nezdinde olumlu intiba bırakmış; İMF ikinci izleme programı sonucunda, Türkiye'nin yapması gereken reformlar konusunda önemli adımlar attığını belirterek, 295 milyon dolar yeni kredi alabileceğini ifade etmiştir.⁵³⁵

Bu politikalar doğrultusunda, sosyal güvenlik kuruluşlarında düzenlemeler yapılmış, prim ve emeklilik yaşı yükseltılarak kamu açıklarının önemli bir nedeni olan bu açığın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yine önemli bir açık olan tarıma verilen sübvansiyonlar azaltılmaya çalışılarak 2000 yılında çiftçilere beklentilerinin altında fiyat verilmiştir. KİT'lerin özelleştirilmesine hız verilmiş bu çerçevede ASİL ÇELİK, TURBAN, SÜMERHOLDİNG, TAKSAN, TUMOSAN, TDİLİMANI, ATAK ÖYGR, SİGORTALAR, İGSAŞ, SEKA, EBAŞ, KBİ, TRABZONLİMANI, TZDK, İŞTİRAKLER ve ERDEMİR özelleştirme kapsamına alınmıştır.⁵³⁶

2000 yılı enflasyonla mücadele yılı ilan edilmiş, 2000 yılı enflasyon hedefi yüzde 25 olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede KİT ürünlerine zam yapılmayacağı belirtilmiş, özel sektörün de buna uyması için çağrıda bulunulmuş, bu konuda konsensus sağlanmıştır. Haziran ayı sonuna kadar gerçekleşen enflasyon oranı, TEFE'de yüzde 18.5, TÜFE'de ise yüzde 17.8 olarak gerçekleşmiştir. Hükümetin iktidarda kaldığı süre içinde (Hazirana kadar) toplam enflasyon oranı TEFE'de yüzde 59.7, TÜFE'de yüzde 65.2 olmuştur.⁵³⁷

Tablo:Hükümetin Ekonomik Performansı

Büyüme oran	Enflasyon Oranı	İşsizlik Oranı	Hoşnutsuzluk Endeksi
%-9.3	%59.7	%7.3	67

Kaynak:<http://ftp.dpt.gov.tr/teg/tii.2.xls> ,İTO, Aylık Ekonomik Veriler, Nisan 2000,s.17, <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/TOPTAN/top0720.htm>.

Tabloda görüldüğü gibi büyüme -9.3 oranında küçüldüğü, bunun yanında yüksek enflasyon ve işsizlik oranı makro ekonomik göstergelerin olumsuz olarak gerçekleşmiştir. Hoşnutsuzluk endeksinin 67 olması da makro ekonomik performansın kötü olduğunun ifadesi olmaktadır.

⁵³⁴ <http://www.hazine.gov.tr/Stand-by/imf-stand-by>, <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/kdr/2000/20.htm>.

⁵³⁵ <http://www.imf.org/external/np/2000/nb00052.htm>.

⁵³⁶ Hazine, a.g.w.

⁵³⁷ <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/TUKETICI/TUK0720.htm>, <http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/TOPTAN/top0720.htm>.

O. HÜKÜMET PROGRAMLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Esas itibariyle serbest piyasa ekonomisi, özel girişime ve serbest rekabete dayanan kaynakların dağılımında, fiyat mekanizmasının ve dünya fiyatlarının hakim kılındığı, devlet müdahalesinin ve yatırımlarının asgariye indirildiği ve kamu sektörünün GSMH içindeki payının düşürüldüğü; kamu yatırımlarının daha çok altyapı yatırımlarıyla sınırlandırıldığı bir ekonomik sistem olarak tanımlanmaktadır.⁵³⁸

Yine piyasa ekonomisinde, dış ticaret alanında ve döviz işlemlerinde de serbestlik asıldır. Korumacılık terk edilerek ithalatta liberasyon esas alınır; çoklu ve katlı döviz kuru yerine, tek döviz kuru kullanılır. İçeride dönük, ithal-ikame sanayileşme stratejisi yerine, fiyat mekanizması, dünya piyasa fiyatları ve denge döviz kuru ilkesi uygulamaları çerçevesinde, dışa dönük ve ihracata yönelik bir ekonomi hedef alınır.⁵³⁹

Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararlarıyla, piyasa ekonomisi yönünde köklü adımlar atılmıştır; yapısal değişiklikler yapılabilmesi amacı ile ihracata dayalı, dünya ekonomileri ile bütünleşmeyi amaçlayan, özel sektörün dinamik yapısına ağırlık vererek piyasa koşullarının, fiyat oluşumlarını yönlendirmesini sağlayan, kambiyo rejimi ve ithalatı daha fazla serbest kılan, yabancı sermaye hareketlerine kolaylık sağlayan kararlar dizisi alınmıştır.⁵⁴⁰

Bunlara ek olarak, reel faiz uygulamaları ile tasarrufların artırılması ve yatırımlara yönlendirilmesini amaçlayan, kamunun ekonomi içindeki rolünü altyapı yatırımları ile sınırlayan, kamunun işlemecilik yapmamasını öngörmüştür. Bu kararlar; kamu, özel ve hane halkı için kararların alınmasında piyasa koşullarının ve fiyatların yönlendirici önderliği özelliklerini benimsemektedir.⁵⁴¹

1980 sonrası kurulan hükümetler, programlarında, serbest piyasa ekonomisini benimsediklerini, kamu sektörünün ekonomi içindeki rolünü azaltacakları, özel sektörü teşvik edeceklerini, altyapı yatırımları hariç hiçbir alanda yatırım yapmayacaklarını belirtmişlerdir. Yine bütün sorunların serbest piyasa ekonomisi içinde çözümlenebilmesi için, serbest piyasa koşullarının oluşturacaklarını ifade etmişlerdir.⁵⁴²

Serbest piyasa ekonomisinin önemli göstergelerinden olan devletin ekonomi içindeki payının azaltılması anlayışını benimsemelerine rağmen, 1980 sonrası dönemde, yeni KİT'ler oluşturulmuştur. Yatırım programlarına alınan şeker fabrikaları ile 1991 yılında işletmeye alınan Gümüşhane Çimento Sanayi, PTT İmalat, Onarım ve Donatım Sanayi Müessesesi ve Lalapaşa Çimento Fabrikası bu dönemde kurulan KİT'ler arasındadır.⁵⁴³

⁵³⁸ Hiç, Mukerrem, Gelişme Stratejileri ve Makroekonomik Politikalar, Piyasa Ekonomisi, Felsefesi,

Kamu sektörünün payını azaltmak için,1984'ten beri özelleştirme uygulamalarına başlanmıştır. Uygulama Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Türkiye'de 1985 yılından sonra 211 kuruluş özelleştirme kapsamına alınmıştır. Bu kuruluşlardan 22 tanesi çeşitli nedenlerle özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır. Bugün özelleştirme kapsamında 76 kuruluş ile bazı taşınmazlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan 35 tanesinde yüzde 50'nin üzerinde kamu payı vardır.⁵⁴⁴

1986 yılından itibaren hız kazanan ve tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla program çerçevesinde idare tarafından 1999 yılına kadar 131 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmıştır. Bu kuruluşlardan 113'ünde hiç kamu payı kalmamıştır. Blok satış,halka arz,uluslararası arz,İMKB'de arz veya varlık satışı biçiminde kısmen özelleştirme işlemi gerçekleştirilen diğer 18 kuruluşta ise kamu payı bulunmaktadır.⁵⁴⁵

Özelleştirmenin halka arz şeklinde sağlanıp,sermayenin halka yayılmasını sağlama konusunda hükümetler taahhüdlerini yerine getirememişlerdir. Çünkü yöntemleri itibariyle özelleştirme işlemleri arasında blok satış yüzde 45 ile birinci, yüzde 16 ile uluslararası arz ikinci ve yüzde 15 ile halka arz üçüncü sırada yer almaktadır.⁵⁴⁶

1985-2000 Nisan döneminde,962 trilyon özelleştirme uygulamalarından nakit girişi, 299 trilyon TL özelleştirme kapsamındaki kuruluşlardan temettü geliri, 167 trilyon TL ise diğer kaynaklardan elde edilmek üzere,toplam 1.428 trilyon düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 1.340 trilyon TL tutarında kullanım gerçekleşmiştir. Özelleştirme uygulamalarına ilişkin kullanımların yüzde 96'ya yakın bölümü kapsamdaki kuruluşlara aktarılan tutarları ile Hazineye yapılan aktarmalar ve diğer borç ödemelerinde kullanılmıştır.⁵⁴⁷

1980 yılından bu yana yirmi yıl geçmesine rağmen,benimsenen kamu sektörü payının azaltılması ve kamu sektörünün zaman içinde ekonomiden işletmeci olarak çekilmesini sağlayacak özelleştirme tamamlanamamış,KİT'lerin ekonomiye yük olmasının önüne geçilememiştir. Hükümetler özelleştirme konusunda gerekli kararlılığı gösterememişlerdir.

Türkiye ekonomisinin birinci sorunu olan enflasyon,hükümet programlarının tümünde yer almasına rağmen,enflasyonun düşürülmesi konusunda hiçbir hükümet amacına ulaşamamıştır. Hatta dönem içindeki, bazı yılların enflasyon oranları üç rakamlı hanelere ulaşmıştır. Çünkü,enflasyon önemli ölçüde yapısal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır;KİT ürünlerinin sürekli zamlarla diğer ürünlere yansması,dışa bağımlı bir ekonomik yapıdan dolayı dışarıdan enflasyon ithali ve serbest piyasa ekonomisinin aksaklığından beslenen enflasyon dönem boyunca yüksek oranlarda seyretmiştir.

⁵⁴⁴ a.g.e.s.249-250.

⁵⁴⁵ a.g.e.s.250.

⁵⁴⁶ a.g.e.s.255.

⁵⁴⁷ <http://www.oib.gov.tr/>

Dönem boyunca bütçe açıkları, ekonominin en büyük sorunlarından birisi olarak yerini korumuştur. Sürekli ve büyük miktarlardaki bütçe açıkları, bir yandan özel sektörün yatırımlarını azaltarak büyümeyi engellemiş, bir yandan da enflasyonu hızlandırmış ve büyük bir mali baskıya yol açarak, faiz oranlarında büyük artışlara neden olmuştur.⁵⁴⁸

Tüm hükümetlerin bütçe açığını önlemek için, kamu harcamalarının kısılması, vergi gelirlerinin artırılması, tarımsal sübvansiyonların azaltılması, sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının giderilmesi, transfer harcamalarının makul seviyelere indirilmesi, KİT'lerin neden olduğu zararların önüne geçilmesi ve yerel yönetimlerin harcamalarının kendi gelirlerinden sağlanması konusundaki taahhüdlerini yerine getirememişlerdir.

1980 yılında yüzde 20'lere yaklaşan işsizlik oranları zamanla azalarak, daha sonraları yüzde 5'lere doğru azalmıştır. 1980'lerdeki güvensizlik ortamının neden olduğu atıl kapasiteden kaynaklanan bu yüksek oranlı işsizlik, atıl kapasitenin kullanımıyla düşmesine rağmen, söz konusu dönemde işsizlik yüzde 5.5'in altına hiç düşmemiştir. Yine aynı dönemde istihdamın sektörler arası dağılımında fazla bir değişme olmamış, nüfusun önemli bir kısmı hala tarım sektöründe çalışmaya devam etmektedir.⁵⁴⁹

1980 dönüşümünün en önemli unsurlarından olan dışa açık ekonomi anlayışı ve bu doğrultuda yapılan düzenlemeler dış ticaret dengesine olumlu bir şekilde yansımamıştır. Bu yöneliş, dış ticaret hacminde önemli artışlara neden olmuşsa da, dış ticaret dengesi sürekli açık vermiştir. Bu nedenle sürekli dış borç talep edilmiş, bu durum dışarıda ülkenin kredibilitelerini düşürmüş, içerde ise zaman zaman döviz bunalımına neden olmuştur.⁵⁵⁰

Maliye politikasına ilişkin hükümet politikaları da tüm programlarda neredeyse aynıdır. Hükümetler kamu açığının kapatılacağını, bu amaçla mali disiplin sağlanacağını, kamu giderlerinin azaltılacağını, kamu gelirlerinin artırılacağını, verginin tabana yayılacağını ve vergilemede adaletin sağlanacağını belirttikleri halde bu konuda yeterli gelişme sağlayamamışlardır.

Çalışma ve sosyal güvenlik politikası ile hükümetler, çalışma hayatında barışı, iş güvenliğini, ücretin belirlenmesinde pazarlığı ve sendikaların katılımını benimsemişlerdir. Bunun yanında sigorta sisteminin yaygınlaştırılacağı, herkesin sosyal güvenlik şemsiyesi altında toplanmasına çalışılacağı, sosyal güvenlik kuruluşlarının sorunlarının çözüleceğini belirttikleri halde, sözkonusu sorunlar hala devam etmektedir.

Türkiye'nin sahip olduğu tarımsal potansiyelden yararlanılacağı, bu amaçla bilimsel tarımın yaygınlaştırılacağı, bunun için; gübre, ilaçlama, kaliteli tohum, damızlık hayvan gibi bilimsel tarımın önemli faktörlerinin tarımsal faaliyette kullanılacağını belirttikleri halde, bugün Türkiye tarımı sübvansiyon ile faaliyet göstermektedir.

⁵⁴⁸ Yıldırım, a.g.e.s.380.

⁵⁴⁹ a.g.e.s.385.

⁵⁵⁰ a.g.e.s.390.

Hükümetlerin diğer politikaları içinde aynı durum sözkonusu olmakla birlikte, 1980 sonrasında en önemli gelişmesi, yaşanan süreç içinde devletin ekonomi içindeki yeri ve öneminin azaltılması gerekirken,devletin ekonomideki ağırlığı artmıştır.

Devletin ekonomik hayata müdahalesi arttıkça,iş çevrelerinin,siyasi iktidarla daha sıkı ilişki kurmaya ve devleti yeni konularda ekonomiye müdahale etmeye zorlamaktadır. Bu karşılıklı etkileşim sonunda,serbest piyasa güçleri tarafından çözümlenen sorunların sayısı azalmakta.buna karşılık "siyasi pazarlık" ile çözümlenen sorunlar artmaktadır. Bir başka deyişle "mübadelenin" yerini " siyasi pazarlık" almaktadır.⁵⁵¹ Yukarıda anlatılan durum, incelenen dönemde herkesçe gözlemlenmiştir.

Ekonominin bu şekilde politize edilmesi,iki ayrı sosyal koordinasyon mekanizması olan "piyasa" ve "devleti" içiçe sokmuş,hatta rakip haline getirmiş ve sonuçta devletin ulusal ekonomideki nisbi yeri ve önemi artmış,piyasa güçlerinin fonksiyonu ise azalmıştır.⁵⁵²Ekonominin politize olması sorunların çözümünü engellemiştir.

⁵⁵¹ Savaş,Vural,Anayasal İktisat,s.27,Beta Yayınları,İstanbul,1989.

⁵⁵² a.g.e.s.27.

V.SONUÇ

Ekonomi politikasını uygulayan hükümetler,devletin genel ekonomi anlayışını, ülkenin ekonomik sorunlarını,global ekonomideki eğilimi ve ülkenin ekonomik potansiyelini dikkate alarak ekonomi politikalarını belirlemek durumundadırlar.

1980 sonrası kurulan hükümetler, Türkiye'nin 1980 sonrası ekonomi anlayışını benimsedikleri, sorunlarını genellikle doğru belirledikleri, global ekonominin gidişatına uygun politikalar belirledikleri ve ülkenin ekonomik potansiyelinin harekete geçireceklerini amaçladıkları programlarından anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, yirmi yıllık bu süreçte, bazı gelişmeler sağlanmışsa da,temel sorunlar aynı kalmıştır. Neredeyse bütün hükümet programları aynı sorunlardan bahsetmekte, aynı çözümleri içermektedirler. Bütün hükümet programları neredeyse birbirilerinin tekrarıdır.

Fakat,bu sorunları çözmek için gerekli siyasi ve iktisadi irade ve beceriyi sergileyememişlerdir. Bu nedenle önemli sosyal ve ekonomik çöküntüler olmuştur. Siyasi iradesizliğin en önemli nedeni,hükümet sürelerinin kısa olmasıdır.1980'den sonra sadece dört hükümet olması gerekirken ondört hükümet kurulmuş, hükümetlerin iktidarda kalma süreleri 1 yıl 4 ay olmuştur.

Bu durum,bütün faaliyetleri yargıya açık olan iktidarların,iktisadi faaliyetlerini hukuka uygunlukla birlikte "iktisadilik" açısından da denetime tabi tutulmasını gerektirmektedir."Yolsuzluk"nedeniyle karar birimleri cezalandırıldıkları halde, ekonominin politize edilmesi , daha büyük sorunlara neden olmasına rağmen, gerekli denetim yapılmamaktadır.

Bu konudaki denetimsizlik, siyasi iktidarların keyfi uygulamalarına neden olmaktadır. Bunun en açık göstergesi, "KİT'lerin durumu" ve "seçim ekonomisidir". Neredeyse,bütün seçimlerde "seçim ekonomisi" uygulanmış, bu dönemlerde Merkez Bankası matbaaları çalıştırılmış, emisyon hacmi önceki döneme göre önemli artışlar kaydedilmiştir.

Yine,Türkiye ekonomisinin önemli kamburlarından olan KİT'ler politize olmalarından bu hale gelmişlerdir. Çünkü, KİT'lerin dikkat çeken en önemli özelliği, aşırı istihdam yapısına sahip olmalarıdır.

Kamunun iktisadi faaliyetlerinin iktisadi anlamda "yerindelik" açısından denetime tabi tutulması , görevi kötüye kullanmayı önleyecek , siyasi iktidarların sorumluluk içinde hareket etmelerini sağlayacak , iktisadi hayatta siyasi kaygılar değil , "iktisadi akıl" hakim olacaktır.

KAYNAKLAR

- 1-AKTAN.Reşat. Türkiye Ekonomisi.Ankara,1978.
- 2-BAŞOL.Koray. Türkiye Ekonomisi. Anadolu Üniversitesi Yayınları.Eskişehir,1995.
- 3-BORATAV,Korkut. Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985.GerçekYayınevi.İstanbul,1987.
- 4-DİE.GSMH 1990-1995.Ankara,1996.
- 5-DPT,Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-1998.Ankara.1998.
- 6-DPT,1980'den 1990'a Makro Ekonomik Politikalar.Ankara.1990.
- 7-DPT.Temel Ekonomik Büyüklükler.Ankara.1990.
- 8-DPT.Temel Ekonomik Göstergeler.Ankara. Temmuz-1999.
- 9-DPT.Temel Ekonomik Göstergeler.Ankara, Aralık-1999.
- 10-DPT.1995 Yılı Geçiş Programı.Ankara,1995.
- 11-Ekonomik Forum Dergisi.Sayı 6.İstanbul.1999.
- 12-FÜSÜNOĞLU,Mahir. Türkiye Ekonomisi.Büyüme.Fiyatlar Genel Seviyesi ve Ödemeler Dengesi.3.İzmir İktisat Kongresi,1993.Eskişehir.
- 13-HAN.Ergül.Planlı Dönemde Ekonomik Politikalar,Türkiye Ekonomisi . Eskişehir,1999.
- 14-HAN.Ergül.Milli Gelir ve Büyüme.Türkiye Ekonomisi.Eskişehir,1999.
- 15-HİÇ.Mukerrem. Gelişme Stratejileri ve Makro Ekonomik Politikalar.Piyasa Ekonomisi.Felsefesi.Temel Kuralları ve Uygulaması.3.İzmir İktisat Kongresi . Eskişehir.1993.
- 16-<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/TUKETICI/tup0720.htm>.
- 17-<http://www.die.gov.tr/TURKISH/SONIST/TOPTAN/top0720.htm>.
- 18-<http://www.die.gov.tr/İtatistiki Göstergeler 1923-1990>.
- 19-<http://www.foregientrade.gov.tr/EKONOMİ/YILLIK/TRKEKO.htm>.
- 20-<http://www.foregientrade.gov.tr/EKONOMİ/YILLIK/TRKEKO97/TRKEKO1.htm>
- 21-<http://www.foregientrade.gov.tr/EKONOMİ/YILLIK/trkeko98/trkeko98.htm>.
- 22-<http://www.dpt.gov.tr>
- 23-<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/kdr/2000/20htm>.
- 24-<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/deprem/>
- 25-<http://www.imf.org/extrenal/np/sec/nb/2000/nb/0052.htm>.
- 26-<http://www.hazine.gov.tr/Stand-by/imf-stand-by>.
- 27-<http://www.oib.gov.tr/>
- 28-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.44htm>.
- 29-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.45htm>.
- 30-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.46htm>.
- 31-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.47htm>.
- 32-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.49htm>.
- 33-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.50htm>.
- 34-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.51htm>.
- 35-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.52htm>.
- 36-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.53htm>.
- 37-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.54htm>.
- 38-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.55htm>.
- 39-<http://www.tbmm.gov.tr/ambar/H.P.57htm>.
- 40-Hükümet Programı-56.Ankara,1999.
- 41-İTO,Ekonomik Rapor-1990.İstanbul,1991.
- 42-İTO.Aylık Ekonomik Veriler.İstanbul,Nisan-2000.
- 43-Kapital Dergisi.Sayı 3.İstanbul.1994.

- 44-KARLUK.Rıdvan. Dış Ticaret ve Dış Ödemeler Dengesi,Türkiye Ekonomisi. Eskişehir,1999.
- 45-KARLUK.Rıdvan. Türkiye-AB İlişkileri,Türkiye Ekonomisi,Eskişehir,1999.
- 46-KARLUK.Rıdvan. KİT'ler ve Özelleştirme,Türkiye Ekonomisi,Eskişehir,1999.
- 47-KEPENEK.Yakup. YENTÜRK,Nurhan. Türkiye Ekonomisi,Remzi Kitapevi, İstanbul,1996.
- 48-KILIÇBAY.Ahmet. İktisat Teorisi,İktisat Politikaları ve İşletme.İstanbul Üniversitesi Yayınları,İstanbul,1988.
- 49-Maliye Bakanlığı.Yıllık Ekonomik Rapor-1981,Ankara,1982.
- 50-Maliye Bakanlığı.Yıllık Ekonomik Rapor-1982,Ankara,1983.
- 51-Maliye Bakanlığı.Yıllık Ekonomik Rapor-1983,Ankara,1984.
- 52-PARASIZ.İlker. Çağdaş Makroekonomik Görüşler ve Politikalar,İktisat Teorisi. Eskişehir,1999.
- 53-PARASIZ.İlker. İktisat Politikası Maddesi,Sosyal Bilimler Ansiklopedisi ,Risale Yayınları.İstanbul,1990.
- 54-SAVAŞ.Vural. Anayasal İktisat,Beta Yayınları,İstanbul,1989.
- 55-SAVAŞ.Vural. Politik İktisat.Beta Yayınları,İstanbul,1994.
- 56-ŞIKLAR.İlyas,Türkiye'de Uygulanan Başlıca İstikrar Programları,Türkiye Ekonomisi, Eskişehir,1999.
- 57-TOBB,İktisadi Rapor-1984,TOBB Yayını,Ankara,1985.
- 58-TOBB,İktisadi Rapor-1988,TOBB Yayını,Ankara,1988.
- 59-TOBB,İktisadi Rapor-1989,TOBB Yayını,Ankara,1989.
- 60-TOBB,İktisadi Rapor-1990,TOBB Yayını,Ankara,1990.
- 61-TOBB,İktisadi Rapor-1991,TOBB Yayını,Ankara,1991.
- 62-TOBB,1991 Yılı Ekonomik Raporu,TOBB Yayını,Ankara,1992.
- 63-TOBB,1992 Yılı Ekonomik Raporu,TOBB Yayını,Ankara,1993.
- 64-TOBB,1993 Yılı Ekonomik Raporu,TOBB Yayını,Ankara,1993.
- 65-TÜSİAD,1982 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi,TÜSİAD Yayını,1982.
- 66-TÜSİAD,1983 Yılı Ortalarında Türkiye Ekonomisi,TÜSİAD Yayını,1983.
- 67-TÜSİAD,1991 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi,TÜSİAD Yayını,1991.
- 68-TÜSİAD,1992 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi,TÜSİAD Yayını,1992.
- 69-TÜSİAD,1995 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi,TÜSİAD Yayını,1995.
- 70-TÜSİAD,1996 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi,TÜSİAD Yayını,1996.
- 71-YILDIRIM,Kemal.Türkiye Ekonomisinin Ana Sorunları,Türkiye Ekonomisi. Eskişehir,1999.